

Misirdin chiqish

Israillarning Misirda tartqan azabliri

¹ We töwendikiler Israil *bilen bille* Misirgha barghan oghullirining isimliri (ular herqaysisi öz bala-chaqilirini élip, Yaqup bilen bille Misirgha barghanidi): — □ ■

² Ruben, Shiméon, Lawiy, Yehuda,

³ Issakar, Zebulun, Binyamin,

⁴ Dan, Naftali, Gad we Ashir.

⁵ Emdi Yaqupning pushtidin bolghanlar jemiyy bolup yetmish adem idi. Bu waqitta Yüsüp Misirda idi. ■

⁶ Kéyin Yüsüp, uning barliq qérindashliri hemde barliq zamandashliri ölüp tügidi.

⁷ Shundaqtimu, Israillar köp tughulup, téz awup, intayin kücheydi; ular zémin'gha bir keldi. ■

⁸ U waqitlarda Yüsüpni bilmeydighan yéngi bir padishah Misirda textke chiqti. □ ■

⁹ U xelqige: Mana, Israillarning xelqi bizdin ziyade awup hemde bizdinmu küchlinip ketti.

□ **1:1** «We» — «we» dégen bu söz «Misirdin chiqish» dégen kitabning «yaritilish» dégen kitab bilen zich baghlinishliq ikenlikini körsitidu. «Yar.» 50:26ni körüng. «Israil» — oqurmenlarning éside barki, Xuda Yaqupning ismini «Israil»gha özgertkenidi («Yar.» 32:28, 35:10ni körüng). ■ **1:1** Yar. 46:8; Mis. 6:14. ■ **1:5** Yar. 46:27; Qan. 10:22; Ros. 7:14. ■ **1:7** Qan. 26:5; Ros. 7:17 □ **1:8** «Yüsüpni bilmeydighan yéngi bir padishah» — belkim «Hiksos Pirewnler» sulalisini aghdurghan kishi «Aqmos» (miladiyedin ilgiri 1570-1546-yillar) bolushi mumkin. ■ **1:8** Ros. 7:18

¹⁰ Emdi biz ulargha nisbeten aqilane ish tutayli; bolmisa, ular téximu awup kétidu, mubada urush partlap qalsa, shundaq boliduki, ular dūshmenlirimiz terepke ötüp, bizge hujum qilib, yurttin chiqip kétishi mumkin, — dédi. ■

¹¹ Shuning bilen ular ularni qattiq emgekler bilen xarlash üçün ish bashlirini teyinlep nazaretchilikke qoydi. Shuning bilen Israillar Pirewn üçün Pitom bilen Raamses dégen maddiy eshya saqlaydighan sheherlerni yasap berdi. □

¹² Lékin ularni *qanche* ezgenséri, bular shunche köpiyip hemme yerni qaplıdi; buning bilen misirliqlar Israillargha öch bolup ketti. □ ■

¹³ Shuning bilen misirliqlar Israillargha zulum qilib, ularni téximu qattiq ishlitip éghir ishlargha saldı.

¹⁴ Misirliqlar ularni laychiliq, xish-késeq quyush we étizlarning herxil emgeklirige sélip, ishning qattıqlıqi bilen ularning turmushigha qattiq éghirchiliq saldı; ularni néme emgekke salmisun, intayin japaliq idi.

¹⁵ Misir padishahi ikki ibraniy tughut anisigha söz qilib (ularning birining ismi Shifrah, yene birining ismi Puah idi):□

¹⁶ — siler qachanliki ibraniy xotunlarni tughdursanglar, tughqanda obdan qaranglar; bowaq oghul bolsa, öltürüwétinglar; qiz bolsa, tirik

■ **1:10** Ros. 7:19 □ **1:11** «Raamses» — bashqa yerlerde «Ramses» dep atilidu. □ **1:12** «Israillargha öch bolup ketti» — yaki «Israillar tüpeylidin azar yédi». ■ **1:12** Zeb. 105:24-25 □ **1:15** «Ibraniylar» — yehudiylarni, yeni Israillarni körsitidu.

qoyunglar, — dédi.□

17 Lékin tughut aniliri Xudadin qorqup, Misirning padishahi ulargha éytqandek qilmay, belki oghul bowaqlarni tirik qoydi.

18 Shunga Misirning padishahi tughut anilirini chaqirtip ulardin: — Bu néme qilghininglar?! Oghul balilarni némishqa tirik qoydunglar? — dep soridi.

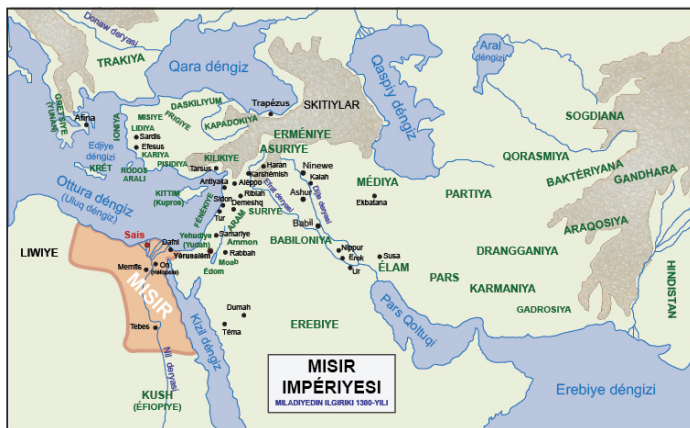
19 Tughut aniliri Pirewn'ge jawab bérip: — Ibraniy ayallar misirliq ayallargha oxshimaydu. Ular küchlük, saghlam-timen bolghini üçün tughut aniliri ularning qéshigha yétip barghuche, özliiri tughup bolidu, — dédi.

20 Netijide, Xuda tughut anilirigha iltipat körsetti; Israil xelqi dawamliq köpiyip, téximu kücheydi.

21 Shundaq boldiki, tughut aniliri Xudadin qorqidighan ixlasmen bolghanliqi üçün Xuda ularni aililik bolushqa muyesser qildi.

22 Buning bilen Pirewn barliq puxralirigha: — Israillardin yéngi tughulghan oghul balilarning hemmisini deryagha tashlanglar, lékin qiz balilarning hemmisini tirik qaldurunglar, dep emr qildi.□ ■

□ **1:16** «tughqanda **obdan qaranglar**» — Ibraniy tilida «toghut orunduqida sepsélip qaranglar». □ **1:22** «derya» — mezkur kitabta «derya» peqet Nil deryasini körsitidu. Misirda héchqandaq bashqa chong derya yoq. Bügün'ge qeder Misirliqlar «derya» dése, peqet Nil deryasinila körsitidu. Mushu weqeler yüz bergen zamanlarda Misirliqlar yene Nil deryasini «öz ilahirimizdin biri» dep hésablap uninggha choqunatti. ■ **1:22** Ros. 7:19

Misir impériyesi

2

Musaning dunyagha kélishi

1 Lawiyning jemetidin bolghan bir kishi béríp, Lawiyning neslidin bolghan bir qizni xotunluqqa aldi. ■

2 Bu ayal hamilidar bolup, bir oghul tughdi. Ana uning chirayliq ikenlikini körüp, uni üç ay yoshurup saqlidi. ■

3 Uni yene yoshurushqa amalsiz qalghanda, qomushtin bir séwet yasap, uninggha yaryélim

■ 2:1 Mis. 6:20; Chöl. 26:59

■ 2:2 1Tar. 23:13; Ros. 7:20; 1br.

11:23

we mom suwap, balini ichige sélip, deryaning qirghiqidiki qomushluq arisigha qoyup qoydi. □

⁴ Andin balining hedisi uninggha néme bolarkin dep yiraqtin qarap turdi.

⁵ U waqitta Pirewnning qizi sugha chömülgili derya terepke keldi; uning chöriliri derya boyida aylinip yürdi. Pirewnning qizi qomushluqning arisida turghan séwetni körüp, xas chörisini uni élip chiqishqa ewetti. □ ■

⁶ U séwetni échip qariwidi, mana, bir oghul balini kördi we u bala yighlap ketti. Melike uninggha ich aghritip: — Bu shübhisizki ibraniylarning baliliridin biri iken, dédi.

⁷ U chaghda balining hedisi Pirewnning qizidin: — Men bérip, sili üçün balini émitip baqidighan bir ibraniy inik ana tépip kéleymu? — dep soridi.

⁸ Pirewnning qizi uninggha: — Barghin, dédi. Qiz bérip bowaqtning anisini chaqirip keldi.

⁹ Pirewnning qizi uninggha: — Bu balini élip kétip men üçün émitip béqip ber; heqqingni bérimen, dédi. Shuning bilen ayal balini élip kétip, uni émitip baqti.

¹⁰ Bala chong bolghanda uni Pirewnning qizining qéshigha élip bardı; u uninggha oghul boldi. U:

□ **2:3** «séwet» — ibraniy tilida «sanduq» — bu söz «Yar.» 6:14de Nuh peyghember yasighan «kéme»nimu bildüridu. «deryaning qirghiqidiki qomushluq arisigha qoyup qoydi» — misirliqlar Nil deryasini ilah dep qarighachqa, misirliq ayallarning Nil deryasida daim yuyunush aditi bar idi. Shübhisizki, Musaning anisining shundaq qilishi misirliq bir ayalning uni tépiwélip, uninggha rehim qilip béqiwsun, dégenni meqset qilghanidi. □ **2:5** «séwetni» — ibraniy tilida «sanduqni». 3-ayettiki izahatni körüng.

■ **2:5** Ros. 7:21; Ibr. 11:23

«Men uni sudin chiqiriwalghan» dep uninggha Musa dégen isimni qoydi.□

Musaning Israilni qutquzmaqchi bolushi we Midiyan dölitige qéchip kétishke mejbur bolushi

¹¹ Musa chong bolghandin keyinki künlerde shundaq boldiki, u öz qérindashlirining yénigha bardı we ularning éghir emgekke séliniwatqanliqini öz közi bilen kördi. Arıda, bir misirliqning ibranıy qérindashlıridin birini uruwatqanliqini kördi. ■

¹² U töt etrapıgha qarap, adem yoqluqini körüp, héliqi misirliqni urup öltürüp, qumgha kömüp yoshurup qoydı.

¹³ Etisi u yene chiqip qariwıdı, mana ikki ibranıy bir-biri bilen soqushuwatatti; u yolsızlıq qiliwatqan kishige: — Öz qérindishingni némishqa urisen? — dédi.

¹⁴ Héliqi kishi jawab bérip: — Kim séni bizge hakim we soraqchi qilip qoydı? Héliqi misirliqni öltürginingdek ménimu öltürmekchimusen? — dédi.

Musa bu gepni anglap qorqup öz ichide: «Men qilghan ish jezmen ashkara bolup qaptu!» dep oylıdı. ■

¹⁵ Pirewn hem bu ishtin xewer tépip, Musanı öltürmekchi boldi; lékin Musa Pirewnning aldidin

□ **2:10** «Musa» — ibranıy tilida «Musa» dégen söz «tartıp chiqırish» dégen söz bilen ahangdashtur; qedimki Misir tilida «suning balisi» dégen menide bolushi mumkin. Axırıda Musaning shereplik burchi Israilni «su (yeni, Qızıl Déngiz)din yaki su arqılıq qutquzup chiqirishtin ibaret bolıdu. Oqurmenler diqqet qılsa, Pirewnlerning isimlirining köpinche «mos» yaki «mosis» dégen qoshumche bilen axirlashqinini bayqiyalaydu. ■ **2:11** Ros. 7:23; İbr. 11:24,25

■ **2:14** Ros. 7:27

qéchip, Midiyan zéminigha béríp olturaqlashti. Bir küni, u quduqning yénigha kélíp olturdi. ■

¹⁶ Midiyanning kahinining yette qizi bar idi; ular kélíp, atisining qoylirini sughirishqa su tartip oqurlargha quyup toldurushqa bashlidi.

¹⁷ U waqitta *yerlik* padichilar kélíp, ularni heydidi, Musa qopup qizlarga yadem béríp, qoylirini sughiriship berdi.

¹⁸ Ular atisi Réuelning qéshigha yénip kelgende, ulardin: — Némishqa bügün shunche téz yénip keldinglar? — dep soridi.

¹⁹ Ular jawab béríp: — Bir misirliq adem bizni padichilarning qolidin qutquzdi hemde biz üçün su tartip, qoy padimizni sughiripmu berdi! — dédi.

²⁰ U qizlirigha: — Undaqta u kishi hazir nede?! Uni némishqa sirtta tashlap keldinglar? Uni tamaqqa chaqiringlar, — dédi.

²¹ Musa u kishi bilen bille turushqa maqul boldi. U qizi Zipporahni uninggha xotunluqqa berdi.

²² U ayal uninggha bir oghul tughup berdi; Musa «Men yaqa yurtta musapirdurmen» dep, uning ismini Gershom dep qoydi. □ ■

²³ Nurghun künler ötüp, Misirning padishahi öldi. Israillar öz qulluq haliti tüpeylidin ah-zar urup, nale-peryad kötürdi; qulluqtin bolghan peryadi Xudaning huzurigha béríp yetti.

²⁴ Xuda ularning ah-zarlirini anglap, Özining Ibrahim bilen, Ishaq bilen we Yaqup bilen tüzgen

■ **2:15** Ros. 7:29 □ **2:22** «Gershom» — mushu isim «yaqa yurtluq» dégen söz bilen ahangdash. Musaning tunji balisigha bu ismini qoyushi belkim Xuda uninggha tapshurmaqchi bolghan xizmet ornining shu yerde emeslikini bildürüş üçün bolushi mumkin.

■ **2:22** Mis. 18:2, 3

ehdisini ésigé aldi. ■

²⁵ Shuning bilen Xuda Israillarning hal-ehwalini kórdi we Xuda ulargha kóngül böldi.

3

Xudaning Musani chaqirishi

¹ Musa bolsa qéynatisi Midiyanning kahini Yetroning qoy padisini baqatti. U qoylarni bashlap chólning eng chétige Xudaning téghi, yeni Horeb téghining baghrigha keldi. □

² Shu yerde bir azghanliqtin örlep chiqiwatqan ot yalquni ichidin Perwerdigarning Perishtisi uninggha kóründi. Mana, azghanliq otta köyüwatqan bolsimu, lékin azghan özi köyüp ketmigenidi. □

³ Musa: — Men bérip, bu ajayip menzirini kórüp baqay; azghanliq némishqa köyüp ketmeydighandu? — dep oylidi.

⁴ Perwerdigar uning buni körgili yoldin chetnep *azghanliqqa* kelginini kórди; Xuda azghanliq ichidin uni: — Musa! Musa! — dep chaqirdi. U: Mana men! — dep jawab berdi. □

■ **2:24** Yar. 15:14 □ **3:1** «Yetro» — Réuelning yene bir ismi. Bezide «Yeter» depmu yézilidu. «U **qoylarni bashlap...**» — Ot-tura Sherqte padichilar adette qoylirini bashlap ularning aldida mangidu. «Horeb» — Sinay téghining yene bir nami. □ **3:2** «Perwerdigarning Perishtisi» — Tewrat dewride intayin alahide bir shexs idi. Bezi ishlarda u Xudaning ornida kórünetti. «Tebirler» hem «Qoshumche söz»imiznimu kórüng. □ **3:4** «Musa, Musa» — ademning ismini ikki qétim chaqirish — Xudaning uninggha bolghan chongqur méhir-muhebbitini we özige tolimu eziz ikenlikini kórsitidu.

⁵ U uninggha: — Bu yerge yéqin kelme; putlir-
ingdin keshingni salghin; chünki sen turghan bu
yer muqeddes jaydur. □ ■

⁶ Men atangning Xudasi, Ibrahimning Xudasi,
Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasidurmen,
— dédi.

Buni anglap Musa Xudagha qarashtin qorqup,
yüzini étiwaldi. ■

⁷ Perwerdigar uninggha mundaq dédi: —
Berheq, Men Misirda turuwatqan qowmimning
tartiwatqan azab-oqubetlirini kördüm,
nazaretilarning ularni *xarlawatqanliqidin*
qilghan peryadini anglidim; chünki Men ularning
derdlirini bilimen. ■

⁸ Shunga Men ularni misirliqlarning qolidin
qutquzup, shu zémindin chiqirip, yaxshi hem
keng bir zémin'gha, süt bilen hesel éqip turidighan
bir zémin'gha, yeni Qanaaniy, Hittiy, Amoriy,
Perizziy, Hiwiy we Yebusiylarning yurtigha élip
bérishqa chüshtüm.

⁹ Mana emdi Israillarning nale-peryadi Manga
yetti, misirliqlarning ulargha qandaq zulum qil-
ghanliqinimu kördüm.

¹⁰ Emdi sen kel, Men séni xelqim Israillarni
Misirdin élip chiqirish üçün Pirewnning aldigha
ewetimen, — dédi. ■

¹¹ Lékin Musa Xudagha: — Men kim idim, Pirewn-
ning aldigha bérip Israillarni Misirdin chiqira-

□ **3:5** «Muqeddes jay» — «Muqeddes Kitab»ta, «muqeddes» dégen söz
«Xudagha mexsus atalghan», «Xudaning ishlitishige mexsus ayril-
ghan», «Xudaghila mensup» dégendek menide ishlitilidu. ■ **3:5** Ye.
5:15 ■ **3:6** Mat. 22:32; Mar. 12:26; Luqa 20:37; Ros. 7:32 ■ **3:7**
Ros. 7:34 ■ **3:10** Zeb. 105:26; Hosh. 12:14; Mik. 6:4; Ros. 7:35

lighudek? — dédi.

¹² U jawab bérip: — Berheq, Men sen bilen bille bolimen; sen qowmni Misirdin élip chiqqandin kéyin bu taghda Xudagha ibadet qilisiler; bu ish mana özüngge Méning séni ewetkinimning ispat-belgisi bolidu, — dédi. □ ■

¹³ Shuning bilen Musa Xudagha: — Men Israillarning qéshigha bérip ulargha: «Ata-bowiliringlarning Xudasi méni qéshinglarga ewetti» désem, ular mendin: «Uning nami néme?» — dep sorisa, ulargha néme dep jawab bérimen? — dédi.

¹⁴ Xuda Musagha: — Men «Ezeldin bar Bolghuchi»durmen — dédi.

Andin U: — Bérip, Israillargha: ««Ezeldin bar Bolghuchi» méni qéshinglarga ewetti» dep éytqin, dédi. □

¹⁵ Xuda Musagha yene: — Israillargha: — «Ata-bowiliringlarning Xudasi, Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasi bolghan «Yahweh» méni qéshinglarga ewetti; U: *Yahweh dégen* bu nam ebedgiche Méning namim bolidu,

□ **3:12 «sen qowmni Misirdin élip chiqqandin kéyin bu taghda Xudagha ibadet qilisiler; bu ish mana özüngge Méning séni ewetkinimning ispat-belgisi bolidu»** — qiziq ish shuki, Xuda Musagha körsetmekchi bolghan ispat-belge u Xudaning emrige itaet qilib, uzun waqit ötkendin kéyin andin körüldü; démek, Musaning iman-étiqadi shuning bilen sinilidu. ■ **3:12** Ye. 1:5 □ **3:14 «Men «Ezeldin bar Bolghuchi»durmen»** — yaki «Men esli Özümdurmen» yaki «Hemishe barning Özi Mendurmen». Bu nam (ibraniy tilida «Yahweh»), shübhisizki, Xudaning héch özgermeydighanliqi, uning her-daim «waqittin sirt»ta turuwatqanliqi, ötmüş, hazir yaki kelgüsi waqitlar bilen cheklenmeydighanliqini körsitip tekitleydu. Adette terjimimizde bu nam «Perwerdigar» dep terjime qilinidu.

dewrdin-dewrgiche Men shu nam bilan eske élinimen, deydu» — dégin.□

16 — Bérip, Israilning aqsaqallirini yighip ulargha: — «Ata-bowiliringlarning Xudasi, yeni Ibrahim, Ishaq we Yaqupning Xudasi bolghan Perwerdigar manga körünüp: — Men silerni yoqlap keldim, Misirda silerge qandaq muamile qiliniwatqanliqini kördüm; □

17 shuning üçhün sözüm shudurki, Men silerni Misirning zulumidin chiqirip, Qanaaniylar, Hittiylar, Amoriylar, Perizziylar, Hiwiylar we Yebusiylarning zémini, yeni süt bilen hesel éqip turidighan zémin'gha élip barimen, dédi, — dégin, dédi.

18 — Shuning bilen ular séning sözüngge qulaq salidighan bolidu. U waqitta sen, özüng we Israilning aqsaqalliri bilen birge Misir padishahining aldigha bérip, uninggha: «Ibraniylarning Xudasi Perwerdigar biz bilen körüshti. Emdi sizdin ötünimizki, bizge üç künlük yolni bésip, chölge bérip, Xudayimiz Perwerdigargha qurbanliq qilishqa ijazet bergeysiz» — denglar.

19 Lékin Misir padishahining hetta qudretlik bir qolning astida turupmu, silerni yenila qoyup bermeydighinini bilimen.

20 Shunga qolumni uzitip, misirliqlarni Men öz zémini ichide körsetmekchi bolghan herxil karamet-möjizilirim bilen urimen; andin *Pirewn*

□ **3:15** «Yahweh» — daim terjimimizde «Perwerdigar» dégen nam bilan tilgha élinidu. U toghruluq 3:14tiki izahatni körüng. □ **3:16** «Yoqlash» — bu péil Xuda bilen munasiwetlik ishli tilgen bolsa, ghemxorluq qilish, insanning halidin xewer élishni öz ichige alidu.

silerni qoyup béridu.

²¹ Bu qowmni misirliqlarning aldida iltipat tap-turimen we shuning bilen shundaq boliduki, siler shu yerdin chiqqininglarda, quruq qol chiq-maysiler.

²² Belki herbir ayal kishi öz qoshnisidin we öz öyide olturushluq yat ayaldin kümüş zinnet buyum-liri, altun zinnet buyumliri we kiyim-kéçeklerni telep qilidu. Bu nersilerni oghul-qizliringlarga taqaysiler, kiydürisiler; shu teriqide misirliqlardin olja alghan bolisiler, — dédi.■

4

Xudaning Musagha alahide iqtidar ata qilishi

¹ Musa jawab bérip: — Mana, ular manga ishen-mey turup, sözümge qulaq salmaydu, belki: «Perwerdigar sanga körünmidi», déyishi mumkin, dédi.

² Perwerdigar uninggha: — Qolungdiki bu néme? — dep soridi.

U: — Bu bir hasa, dep jawab berdi.

³ U: — Uni yerge tashla, dédi. Uni yerge tashli-widi, u bir yilan'gha aylandi; Musa uning aldidin qachti.

⁴ Andin Perwerdigar Musagha: — Qolungni uzitip, uni quyruqidin tut, déwidi, u qolini uzitip, uni tutti. U yene uning qolida hasigha aylandi.

⁵ *Perwerdigar yene:* — Buning bilen ular ata-bowilirining Xudasi, yeni Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasi bolghan

■ 3:22 Mis. 11:2; 12:35; Ez. 39:10

Perwerdigarning sanga körün'ginige ishinidu, — dédi.

⁶ Perwerdigar uninggha yene: — Qolungni qoynunggha salghin, déwidi, u qolini qoynigha sélip chiqiriwidi, mana, qoli pése-maxaw késilige griptar bolup qardek aqirip ketti.

⁷ Andin uninggha: — Qolungni yene qoynunggha salghin, déwidi, qolini qoynigha saldi. Uni yene qoynidin chiqiriwidi, mana, öz eksige kélip etlirining bashqa yerliridek boldi.

⁸ Perwerdigar yene: — Shundaq boliduki, eger ular sanga ishenmey, aldinqi möjizilik alametke köngülshimise, ular ikkinchi möjizilik alametke ishinidu. □

⁹ Halbuki, ular bu ikki möjizige yenila ishenmise we ya sözüngge qulaq salmisa, undaqta sen *Nil* deryasining süyidin élip, quruq yerge tökkin. Shuning bilen sen deryadin alghan su quruq yer üstide qan'gha aylinidu, dédi. ■

¹⁰ Andin Musa Perwerdigargha: — Ey Igem, men eslidinla gepke usta emestim, sen qulunggha söz qilghandin keyinmu yenila shundaq; chünki men aghzim kalwa we tilim éghir ademmen, — dédi.

¹¹ Perwerdigar uninggha: — Kim insan'gha éghiz bergen? Kim ademni gacha yaki gas, körgüchi yaki kor qilghan? Shundaq qilghuchi Men Perwerdigar emesmu?

¹² Emdi sen barghin, Men Özüm séning aghzing bilen bille bolimen, néme sözleydighiningni sanga

□ **4:8** «Aldinqi möjizilik alametke köngülshimise, ular ikkinchi möjizilik alametke ishinidu» —Ibraniy tilida «aldinqi möjizilik alametning gépige qulaq salmisa, ular ikkinchi möjizilik alametning gépige ishinidu». ■ **4:9** Mis. 7:19

ögitip turimen, — dédi. ■

¹³ Lékin u: — Ey Igem! Sendin ötünüp qalay, Sen *bu ishqa* xalighan *bashqa* birisini ewetip, shuning qoli bilen qilghin! — dédi.

¹⁴ Buni anglap Perwerdigarning ghezipi Musagha tutiship: — Lawiylardin bolghan akang Harun bar emesmu? Uning gepni obdan qilalaydighinini bilimen. Mana, u emdi séning aldinggha chiqishqa alliqachan yolgha chiqti; u séni körse, köngli tolimu xush bolidu.

¹⁵ Emdi deydighan geplerni uninggha éyt; Men Özüm séning aghzing bilen bille we uning aghzi bilen bille bolimen, néme qilish kéreklikinglarni silerge ögitimen. □ ■

¹⁶ Harun séning ornungda xelqqe sözleydu; shundaq boliduki, u sanga éghiz bolidu, sen uninggha Xudadek bolisen.

¹⁷ Bu hasini qolunggha élip, uning bilen shu möjizilik alametlerni körsitisen, — dédi.

Musaning Misirgha qaytishi

¹⁸ Shuning bilen Musa qéynatisi Yetroning qéshigha yénip bérip, uninggha: — Manga ijazet bergeyla, Misirdiki qérindashlirimning qéshigha baray, ular hayatmu, emesmu körüp kéley, dédi. Yetro Musagha: — Aman-ésen bérip kelgin, — dédi.

¹⁹ Musa téxi Midiyandiki waqtida, Perwerdigar uninggha yene: — Misirgha yénip barghin! Chünki séning jéningni istigen kishiler ölüp ketti, — dédi.

■ 4:12 Mat. 10:19; Mar. 13:11; Luqa 12:12 □ 4:15 «Emdi deydighan geplerni uninggha éyt» — ibraniy tilida «uninggha gep qilip aghzigha deydighan sözlerni salghin». ■ 4:15 Mis. 7:2

20 Shuning bilan Musa ayali we oghullirini élip, ularni bir éshekke mindürüp, Misir zéminigha bérishqa yolgha chiqti. Mangghanda Musa Xudaning hasisini alghach ketti.

21 Perwerdigar Musagha: — Misirgha yénip barghiningda sen agah bol, Men qolunggha tapshurghan barliq karametlerni Pirewnning aldida körsetkin. Lékin Men uning könglini xelqni qoyup bermigüdek qattiq qilimen.

22 Sen Pirewn'ge: — «Perwerdigar mundaq deydu: — Israil Méning oghlum, Méning tunji oghlum bolidu.

23 Shuning üçün Men sanga: Oghlumni Özümge ibadet qilishqa qoyup ber, dédim. Uninggha yol qoyushni ret qilidighan bolsang, séning tunji oghlungni öltürimen» — dégin, — dédi.□

24 Emma Musa seper qilip bir qonalghugha kelgende, Perwerdigar uninggha uchap, uni öltürüwetmekchi boldi.

25 Shuning bilan Zipporah bir chaqmaq téshini élip, oghlining xetnilikini késip, uni éring ayighigha tashlap: — Sen derweqe aldimda qan töker er ikensen! — dédi.□

26 Shuning bilan Perwerdigar uni qoyup berdi (bu chaghda Zipporah uninggha: «Sen derweqe aldimda qan töker bir er ikensen!» — dédi. Bu

□ **4:23 «Oghlumni Özümge ibadet qilishqa qoyup ber, dédim. Uninggha yol qoyushni ret qilidighan bolsang, séning tunji oghlungni öltürimen»** — yaki «Oghlumni Özümge ibadet qilishqa qoyup bergin dégen bolsammu, sen uni qoyup bermiding. Bu sewebtin Men emdi séning tunji oghlungni öltürimen». □ **4:25 «xetnilikini... ayighigha tashlap»** — yaki «xetnilikini... ayighigha tegküzüp». «**Sen derweqe aldimda qan töker er ikensen!**» — Zipporahning bu sözi we bu sirliq weqe toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

sözini u xetne tüpeylidin éytti).□

27 Perwerdigar Harun'gha: — Sen chöl-bayawan'gha bérip, Musa bilen körüshkin, déwidi, u bérip Xudaning téghida uning bilen uchriship, uni söydi.

28 Musa özini ewetken Perwerdigarning hemme sözliri bilen qilishqa buyrughan barliq möjizilik alametlerni Harun'gha dep berdi.

29 Andin Musa bilen Harun bérip, Israillarning barliq aqsaqallirini yighdi.

30 Harun Perwerdigarning Musagha éytqan hemme sözlirini bayan qildi we xelqning köz aldida shu möjizilik alametlerni körsetti.

31 Buni körüp, xelq ishendi; Perwerdigarning Israillarni yoqlap, ular uchrighan xarliqlarni körgenlikini anglighan haman, bashlirini éqip sejde qilishti.

5

Musa we Harunning Pirewn bilen körüshüshi

1 Andin Musa bilen Harun Pirewnning aldigha bérip, uninggha: — Israilning Xudasi Perwerdigar sanga: — «Ularning bérip chölde Manga ibadet qilip, héyt ötküzüshige qowmimgha yol qoysun» deydu, — dédi.

2 Lékin Pirewn jawab bérip: — Uning sözige qulaq sélip, méni Israilgha yol qoyghuzidighan qandaq

□ 4:26 «xetne tüpeylidin» — mushu yerde ibraniy tilida «xetne» köplük sheklide — «xetniler».

Perwerdigar iken u? Men u Perwerdigarni tonu-
maymen hem Israilghimu yol qoymaymen, dédi.■

³ Ular söz qilip: — Ibraniylarning Xudasi biz
bilen körüshti. Shunga ötünimizki, bizge Perwerdi-
gar Xudayimizgha qurbanliq sunush üçün bizge
chölge bérishqa üç künlük yolgha ruxset bergey-
siz. Bolmisa, U bizni waba yaki qilich bilen urushi
mumkin, — dédi.■

⁴ Lékin Misirning padishahi ulargha jawab béríp:
— Ey Musa we Harun, némishqa ikkinglar xelqni
ishliridin toxtitip qoymaqchi bolisiler? Béríp öz
epkishinglarni kötürünglar! — dédi.

⁵ Pirewn yene: — Mana, xelq yurtta ziyade awup
ketti. Siler bolsanglar, ularni epkeshliridin xalas
qilmaqchisiler, dédi.

⁶ Shu küni Pirewn nazaretilerge we
nazaretilerning qol astidiki ish bashlirigha
buyruq chüshürüp: —

⁷ Hazirdin bashlap xelqge ilgirikidek kések
quyushqa saman bermenglar! Ular samanni
özliri yighsun.

⁸ Lékin ilgiri qanchilik kések quyup kelgen
bolsa, hélihem kem qilmay shunchilik kések
quydurunglar; chünki ular hurunliship:
«Xudayimizgha qurbanliq ötküzüshke bizni barghili
qoy» dep ghelwe qilishiwatidu.

⁹ Emdi ularni öz ishigha toluq bend bolup,
yalghan-yawidaq geplerge qulaq salmasliqi
üchün, bu ademlerning üstige téximu éghir
emgeklerni yüklenglar, — dédi.

¹⁰ Shuning bilen xelqning üstidiki nazaretiler

bilen ish bashliri chiqip xelqqe: Pirewn shundaq dédiki, men emdi silerge saman bermeydighan boldum.

11 Özünglar béringlar, özünglar üçün qeyerdin saman tapalisanglar, shu yerdin élip kélinglar; lékin qilidighan ishliringlar bolsa qilchilikmu kémeyleftmeydu, — dédi.

12 Buning bilen xelq pütkül Misir zéminigha tarilip, samanning ornigha paxal yighishqa bashlidi.

13 Nazarechiler bolsa ularni qistap: Silerge saman bérilgen chaghdikidek hazirmu her künlük ishni shu küni qilinglar, dédi.

14 Israillarning üstige Pirewnning nazarechiliri teripidin qoyulghan Israilliq ish bashliri tayaq yédi we: — Tünügün we bugün némishqa kések quyush wezipsini burunqidek toshquzup orunlimidinglar?! — dep til ishitti.

15 Andin Israilliq ish bashliri Pirewnning aldigha bérip: Némishqa öz qullirigha mundaq muamile qilidila?

16 Öz qullirigha héch saman bérimidi. Lékin *nazarechiler* yenila «kések quydurunglar» dep bizni buyruydu. Mana, öz qulliri tayaq yewatidu, emma eyib bolsa özlirining ademliride, dep peryad qildi.

17 Lékin u yene: — Siler hurun ikensiler! Hurun ikensiler! Shunga siler: «Bérip Perwerdigargha qurbanliq ötküzüshimizge ijazet ber dewatisiler.

18 Qaytip bérip ishingni qilish! Silerge saman bérimeydu, biraq késeklerni belgilen'gen san boyiche *awwalqidek* toluq tapshurushisen, dédi.

19 Israilliq ish bashliri *Pirewnning*: «Siler

herkünlük wezipenglarni, yeni telep qilghan késeklerni belgilen'gen sandin kémeysenglar qet'iy bolmaydu» déginige qarap, béshigha bala-qazaning chüshidighanliqini bilishti.

²⁰ Ular Pirewnning aldidin chiqip kéliwatqinida, ular bilen körüshühke kélip shu yerde saqlap turghan Musa we Harun bilen uchriship qaldı.

²¹ Ular Musa bilen Harun'gha: — Bizni Pirewnning neziride we uning emeldarlirining neziride sésitip, bizni öltürühke ularning qoligha qilich tutquzghininglar üçün, Perwerdigar silerning üstünglarga höküm qilsun! — dédi.□

Xudaning Israillarni azad qilishqa wede qilishi

²² Shuning bilen Musa Perwerdigarning aldigha yénip bérip uninggha: — Ey Igem, némishqa bu xelqni balagha tiqting? Sen néme üçün méni ewetting?

²³ Chünki men Pirewnning aldigha kirip Séning naming bilen söz qilghinimdin tartip, u bu xelqning üstige téximu ziyade azab qilghili turdi. Emma Sen téxiche qowmingni héch qutquzmiding, — dédi.

6

¹ Lékin Perwerdigar Musagha: — Emdi sen Méning Pirewn'ge qilidighanlirimni körisen; chünki u

□ **5:21** «Emeldarliri» — ibraniy tilida «xizmetkarliri» yaki «qulliri». Gerche mushu kishiler Pirewnning ordısında emeldarliq orunda turghan bolsimu, lékin ular yenila Pirewnning «qulliri» dep hésablan'ghan bolsa kérek.

qudretlik bir qoldin mejburlinip, ularni qoyup béridu, qudretlik bir qolning sewebidin özining zéminidin ularni qoghlap chiqiriwétidu, — dédi.

² Andin Xuda Musagha *yene* söz qilip mundaq dédi: — Men Perwerdigardurmen.

³ Men Ibrahimgha, Ishaqqa we Yaqupqa Qadir-mutleq Tengri süpitide köründüm; lékin «Yahweh» dégen namim bilen ulargha ashkara tonulmidim.

□

⁴ Men ular bilen: — «Siler musapir bolup olturghan zéminni, yeni Qanaan zéminini silerge bérimen» dep, ular bilen ehde baghliship wede qilghanmen.

⁵ Emdi Men misirliqlar qul qilip zulum salghan Israillarning ah-zarlirini anglap, qilghan shu ehdemni ésimge aldim.

⁶ Shunga Israillargha mundaq dégin: — «Men Perwerdigardurmen; Men Özüm silerni misirliqlarning éghir yúkliri astidin chiqirip, ularning qulluqidin azad qilip, qolumni uzitip ulargha chong balayi'apetlerni chüshürüp, silerge hemjemet bolup hörlükke érishtürimen. □

⁷ Silerni Öz qowmim bolushqa qobul qilimen we Özüm Xudayinglar bolimen; shuning bilen siler özünqlarni misirliqlarning yúklirining astidin qutquzup chiqarghuchining Men Xudayinglar Perwerdigar ikenlikini bilisiler.

□ **6:3** «Yahweh» — mushu namni adette «Perwerdigar» dep terjime qilimiz. «Yahweh» dégen namim bilen ulargha ashkara tonulmidim» dégen sözler toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng.

□ **6:6** «silerge **hemjemet bolup hörlükke érishtürimen**» —ibraniy tilida «gaal» dégen bir péil bilenla ipadilinidu. Bu péil toghruluq «Tebirler» we «Ayup» 19:25 we izahatinimu körüng.

8 Men shuning bilan silerni qol k t r p Ibrahingha, Ishaqqa we Yaqupqa b rishke qesem qilghan z min'gha  lip barimen; Men u yerni silerge miras qilip z minliqqa b rimen; Men Perwerdigardurmen».

9 Bularning hemmisini Musa Israillargha dep berdi; l kin ular  ghir qulluq azabidin pighan'gha ch shken bolup, uninggha qulaq salmidi.□

10 Andin Perwerdigar Musagha yene: –

11 B rip Misirning padishahi Pirewn'ge: «Israillarning z miningdin k tishige yol qoy», dep  ytqin, d di.

12 L kin Musa Perwerdigarning aldida: Mana, Israillar manga qulaq salmighan yerde, Pirewn qandaqmu mendek kalpuki xetne qilinmighan bir ademge qulaq salsun? – d di.□

13 Emma Perwerdigar Musa we Harun'gha s zlep, ularning Israillargha we Misirning padishahi Pirewn'ge Israillar toghruluq: – «Ular Misir z minidin  lip chiqirilsun» d gen emr yetk z shini buyrudi.

Musa bilen Harunning ejdahliri, nesebnamisi

14 T wendikiler jemet bashliqliri: – Israilning tunji oghli bolghan Rubenning oghulliri Hanuq, Pallu, Hezron we Karmi. Bular bolsa Rubenning nesil-liri idi.■

□ **6:9** «pighan'gha ch shken bolup,...» — yaki «sewrsizliktin chidimay,...» □ **6:12** «kalpuki xetne qilinmighan» — bu s zler bilen Musa  zining aghzi kalwa bolupla qalmay, yene ( zining 4:10-17de hatirilen'gen Xudagha bolghan qaqshashlirini eslep) yene  zining Xudaning aldida h li nalayiq qilghanliqini, gep-s z d  gunahi bar adem ikenlikini k rsetmekchi. ■ **6:14** Yar. 46:9; Ch l. 26:5; 1Tar. 5:3

15 Shiméonning oghulliri: — Yemuel, Yamin, Ohad, Yaqin, Zohar we qanaanliq ayaldin bolghan Saullar idi; bular Shiméonning nesilliri idi.■

16 Lawiyning oghullirining isimliri, nesebnamilirige asasen: Gershon, Kohat we Merari; Lawiyning ömrining yilliri bir yüz ottuz yette yil boldi.■

17 Gershonning oghulliri aililiri boyiche: — Libni we Shimey.■

18 Kohatning oghulliri: — Amram, Yizhar, Hébron bilen Uzziel. Kohat bir yüz ottuz üç yil ömür kördi.■

19 Merarining oghulliri: — Mahli we Mushi. Bular nesebnamiliri boyiche Lawiyning nesilliri idi.■

20 Amram öz hammisi Yokebedni xotunluqqa aldi, Yokebed uninggha Harun we Musani tughup berdi. Amram bir yüz ottuz yette yil ömür kördi.□ ■

21 Yizharning oghulliri: — Korah, Nefeg we Zikri idi.

22 Uzzielning oghulliri: — Mishael, Elzafan we Sitri idi.

23 Harun bolsa Nahshonning singlisini, yeni Aminadabning qizi Élishébani xotunluqqa aldi. U uninggha Nadab bilen Abihuni, we Eliazar bilen Itamarni tughup berdi.■

■ **6:15** Yar. 46:10; Chöl. 26:12; 1Tar. 4:24 ■ **6:16** Yar. 46:11; Chöl. 3:17; 26:57; 1Tar. 6:1-30 ■ **6:17** 1Tar. 6:2; 23:7 ■ **6:18** 1Tar. 6:3; 23:12 ■ **6:19** 1Tar. 6:4; 23:21 □ **6:20** «Amram öz hammisi Yokebedni xotunluqqa aldi» — shu chaghda öz hammisini xotunluqqa élish men'i qilinmighan emr («Law.» 18:12-13) Israilgha texi bérimigenidi. ■ **6:20** Mis. 2:1; Chöl. 26:59 ■ **6:23** Chöl. 3:2; 26:60; 1Tar. 5:29; 24:1

²⁴ Korahning oghulliri: — Assir, Elkanah we Abi’asaf; bular Korahlarning nesilliri idi.

²⁵ Harunning oghli Eliazar Putielning qizlirining birini xotunluqqa aldi; u uninggha Finihasni tughup berdi; bular bolsa öz nesebi boyiche hemmisi Lawiylarning jemet bashqliri idi.

²⁶ Perwerdigarning: — Israillarni qoshunlardek top-topi bilen Misir zéminidin élip chiqinglar, dégen emrini tapshuriwalghuchilar del mushu Harun bilen Musa idi.

²⁷ Israillar Misirdin chiqirilsun, dep Misirning padishahi Pirewn’ge söz qilghanlar del bu kishiler, yeni mushu Musa bilen Harun idi.

Harunning Musagha wakaliten sözlisi

²⁸ Perwerdigar Misirning zéminida Musagha söz qilghan waqtida

²⁹ Musagha: «Men Perwerdigardurmen. Sanga éytqinimning hemmisini Misirning padishahi Pirewn’ge dégin», dep emr qildi.

³⁰ Lékin Musa Perwerdigarning aldida: — Mendek kalpuki xetne qilinmighan bir kishige Pirewn qandaqmu qulaq salsun?» — dep jawap bergenidi.■

7

¹ Shuning bilen Perwerdigar Musagha: — Mana, Men Pirewnning aldida séni Xudaning ornida qildim. Akang Harun bolsa séning peyghembiring bolidu.

² Men sanga buyrughinimning hemmisini *uningha* deysen; andin akang Harun Pirewn'ge uning öz zéminidin Israillarni qoyup bérishi kéreklik toghrisida söz qilidu. □ ■

³ Lékin Men Pirewnning könglini qattiq qilimen; buning bilen Men Misir zéminida möjizilik alametler we karametlirimni köplep körsitimen.

⁴ Shundaqtimu, Pirewn silerge qulaq salmaydu. Emma Men Misirning üstige höküm chiqirip qolumni uzitip, chong balayi'apetlerni chüshürüp, qoshunlirim bolghan Öz qowmim Israillarni Misir zéminidin chiqirimen.

⁵ Öz qolumni Misirning üstige sozghinimda, Israillarni ularning arisidin chiqarghinimda misirliqlar Méning Perwerdigar ikenlikimni tonup yétidu, — dédi.

⁶ Musa bilen Harun shundaq qildi; Perwerdigar ulargha qandaq tapilighan bolsa, ularmu shundaq qildi.

⁷ Ular Pirewn'ge söz qilghan waqitta Musa seksen yashqa, Harun seksen üç yashqa kirgenidi.

Harunning hasisi

⁸ Perwerdigar Musa bilen Harun'gha söz qilib: —

⁹ Emdi Pirewn silerge: — Özünglarni testiqlap bir möjize körsitinglar, dése, sen Harun'gha: — Hasangni élip Pirewnning aldigha tashlighin, dep

□ **7:2** «Harun **bolsa séning peyghembiring bolidu**» — démek, Harun özi Musaning sözlirini Pirewn'ge yaki xelqge yetküzidu.

■ **7:2** Mis. 4:14

éytqin. Shundaq qilishi bilenla hasa yilan'gha aylinidu, dédi.

¹⁰ Shuning bilen, Musa bilen Harun Pirewnning aldigha béríp, Perwerdigarning buyrughinidek qildi; Harun hasisini Pirewn bilen uning emeldarlirining aldigha tashliwidi, u yilan'gha aylandi. □

¹¹ U waqıtta Pirewn danishmenliri we séhrigerlirini chaqirtıp keldi; Misirning jadugerlirimu öz jadusi bilen oxshash ishni qildi.

¹² Ularning herbiri öz hasisini tashlidi; ularmu yilan'gha aylandi. Lékin Harunning hasisi ularning hasilirini yutup ketti.

¹³ Biraq Perwerdigar éytqandek Pirewnning köngli qattiqlıq bilen Perwerdigar éytqandek ulargha qulaq salmidi.

Birinchi apét – qan apiti

¹⁴ Andin Perwerdigar Musagha mundaq dédi: — Pirewnning köngli qattiq; u qowmni qoyup bérishni ret qilidu.

¹⁵ Emdi sen ete seherde Pirewnning qéshigha barghin (shu waqıtta u su boyigha chiqıdu) — Sen uning bilen körüşhüşke deryaning boyida saqlap turghin; yilan'gha aylan'ghan hasini qolunggha éliwal.

¹⁶ Sen uninggha mundaq dégin: — «Ibraniylarning Xudasi Perwerdigar méni aldinggha: «Chölde Manga ibadet qilishi üçün qowmimni qoyup ber» déyishke ewetkenidi; lékin mana, bu waqıtqiche héch anglimiding.

□ **7:10 «Pirewnning emeldarliri»** — mezkur kitabta «Pirewnning emeldarliri» ibraniy tilida «xizmetkarliri» dégen söz bilen ipadilinidu.

17 Shunga Perwerdigar sanga: — «Sen shu *alamet* bilan Méning Perwerdigar ikenlikimni bilisen», deydu — Mana, men qolumdiki hasa bilan deryaning süyini ursam, su qan’gha aylinidu,

18 deryaning béliqliri ölüp, deryaning süyi sésip kétidu; misirliqlar sudin seskinip, ichelmeydighan bolup qalidu».

19 Perwerdigar Musagha yene: — Sen Harun’gha: — Hasangni élip misirliqlarning suliri qan’gha aylansun dep ularning üstige, yeni éqinliri, östengliri, kölliri we su ambarliri üstige qolungni uzatqin. Shuning bilen pütkül Misir zéminida, hetta yaghach we tash qachilardiki sularmu qan’gha aylinidu, dégin, dédi.

20 Musa bilen Harun Perwerdigarning buyrughinidek qildi; Harun Pirewn we emeldarlirining köz aldida hasini kötürüp, deryaning süyini uruwidi, pütün deryaning süyi qan’gha aylinip ketti. ■

21 Deryadiki béliqlar ölüp, deryaning süyi sésip ketti. Misirliqlar deryaning süyini ichelmeydighan bolup qaldi, pütkül Misir zémini qan’gha toldi.

22 Lékin Misirning jadugerlirimu öz jaduliri bilen hem shundaq qildi. Bu sewebtin Perwerdigar éytqandek Pirewnning köngli qattiq bolup, ulargha qulaq salmidi;

23 eksiche Pirewn öyige qaytip kétip, bu ishqa héch pisent qilmidi.

24 Deryaning süyini ichelmigini üçün barliq misirliqlar ichküdek su tépish üçün deryaning etraplirini kolidi.

25 Perwerdigar deryani urup, yene yette kün ötti.

8

Ikkinchi apət – paqa apiti

¹ Andin Perwerdigar Musagha: — Pirewnning aldigha bérıp uninggha: — Perwerdigar mundaq deydu: — «Manga ibadet qilishqa Öz qowmimni qoyup ber.

² Lékin ularni qoyup bérishni ret qilsang, mana, Men dölitingning hemme yérini paqilar bilen basturup urimen.

³ Deryada top-top paqilar peyda bolup, *deryadin* chiqip ordanggha, hujranggha, orunkörpengge, emeldarliringning öylirige kiriwalidu, shuningdek xelqingning uchisigha, tonur we tengniliringge yamiship chiqiwalidu. □

⁴ Paqilar özüngning üstibéshigha, xelqingning üstibéshigha we hemme emeldarliringning üstibéshigha yamiship chiqiwalidu» — dégin, — dédi.

⁵ Perwerdigar Musagha: — Sen Harun'gha: Paqilarning Misir zéminining üstige chiqishi üçün qolungni uzitip, hasangni éqinlar, östengler we köllerning üstige shiltighin, dégin — dédi.

⁶ Shuning bilen Harun qolini Misirning suliri üstige uzatti; shundaq qiliwidi, paqilar chiqip Misir zéminini qaplıdi.

□ **8:3** «ordanggha» — yaki «öyüngge».

⁷ Lékin jadugerlerrnu öz jaduliri bilen oxshash ishni qilip, Misir zémini üstige paqilarni peyda qildi.

⁸ Pirewn Musa bilen Harunni chaqirtip: — Paqilarni mendin we xelqimdin néri qilish üçün Perwerdigardin ötününglar. Shundaq bolsa, men xelqingni Perwerdigargha qurbanliq qilsun dep qoyup bérimen, dédi.

⁹ Musa Pirewn'ge: — Boptu, men izzitingni qilay, peqet deryadiki paqilarla qélip, bashqiliri özüngdin we öyliringdin ayrilsun dep, sen, emeldarliring we xelqing üçün méning dua qilidighan waqtimni békitkin, dédi.□

¹⁰ U jawab bérrip: — Ete bolsun, dédi.

Musa uninggha: — Xudayimiz Perwerdigargha oxshash héchbirining yoqluqini bilishing üçün séning dégingdek bolsun.

¹¹ Paqilar sendin, öyliringdin, emeldarliring we xelqingdin chiqip kétidu; peqet deryadila qalidu, dédi.

¹² Shuning bilen Musa we Harun Pirewnning aldidin chiqip ketti. Andin Musa Pirewnning üstige ewetilgen paqilar toghrisida Perwerdigargha nida qildi.

¹³ Perwerdigar Musaning tiliginidek qildi. Buning bilen öylerdiki, hoylilardiki we étizlardiki paqilar öldi.

¹⁴ Xelq ularni yighip döwe-döwe qildi, *pütkül* yurt-zémin sésiqchiliqqa toldi.

¹⁵ Lékin Pirewn apettin xalas bolghinini körgende, könglini qattiq qilip, Perwerdigar éytqinidek

□ **8:9 «men izzitingni qilay»** — ibraniy tilida «mending izzetke muyneser bolghin».

ulargha qulaq salmidi.■

Üchinchi apet – pasha apiti

¹⁶ Andin Perwerdigar Musagha: — Sen Harun’gha: — Hasangni uzitip, yerning topisini urghin. Buning bilen u pashigha aylinip, pütkül Misir zéminini qaplaydu, dégin, — dédi.□

¹⁷ Ular shundaq qildi; Harun qolini uzitip hasisi bilen yerning topisini uruwidi, ademler we haywanlarning üstibéshini pasha basti; pütkül Misir zéminidiki topa-changlar pashigha aylandi.■

¹⁸ Jadugerlermu öz jaduliri bilen shundaq qilip pasha peyda qilishqa urun’ghan bolsimu, peyda qilalmidi. Pashilar bolsa hem ademlerning hem haywanlarning üstibéshini qaplap ketti.

¹⁹ Andin jadugerler Pirewn’ge: — Bu ish Xudaning barmiqining qilghini! — déyishti. Lékin Pirewn könglini qattiq qilip, Perwerdigar éytqinidek ulargha qulaq salmidi.

Tötinchi apet – köküyünler apiti

²⁰ Perwerdigar Musagha: — Ete seher qopup Pirewnning aldigha béríp turghin — (shu waqıtta u su boyigha chiqidu) uninggha: «Perwerdigar mundaq deydu: — Manga ibadet qilishi üçün Öz qowmimni qoyup ber!

²¹ Chünki eger qowmimni qoyup bermiseng, mana Men séning we emeldarliring, xelqing üstige, öyliringge köküyünlerni ewetimen; shuning bilen

■ **8:15** Mis. 7:14 □ **8:16** «pashigha» — bashqa xil terjimisi: «pitlarga». Bashqa xil hasharetlernimu körsitishi mumkin. ■ **8:17** Zeb. 105:31

misirliqlarning öyliri we hetta ular turuwatqan tupraqmu köküyünler bilen tolidu. □

22 Lékin shu künide Öz qowmim turuwatqan Goshen yurtini bashqiche qilimen; shundaq boliduki, u yerde köküyünler tépilmaydu. Shuning bilen sen Men Perwerdigarning bu zéminda bolghanliqimni bilisen. □

23 Shundaq qilip Men Öz qowmimni séning xelqingdin perqlendürimen; bu möjizilik alamet ete yüz béridu», dep éytqin, dédi.

24 Perwerdigar déginini qildi. Pirewnning öylirige, emeldarlirining öylirige köküyünler top-top bolup kirdi; pütkül Misir zéminining hemme yéri köküyünler teripidin xarab bolushqa bashlidi. ■

25 Pirewn Musa bilen Harunni chaqirtip kélip ulargha: Béríp mushu zéminda Xudayinglarga qurbanliq ötküzünglar, — dédi.

26 Lékin Musa jawab béríp: — Bundaq qilish bizge taza muwapiq bolmaydu; chünki biz Perwerdigar Xudayimizgha sunmaqchi bolghan qurbanliq mal misirliqlargha nisbeten yirginchliktur. Emdi eger biz misirliqlarning köz aldida yaman körün'gen nersini qurbanliq qilsaq ular bizni chalma-kése

□ **8:21 «köküyünler»** — bularning qaysi hasharet ikenliki hazir bizge namelum. «Zeb.» 78:45de bu hasharetler ademlerni chaqidighanliqi éytilidu, shunga bu hasharet köküyün yaki shuninggha oxshap kétidighan bir xil chiwin bolsa kérek. □ **8:22 «...sen Men Perwerdigarning bu zéminda bolghanliqimni bilisen»** — Yaki «...sen Men Perwerdigarning yer yüzide mewjut ikenlikimni bilisen». ■ **8:24 Zeb. 78:45; 105:31**

qiliwetmemdu? □ ■

27 Biz üç künlük yolni bésip, chölde Perwerdigar Xudayimiz bizge buyrughinidek uninggha qurbanliq sunushimiz kérek, dédi.

28 Pirewn: — Silerni Perwerdigar Xudayinglarcha chölde qurbanliq ötküzüshke barghili qoyimen; peqet bek yiraq kétép qalmanglar, méning üçhün dua qilinglar, dédi.

29 Musa jawab bérip: — Mana, men séning aldingdin chiqip Perwerdigargha iltija qilimen we köküyünler sen Pirewndin, emeldarliringdin we xelqingdin ete chiqip kétidu; lékin Pirewn yene hiyle ishlitip, xelqni Perwerdigargha qurbanliq qilishqa bérishtin tosquchi bolmisun, dédi.

30 Musa Pirewnning aldidin chiqip, Perwerdigargha shundaq iltija qildi.

31 Perwerdigar Musa tiliginidek qildi; u köküyünlerni Pirewn, emeldarliri we xelqidin chiqiriwetti; hetta bir tal köküyünmu qalmidi.

32 Lékin Pirewn bu qétimmu könglini qattiq qilip, qowmni qoyup bermidi. ■

□ **8:26** «Xudayimizgha sunmaqchi bolghan qurbanliq mal misirliqlargha nisbeten yirginchlikur» — misirliqlargha nisbeten «yirginchlik bolghini» qoylardin ibaret idi. Ular qoylarni, shundaqla qoychilarnimu yirginchliq dep qarighan; lékin paydini közlep Misirdiki bezi yerlerde qoy béqilatti («Yar.» 46:34ni körüng). Mushu ayetning bashqa birxil chüshendürülüşü boyiche, misirliqlar bezi mallargha (mesilen, kalilarning bezi xillirigha) choqunatti. Eger Israillar ular choqun'ghan birxil malni qurbanliq qilsa, ular ghezeplinetti, elwette. ■ **8:26** Yar. 43:32; 46:34 ■ **8:32** Mis. 8:11

9

Beshinchi apet – waba apiti

¹ Andin Perwerdigar Musagha: – Pirewnning aldigha béríp uninggha: – «Ibraniylarning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: – Manga ibadet qilishigha Öz qowmimni qoyup ber.

² Eger ularni qoyup bérishni ret qilip, yenila tutup turuwalidighan bolsang,

³ mana, Perwerdigarning qoli étizliqtiki charpayliringning üstige, at-éshekler, tögiler, we qoykaliliringning üstige chüshüp intayin éghir bir waba keltüridu.

⁴ Lékin Perwerdigar Israilning charpaylirini misirliqlarning charpayliridin perqlendüridu. Netijide, Israilning charpayliridin héchbiri ölmeydu» – dégin, dédi.

⁵ Perwerdigar waqitni békitip: – Ete Perwerdigar zéminda bu ishni qilidu, dédi.

⁶ Etisi Perwerdigar shundaq qildi; misirliqlarning barliq charpayliri öldi; lékin Israillarning charpayliridin birimu ölmidi.

⁷ Pirewn adem ewetip tekshüriwidi, mana, Israilning charpayliridin birimu ölmigenidi. Lékin Pirewnning köngli qattiq qilinip, u qowmni qoyup bermidi.

Altinchi apet – chaqa apiti

⁸ Andin Perwerdigar Musa we Harun'gha: – Xumdanning külidin changgilinglarni toshquzup élinglar, andin Musa uni Pirewnning köz aldida asman'gha qaritip chachsun.

9 Shundaq qilishi bilan kül pütkül Misir zéminini qaplaydighan chang-tozan bolidu we Misir zéminidiki hemme yerde ademler we haywanlarning bedinige chüshüshi bilen hürrek-hürrek chaqa chiqiridu, – dédi.

10 Shuning bilen ular xumdandin kül élip, Pirewnning aldigha bérip turdi we Musa uni asman'gha qaritip chachti; u ademler we haywanlarning bedinige chüshüshi bilen hürrek-hürrek chaqa chiqardi.

11 Jadugerler chaqilar destidin Musaning aldida turalmay qaldi; chünki jadugerning bedininimu, bashqa barliq misirliqlarnimu oxshash chaqa bésip ketkenidi.

12 Lékin Perwerdigar Pirewnning könglini qattiq qildi; shunga Perwerdigar del Musagha éytqinidek u ulargha qulaq salmidi.

Yettinchi apet – möldür apiti

13 Andin Perwerdigar Musagha: – Ete tang seher qopup, Pirewnning aldida turup uningha: «Ibraniylarning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: – Qowmimni Manga ibadet qilishqa qoyup ber;

14 chünki Men bu qétim hemme balayi'apetlirimni yürikingge, emeldarliring we puqraliringning üstige ewetimen. Buning bilen sen pütkül yer yüzide Mendek bashqa birining yoq ikenlikini bilisen.

15 Chünki Men qolumni uzitip, özüng we qowmingni waba bilen urghan bolsam'idi, bu waqitqiche sen yer yüzidin yoqilip kététing.

16 Halbuki, Méning séni ornunggha tiklishimdiki meqsitim shu idiki, del Öz qudritimni sanga körsitish, shundaqla namimning pütkül yer yüzide jakarlinishi üçhün idi. ■

17 Sen yene qowmingha chongchiliq qilip, ularni qoyup bérishni ret qiliwéremsen?

18 Mana, ete mushu waqitlarda Misir döliti bina bolghandin buyan héch körülüp baqmighan qattiq möldürni yaghdurimen.

19 Shuning üçhün adem ewetip, haywan we étizda bar-yoqungni yighip ichkiri solighin; chünki öyge qayturulmay sirtta qalghan adem we haywanlarning hemmisi möldürning astida qélip ölüp kétidu! – dégin, dédi.

20 Buni anglap Pirewnning emeldarlirining arisidin Perwerdigarning sözidin qorqqan herbir adem öz qulliri we charpaylirini yügürtüp öylirige élip keldi.

21 Lékin Perwerdigarning sözini étibargha almighanlar öz qul we mallirini tashqirida qaldurup qoydi.

22 Perwerdigar Musagha: – Misir zéminidiki her yerde, ademler üstige, mallarning üstige, shundaqla Misir zéminidiki dalalarning hemme ot-chöplirining üstige möldür yaghsun dep, asman'gha qarap qolungni kötürgin, dédi.

23 Musa shuning bilen hasisini asman'gha qaritip kötürüwidi, Perwerdigar güldürmamini güldürlitip, möldür yaghdurdi, yer yüzide chaqmaq chéqindiliri chépip yüretti. Shundaq qilip Perwerdigar Misir

zémini üstige möldür yaghdurdi. □

24 Möldür yéghip, möldür bilen ot arilash chüshti; möldür shunche éghir boldiki, Misir döliti bina bolghandin tartip undaq qattiq möldür yéghip baqmighanidi.

25 Möldür pütkül Misir zéminining her yéride chüshüp, insan bolsun, haywan bolsun, hemmisini urdi; möldür étizdiki hemme ot-chöpni urup, yerdiki hemme del-derexlernimu sunduruwetti.

26 Peqet Israillar olturushluq Goshen zéminidila möldür yaghmidi.

27 Pirewn adem ewetip Musa bilen Harunni chaqirtip ulargha: — Men bu qétim gunah qildim! Perwerdigar heqqaniydir; Sewenlik bolsa men we xelqimdin ötti. □

28 Yene bérip Perwerdigardin ötünüp iltija qil-inglar! Xudadin chiqqan bu qattiq güldürmamilar we möldür yétip ashti! Silerni qoyup bérey; siler emdi mushu yerde turuwersenglar bolmaydu, — dédi.

29 Musa uninggha jawab bérip: — Men sheherdin chiqqanda, Perwerdigar terepke qarap qollirimni yéyip kötürimen; güldürmamilar shu haman bésiqip möldür yene yaghmaydu. Yer yüzi Perwerdigar-ningkidur, dep bilishing üçün shundaq bolidu.

30 Lékin sen we séning emeldarliring, silerning Perwerdigar Xudadin téxiche qorqmaywatqininglarni bilimen, dédi.

□ 9:23 «yer yüzide chaqmaq chéqindiliri chépip yüretti» — yaki «ot yer yüzige toxtawisiz chüshti». □ 9:27 «Sewenlik bolsa men we xelqimdin ötti» — yaki «men özüm we xelqim rezildur».

³¹ Shu chaghda arpa bash chiqirip, zighir ghunchilighan bolghachqa, zighir we arpa möldürdin weyran qilindi.

³² Lékin bughday bilen qara bughday kéyinrek bix chiqarghachqa, weyran qilinmidi.

³³ Musa Pirewnning aldidin kétip, sheherdin chiqip Perwerdigar terepke qarap qollirini yéyip kötürdi. Shuning bilen güldürmama we möldür toxtap, yamghur yerge yene tökülmedi.

³⁴ Emma Pirewn yamghur, möldür we güldürmamilarning toxtighinini körgende, yene gunah sadir qildi; umu, emeldarlimu könglini qattiq qilishti.

³⁵ Bu teriqide Pirewnning köngli qattiq turuwérip, Perwerdigar Musaning wasitisi bilen éytqandek, Israillarni qoyup bérishni ret qildi. ■

10

Sekkizinchi apet – chéketke apiti

¹ Andin Perwerdigar Musagha: — Pirewnning aldigha barghin; chünki ularning arisida bu möjizilik alametlerni körsitishim üçün Pirewnning könglini we emeldarlirining könglini qattiq qilib qoydum. ■

² Bu ish bilen Méning misirliqlarni qandaq reswa qilghanliqim we ularning arisida körsetken möjizilik alametlimni sen oghlungning andin

newrengning quliqigha yetküzisen. Buning bilen Méning Perwerdigar ikenlikimni bilisiler, dédi.□

³ Shuning bilen Musa bilen Harun Pirewnning aldigha bérip, uninggha: – Ibraniylarning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: «Özüngni aldinda töwen tutushni qachan’ghiche ret qilisen? Manga ibadet qilish üçün qowmimni qoyup ber.

⁴ Chünki eger sen qowmimni qoyup bérishni ret qil-sang, mana, Men ete séning yurtunggha chéketke ewetimen.

⁵ Ular siler zémin yüzini körmigüdek qilip yépiwétidu, silerning möldürdin aman qalghan nersiliringlarnimu, dalalarda ösken hemme del-derexliringlarnimu yep kétidu.

⁶ Ular orda-sarayliringgha, emeldarliringning sarayliri, shundaqla barliq misirliqlarning öylirige tolup kétidu; bundaq apetni ata-bowangliring we ata-bowiliringning ata-bowilirimu yer yüzide apiride bolghandin tartip körüp baqmighan» – dédi-de, burulup Pirewnning aldidin chiqip ketti.

⁷ Pirewnning emeldarliri uninggha: – Bu adem bizge qachan’ghiche tuzaq bolar? Öz Xudasi Perwerdigargha ibadet qilishqa bu ademlerni qoyup bergeyla! Misirning xarab bolghinini téxiche körmeywatamdila? – dédi.

⁸ Shuning bilen Musa bilen Harun Pirewnning aldigha yene chaqiritip kélindi. U ulargha: – Perwerdigargha ibadet qilish üçün béringlar; lékin baridighanlar zadi kimler? – dédi.

⁹ Musa jawab bérip: – Yashlirimiz we qéri-chüriler

□ **10:2 «qandaq reswa jazalighanliqim»** — yaki «qattiq jaza-lighanliqim».

bilen, oghullirimiz we qizlirimiz bilen, qoy we kala padilirimizni élip hemmimiz barimiz; chünki biz Perwerdigar üçün héyt ötküzüshimiz kérek, dédi.

¹⁰ U ulargha: — Silerni bala-chaqanglar bilen qoshup qoyup berginimde, Perwerdigar siler bilen bille bolghay! Mana, aldinglarda balayi'apet turuptu! □

¹¹ Yoqsu, bundaq qilishinglarga bolmaydu! Perwerdigargha ibadet qilishqa peqet aranglardin er kishilerla barsun! Chünki silerning telipinglar del shu emesmidi! — dédi-de, ular Pirewnning aldidin qoghlap chiqirildi.

¹² Andin Perwerdigar Musagha: — Misir zéminining üstige qolungni uzatqin. Shundaq qilsang, chéketkiler Misir zéminini bésip, zémindiki herxil otyashlarni, yeni möldürdin aman qalghanning hemmisini yep kétidu, dédi.

¹³ Musa hasisini Misir zéminining üstige uzatti; Perwerdigar shu küni we kéchisi zémin üstige sherq shamili chiqardi. Seherde, sherq shamili chéketkilerni uchurup keldi. ■

□ **10:10** «Perwerdigar siler bilen bille bolghay!» — bu tehdit salidighan, nahayiti kinayilik, hejwiw gep, elwette. Bashqa birxil terjimisi «Perwerdigarni siler bilen bolsun dep, silerni bala-chaqanglar bilen qoshup qoyup béremdim?». «**Mana, aldinglarda balayi'apet turuptu!**» — ibraniy tilida «yamanliq», «apet» yaki «balayi'apet» «ra» dégen söz bilen ipadilinidu. Lékin misirliqlarning muhim ilahi — «quyash ilahi»ning namimu «Ra» bolghachqa, Pirewnning sözi ikki bisliq bolushimu mumkin; undaq bolghanda ikkinchi menisi: «Méning ilahim «Ra» silerni jazalaydu!» dégenlik bolidu («aldinglarda «ra» turuptu!). Mushu ibare bashqa terjimilerde «Mana, silerde yaman niyet bar!» depmu terjime qilinidu. ■ **10:13** Zeb. 78:46; 105:34,35

14 Chéketkiler Misirning pütkül zéminigha yéyilip, Misirning pütün chégrisinimu basti. Apet intayin éghir boldi; ilgiri bundaq chéketke apiti bolup baqmighan, mundin kéyinmu uningdek bolmaydu.

15 Ular pütkül zéminning yüzini qaplidi, yer qarangghuliship ketti; ular möldürdin aman qalghan zémindiki hemme otyashlarni we del-derexlerning barliq méwilirini yep ketti. Shuning bilen pütkül Misir zémini tewesidiki del-derexlerde yaki daladiki gül-giyahlarda héch yéshilliq qalmidi.

16 Andin Pirewn aldirap-ténep Musa bilen Harunni chaqirtip ulargha: — Men hem Xudayinglar Perwerdigar aldida hem silerning aldinglarda gunah qildim.

17 Emdi mushu bir qétim gunahimdin ötüp Perwerdigar Xudayinglardin bu ölümni mendin élip kétishini iltija qilishinglarni ötünimen, — dédi.

18 Shuning bilen Musa Pirewnning aldidin chiqip Perwerdigargha iltija qildi.

19 Shuning bilen Perwerdigar shamalni burap gherb tereptin intayin küchlük boran chiqirip, chéketkilerni uchurup, Qizil Déngizgha gherq qildi; Misirning pütkül teweside bir talmu chéketke qalmidi.

20 Lékin Perwerdigar Pirewnning könglini qattiq qilip qoyghini üçün u Israillarni qoyup bermidi.

Toqquzinchi apet — qarangghuluq apiti

21 Andin Perwerdigar Musagha: — Qolungni asman'gha qaritip uzatqin; shuning bilen qattiq bir qarangghuluq bolidu, hetta adem silisa qoligha

tuyulghudek qoyuq qarangghuluq Misir zéminini qaplaydu, — dédi.

22 Andin Musa qolini asman'gha qaritip uzitiwidi, qoyuq bir qarangghuluq Misir zéminini üç kün'giche qaplap turdi. ■

23 Üch kün'giche biri yene birini körelmes we ya héchkim öz jayidin qozghilalmas boldi; lékin barliq Israillar olturghan jaylarda yoruqluq bar idi.

24 Pirewn Musani chaqirtip uningha: — Bérip, Perwerdigargha ibadet qilinglar. Peqet qoy we kala padiliringlar qalsun; bala-chaqiliringlarnimu élip barsanglar bolidu, dédi.

25 Musa jawaben: — Undaqta Xudayimiz Perwerdigargha qurbanliq qilishqa *inaqliq* qurbanliqi we köydürme qurbanliqigha lazimliq charpaylarni sen bizge béremsen? □

26 Özimizning charpaylirimiz biz bilen birge kétishi kérek, bir tuyiqimu keynide qalsa bolmaydu; chünki Xudayimiz Perwerdigargha ibadet qilishqa qurbanliq qilidighinimizni bulardin tallishimiz lazim. U yerge yétip barmighuche, Perwerdigargha qaysi qurbanliqlar bilen ibadet qilidighinimizni bilmeymiz, — dédi.

27 Lékin Perwerdigar Pirewnning könglini qattiq qildi; u ularni yenila qoyup bermidi.

28 Pirewn Musagha: — Aldimdin yoqal! Hézi bol, ikkinchi manga körün'güchi bolma! Chünki yüzümni yene körgen kününg jéningdin ayrilisen, — dédi.

■ 10:22 Zeb. 105:27,28 □ 10:25 «bizge» — ibraniy tilida «qolimizgha». «bizge **béremsen?**» — yaki «bizge bérishing kérek!».

29 Musa uninggha: — Rast éytting! Men séning yüzüngni ikkinchi körgüchi bolmaymen, — dédi.■

11

Oninchi apet — pütün Misirdiki tunji balilarning ölüshi. Musaning Pirewn'ge éytqan axirqi sözliri

¹ Shuning bilen Perwerdigar Musagha: — Yene bir apetni Pirewnning üstige we Misirning üstige chühürimen. Andin u silerni bu yerdin kétishke yol qoyidu we u silerni hemme nersiliringlar bilen qoshup qoyup bérip, bu yerdin mutleq qoghlap chiqiridu. □

² Emdi sen xelqge tapilap: — Her biringlar, er kishilerning herbiri öz qoshnisidin, ayal kishilerning herbiri öz qoshnisidin kümüş buyumlarni, altun buyumlarni sorap alsun, dégin, — dédi □ ■

³ (Perwerdigar xelqini misirliqlarning aldida iltipat tapquzdi. Shuningdek Musa dégen bu adem Misir zéminida Pirewnning emeldarlirining neziride bolsun, puqralarning neziride bolsun, nahayiti ulugh zat boldi).■

⁴ Andin Musa yene: — Perwerdigar mundaq deydu: — «Men yérim kéchide chiqip Misirni kézip chiqimen. ■

■ **10:29** Ibr. 11:27 □ **11:1** «Yene bir apetni Pirewnning üstige we Misirning üstige chühürimen...» — bu sözlerni Musa téxi Pirewnning aldidin chiqmay turup Perwerdigar uninggha éytqan bolsa kérek (8-ayetni körüng). □ **11:2** «xelqge tapilap...» — ibraniy tilida «xelqning qulaqlirigha söz qilip...». ■ **11:2** Mis. 3:22; 12:35 ■ **11:3** Mis. 12:36 ■ **11:4** Mis. 12:29

⁵ Shu waqitta textte olturuwatqan Pirewnning tunji oghlidin tartip yarghunchaq tartidighan dédekning tunji oghlighiche, shundaqla barliq charpaylarning tunjiliri, yeni Misirdiki barliq tunji jan igiliri ölidu. ■

⁶ Bu sewebtin pütkül Misir zéminida qattiq bir peryad kötürüldü; uningdin ilgiri shundaq peryad bolup baqmighanidi, mundin keyinmu bundaq peryad anglanmaydu.

⁷ Lékin Israillargha, meyli ademliri, meyli haywanatlırigha bolsun, hetta bir tal itmu qawap qoymaydu. Buningdin Perwerdigarning misirliqlar bilen Israilni perqlendüridighanliqini bilisiler».

⁸ — Shuning bilen bu emeldarliringning hemmisi aldingha kélip, manga tezim qilip: «Sili özliri we silige egeshken barliq qowmliri chiqip kétishkeyla!» dep éytidu, andin chiqip kétimen» — dédi-de, qattiq ghezep bilen Pirewnning aldidin chiqip ketti. □ ■

⁹ Perwerdigar Musagha: — Misir zéminida Méning karamet möjizilirimning kölep körsitilishi üçün Pirewn silerge qulaq salmaydu, — dégenidi.

¹⁰ Musa bilen Harun bu karamet möjizilerning hemmisini Pirewnning aldida körsitip boldi; lékin Perwerdigar Pirewnning könglini qattiq qilip qoyghini üçün u Israillarni uning zéminidin

■ 11:5 Mis. 12:12 □ 11:8 «Shuning bilen bu emeldarliringning hemmisi aldingha kélip, manga tezim qilip: .. andin chiqip kétimen» — dédi-de, qattiq ghezep bilen Pirewnning aldidin chiqip ketti» — 1-8 ayette xatirilen/genler Musa bilen Pirewnning otturisida bolghan jédel (10-babta xatirilgen)ning dawami bolsa kérek. ■ 11:8 Mis. 12:30

ketkili qoymidi. ■

12

Ötüp Kétish héyti

¹ Perwerdigar Misir yurtida Musa we Harun'gha mundaq dédi: —

² Bu ay silerge aylarning ichide béshi, yilning tunji éyi bolidu. □

³ Siler pütün Israil jamaitige söz qilip: — Bu ayning oninchi küni hemminglar atiliringlarning ailisi boyiche bir qozini élinglar; herbir ailige birdin qoza élinglar. □

⁴ Eger melum bir aile bir qozini yep bolalmighudek bolsa, undaқта öy igisi yénidiki qoshnisi bilen birliship adem sanigha qarap bir qoza élinglar; herbir kishining ishtihasiğa qarap hésablap muwapiq bir qoza hazirlanglar.

⁵ Herbiringlar tallaydighan qozanglar béjirim, bir yashliq erkek bolsun; qoy yaki öchke padiliridin tallansimu bolidu. ■

⁶ Qozini bu ayning on tötinchi künigiche yéninglarda turghuzunglar, — dégin.

■ **11:10** Mis. 9:16; Rim. 9:17 □ **12:2** «Bu ay silerge ... yilning tunji éyi bolidu» — bu waqittin ilgiri Xudaning xelqi üçün yilning béshi küzde (Séntebrde) bashlinatti (muqeddes kitabta buningdin ilgiriki barliq waqitlar shundaq hésablinatti). Ottura sherqtiki ellerning hemmisining shundaq kaléndari bar idi. □ **12:3** «qoza» — Ibraniy tilida «qoza» dégen söz oghlaqnimu körsitidu. ■ **12:5** Law. 1:3; 22:21; Mal. 1:8; 1Pét. 1:19

— Shu küni Israilning pütkül jamaiti tallighan mélini gugumda soysun. □

⁷ Andin ular uning qénidin élip gösh yéyilgen öyning ishikning bash teripige hem ikki yan késhikige sürkep qoysun.

⁸ Ular shu kéchisi göshini otta kawap qilip yésun; uni pétir nan we achchiq-chüchük köktat bilen qoshup yésun. ■

⁹ qet'iy xam yaki suda pishurup yémenglar, belki uni bash, put we ich-qarinliri bilen otta kawap qilip yenglar.

¹⁰ Uning héchnémisini etige qaldurmanglar. Eger etige éship qalghanliri bolsa, uni otqa sélip köydürüwétinglar.

¹¹ Siler uni mundaq halette yenglar: — Uni yégende belliringlarni ching baghlap, ayaghliringlarga kesh kiyip, qolliringlarda hasa tutqan halda téz yenglar. U bolsa Perwerdigarning «ötüp kétish» qozisidur. □

¹² Chünki Men u kéchisi Misir zéminini kézip ötimen; Men Misir zéminida meyli insan bolsun, meyli haywan bolsun ularning tunji tughulghan erkikining

□ **12:6 «gugum»** — ibraniy tilida «ikki kech ariliqida» dégen söz bilen ipadilinidu — démek, kün pétiwatqan chaghdin qarangghu chüshküche bolghan ariliqtiki waqit. «Birinci kech» kechqurun yaki kün pétish, «ikkinchi kech» kéchini körsetse kérek. Israilda ishliülgén kaléndar boyiche yéngi kün kech kirishi bilen bashlinidu. ■ **12:8** Chöl. 9:11; 1Kor. 5:8 □ **12:11 «U bolsa Perwerdigarning «ötüp kétish» qozisidur»** — ibraniy tilida «Bu Perwerdigarning «pasxa»sidur». Ibraniy tilida «pasxa» yaki «pésax» «ötüp kétish» dégen uqumni bildüridu. «Ötüp kétish» dégenning mushu yerde némini körsetkini toghrisida 13-ayet we izahatini körüng.

hemmisini öltürimen; shuning bilan Men Misirning barliq but-ilahlrining üstidin höküm chiqirimen; Men Perwerdigardurmen. □

¹³ Shu qurbanliqning qéni siler olturghan öylerde silerge *nijat* belgisi bolidu; bu qanlarni körginimde silerge ötüp turimen. Shuning bilan Misir zéminini urghinimda halaket élip kélidighan waba-apet silerge tegmeydu. □

Pétir nan héyti

¹⁴ Bu kün silerge xatire kün bolsun; uni Perwerdigarning héyti süpitide ötküzüp tebriklenglar; ebediy belgilime süpitide nesildin-nesilge menggü ötküzünglar. ■

¹⁵ Yette kün pétir nan yenglar; birinchi küni öyünglardin *barliq* xémirturuchlarni yoq qilinglar; chünki kimki birinchi kündin tartip yettinchi kün'giche boldurulghan nan yése, shu kishi Israil qataridin üzüp tashlinidu.

¹⁶ Birinchi küni siler muqeddes ibadet soruni tüzünglar; yettinchi künimu hem shundaq bir

□ **12:12** «Misirning **barliq ilahlrining üstidin höküm qilimen**» — bu muhim ish toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng. Misirliqlarning 80din köp ilahliri bar idi. □ **12:13** «**silerge ötüp turimen**» — yaki «silerdin ötüp kétimen» dégen sözler toghruluq ikki xil pikir bar: — (1) Perwerdigarning «ötüp kétishi»i uning Israillarni jazalimay öyige kirmey «ötüp kétishi», (2) Perwerdigar ewetken «halak perishtisi» (23-ayet we «Zeb.» 78:49ni körüng) Israillarning öylirige yétip kelgende Perwerdigar Özi ularning öylirining ishiqining aldigha «ötüp turush»i bilen halak perishtisining yolini tosup, muhapizet qilip saq qaldurushini körsitishi mumkin. Biz ikkinchi pikirge qayil bolduq («Yesh.» 31:5ni we izahatinimu körüng). ■ **12:14** Mis. 5:1

muqeddes ibadet soruni ötküzölsun. Bu ikki kün ichide héchqandaq ish-emgek qilinmisun; peqet her kishining yeydighinini teyyarlashqa munasiwetlik ishlarnila qilsanglar bolidu. □

17 Men del shu küni silerni qoshun-qoshun boyiche Misir zéminidin chiqarghinim üçhün siler pétir nan héytini ötküzünglar; shu künni nesildinnesilge ebediy belgilime süpitide héyt küni qilip békitinglar.

18 Birinchi ayning on tötinchi küni, kechqurundin tartip shu ayning yigirme birinchi küni kechqurun'ghiche, pétir nan yenglar. ■

19 Yette kün ichide öyliringlarda héch xémirturuch bolmisun; chünki musapir bolsun, zéminda tughulghan bolsun, kimki boldurulghan nersilerni yése shu kishi Israïl jamaitidin üzöp tashlinidu. □

□ **12:16 «ibadet soruni»** — mushu yerdiki «sorun» dégen söz «sorun'gha chaqirilish» dégenni bildüridu. Nege chaqirilidu? Muqeddes kitabta adette tekitlinidighan ish xelqning jem bolushi emes, belki «**Xudaning** yénigha yighilishqa chaqirilish»tin ibaret bolidu. Lékin mushu yerde, bolupmu chöl-bayawandin ötöp seper qilghan waqtida, pütkül jamaet «muqeddes chédir»ning aldigha yighilishi mumkin, we kéyin Pelestin zéminida turghanda, erkekler bu emr boyiche her yili «muqeddes chédir»gha, andin muqeddes ibadetxanigha yighilidighan bolidu («Qan.» 16:16). ■ **12:18** Law. 23:5; Chöl. 28:16 □ **12:19 «Israïl jamaitidin üzöp tashlinidu»**

— «öz xelqidin üzöp tashlinidu» yaki «jamaettin üzöp tashlinidu» dégenning mundaq birnechche chüshenchisi bolushi mumkin: (1) Perwerdigar Özi uni öltüridu; (2) jamaet uni öltürüshi kérek; (3) jamaet uni ibadet sorunliridin heydiwétishi yaki pütkül jemiyet uni paliwétishi kérek; (4) uningdin héch nesil qaldurulmaydu. Bizningche bashqa ayette éniq buyruq körsiltimigechke, birinchi chüshenche (Xuda Özi shu ademni dunyadin ketküzidu) toghra bolushi mumkin, dep qaraymiz.

20 Siler héchqandaq boldurulghan nersini yémey, qeyerdila tursanglar, pétir nan yenglar.■

Tunji «ötüp kêtish héyti», yeni «pasxa héyti»

21 Musa Israilning barliq aqsaqallarini chaqirip ulargha: — Bérip herbiringlarning ailisi boyiche özünglarga bir qozini tartip chiqirip pasxa qozisini soyunglar. □ ■

22 Andin bir tutam zupa élip uni qachidiki qan'gha chilap, qachidiki qanni ishikning béshi we ikki kэшikige sürkenglar. Silerdin etigen'giche héchkim öyining ishikidin qet'iy chiqmisun. □

23 Chünki Perwerdigar misirliqlarni urup halak qilish üçün, zéminni kézip ötidu; U ishikning béshi we ikki kэшikidiki qanni körgende, Perwerdigar halak qilghuchining öyliringlarga kirip silerni urushidin tosush üçün *muhapizet qilip* ishikning aldigha ötüp turidu. □ ■

24 Bu resim-qaidini özünglar we baliliringlar üçün ebediy bir belgilime süpitide tutunglar. □

■ 12:20 Qan. 16:3 □ 12:21 «pasxa» — yeni «ötüp kêtish héyti». ■ 12:21 Ibr. 11:28 □ 12:22 «zupa» — zupa birxil ösümlük; bashqa bir ismi «lépekgül». □ 12:23 «halak qilghuchi» — belkim birxil perishtini kórsetse kérek («Zeb.» 78:49ni kórüng). «ötüp turush» — «ötüp turush» yaki «ötüp kêtish» dégenning menisi toghruluq 12:13tiki izahatni kórüng. ■ 12:23 Ibr. 11:28 □ 12:24 «bu resim-qaide» — Xudaning kéyinki emrliri boyiche, «ötüp kêtish héyti»da (1) herbir ailining bir qozini qurbanliq qilishi; (2) uning göshini kéchide yéyishi; (3) bu göshni pétir nan we achchiq köktatlar bilen bille yéyishi qatarliqlar telep qilinidu («Chöl.» 9:1-14, «Qan.» 16:1-8ni kórüng).

25 Siler Perwerdigar Öz wedisi boyiche silerge bérédighan zémin'gha kirgininglarda bu héytliq ibadetni tutunglar.

26 Baliliringlar silerdin: «bu ibaditinglarning menisi néme?» — dep sorisa, ■

27 siler: «Bu misirliqlarni urghinida, Misirda Israillarning öylirining aldigha ötüp turup, bizning öydikilirimizni qutquzghan Perwerdigargha bolghan «ötüp kétish» qurbanliqi bolidu» — denglar. Shuni anglighanda, xelq éngiship *Xudagha* sejde qildi.

28 Andin Israillar qaytip béríp, Perwerdigar del Musa bilen Harun'gha emr qilghandek ish kördi. ■

Tunji tughulghan erkeklerning öltürülüshi

29 We shundaq boldiki, yérim kéche bolghanda, Perwerdigar Pirewnning textide olturuwatqan tunjisidin tartip zindanda yétiwatqan mehbusning tunjisighiche, Misir zéminidiki tunji oghullarning hemmisini urup öltürdi, shundaqla u haywanatlarning tunji tughulghanliriningmu hemmisini öltürdi. ■

30 Adem ölmigen birmu öy qalmighachqa, shu kéchisi Pirewnning özi, uning barliq emeldarliri we barliq misirliqlar kéchide ornidin qopti; Misir zéminida intayin qattiq peryad kötürüldi. ■

31 Pirewn kéchide Musa bilen Harunni chaqirtip: — Turunglar, siler we Israillar bilen bille méning xelqimning arisidin chiqip kétinglar;

■ 12:26 Ye. 4:6 ■ 12:28 Ibr. 11:28 ■ 12:29 Zeb. 78:51; 105:36; 135:8; 136:10 ■ 12:30 Zeb. 105:36,38

éytqininglardek béríp, Perwerdigargha ibadet qilinglar!

³² Silerning déginglar boyiche qoy, öchke, kala padilirinimu élip kétinglar; men üçünmu bextberiket tilenglar, — dédi.

³³ Misirliq puqralarmu «hemmimiz ölüp ketküdekmez» déyiship, xelqni zémindin téz chiqiriwétish üçün ularni kétishke aldiratti.

³⁴ Xelq téxi bolmighan xémirlirini élip, uni tengnilerge sélip, kiyim-kéçekliri bilen yögep, mürilirige élip kótürüp méngishti.

³⁵ Israillar Musaning tapilighini boyiche qilip, misirliqlardin kümüş buyumlar, altun buyumlar we kiyim-kéçeklerni sorap élishti. ■

³⁶ Perwerdigar xelqni misirliqlarning köz aldida iltipat tapquzghini üçün misirliqlar ularning özliridin sorighanlirini berdi; shundaq qilip Israillar misirliqlardin gheniyetlerni élip ketti.

Israillarning Misirdin chiqip kétishi

³⁷ Shuning bilen Israillar balilarni hésabqa almighanda alte yüz mingche erkek bolup, Ramsestin chiqip, Suktot shehirigiche piyade mangdi.

³⁸ Ular bilen bille chong bir top shalghut xelqmu ulargha qoshulup mangdi, yene nurghun charwilar, köpligen kala-qoy padiliri bilen bille chiqti. □

■ **12:35** Mis. 3:21; 11:2; Zeb. 105:37 □ **12:38** «shalghut xelq» — kéyinki weqelerdin (mesilen, «Chöl.» 11:4 qatarliqlar) qarighanda, Israillardin bashqa birnechche milletlerdin bolghan bir türküm kishilerni körsetse kérek.

³⁹ Misirdin alghach chiqqan xémirdin ular pétir nan-toqachlarni etti; chünki ular Misirda birdem-yérim dem turghuzulmay heydelgini üçhün xémir bolmighanidi; ular özliri üçhün yémeklik teyyarliwélisshqimu ülgürelmigenidi.

⁴⁰ Israillarning Misirda turghan waqti jemiyyöt yüz ottuz yil boldi. ■

⁴¹ Shundaq boldiki, shu öt yüz ottuz yil toshqanda, del shu künide Perwerdigarning barliq qoshunliri Misir zéminidin chiqip ketti.

⁴² Shu küni kéchide ular Misir zéminidin chiqirilghini üçhün, shu kéchini ular Perwerdigarning kéchisi dep tutushi kérek; shu kéchini barliq Israillar ewladtin ewladqiche Perwerdigargha atap tutup, tünishi kérek.

Ötüp kétish héytining qaide-tüzümliri

⁴³ Perwerdigar Musa bilen Harun'gha mundaq dégenidi: — Pasxa qozisi toghrisidiki belgilime shu bolsunki: — Héchqandaq yat ellik adem uningdin yémisun.

⁴⁴ Lékin herkimning pulgha sétiwalghan quli bolsa, u xetne qilinsun, andin uningdin yésun.

⁴⁵ Emma öyünglarda waqitliq turuwatqan musapir yaki medikar buningdin yése bolmaydu.

⁴⁶ Göshni bashqa bir öyge élip chiqmighin; birla öyde yéyilsun; qozining héchbir söngiki sundurulmisun. ■

⁴⁷ Pütkül Israil jamaiti bu héytni ötküzsun.

⁴⁸ Eger séning bilen birge turghan musapir bolsa, Perwerdigargha atap pasxa héytini ötküzmechi bolsa, undaqta aldi bilen barliq erkekliri xetne qilinsun; andin kélip héyt ötküzsun. U zéminda tughulghan kishidek sanalsun. Lékin héchbir xetnisiz adem uningdin yémisun.

⁴⁹ Zéminda tughulghan kishi hem aranglarda turghan musapir üçün oxshash qanun-belgilime bolsun.

⁵⁰ Shuning bilen Israillarning hemmisi del Perwerdigar Musa bilen Harun'gha buyrughandek shu ishlarni ada qildi.

⁵¹ Shu küning özide Perwerdigar Israillarni qoshun-qoshun boyiche Misir zéminidin chiqardi.

13

Tunji tughulghanni Xudagha atash

¹ Perwerdigar Musagha:

² — Israillar arisida baliyatquning barliq tunji erkeq méwisini, meyli u insanning yaki haywan-ning bolsun, Manga atap muqeddes qilghin; u Manga mensuptur, dégenidi.■

³ Musa xelqke mundaq dédi: — Siler Misirdin ibaret «qulluq makani»din chiqqan bu künni yad étinglar; chünki Perwerdigar silerni bu yerdin qudretlik qoli bilen chiqardi. Buning üçün héch boldurulghan nerse yéyilmisun.

■ 13:2 Mis. 22:29; 34:19; Law. 27:26; Chöl. 3:13; 8:17; Luqa 2:23

4 Abib éyining bögünki küni yolgha chiqqan kün.

□ ■

5 Emdi Perwerdigar sanga bérishke ata-bowiliringgha qesem qilghan, süt bilen hesel éqip turidighan zémin'gha, yeni Qanaaniy, Hittiy, Amoriy, Hiwiy we Yebusiylarning zéminigha séni élip barghinida mushu *Abib* éyida shu ibadetni tutqin.

6 Yette kün'giche pétir nan yenglar; yettinchi künide Perwerdigargha alahide atighan héyt ötküzölsun.

7 Yette kün ichide pétir nan yéyilsun; silerning aranglarda héchqandaq boldurulghan nan tépilmisun we ya chégriliring ichide héch xémirturuchmu körünmisun.

8 Shu küni sen öz oghlunggha: «Misirdin chiqqin-imda Perwerdigarning manga körsetken iltipatini yad qilip teshekkur bildürüsh üçün, bu *héyt*ni ötküzimen», dep chüshendürgin.

9 Perwerdigarning qanun-telimining hemishe aghzingdin chüshmesliki üçün, bu belgilimini qolunggha belge qilip séliwal, péshanengge qashqidek esletme qilip ornitiwal; chünki Perwerdigar séni qudretlik qoli bilen Misirdin chiqardi.

10 Emdi bu belgilimini yilmu-yil békitilgen waqtida tutqin.

11 Perwerdigar sen bilen ata-bowiliringgha qilghan qesimi boyiche séni Qanaaniylarning

□ **13:4** «Abib éyi» — Israilning kaléndari boyiche yilning birinchi éyidir, ibraniylar ishletken kaléndar boyiche, bezi yillirida Mart éyida, bezi yillirida Aprilda bashlinidu (12:2ni körüng). «Abib» dégenning menisi: «bix urush», «ösüp chiqish»tur. ■ **13:4** Mis. 23:15

zémínigha élip béríp, uni sanga teqdim qilghandin kéyin, shundaq qilishing kérek: —

¹² barliq baliyatquning tunji méwisini Perwerdigargha atap sunisen; shundaqla charpay mélingning hemme tunji erkeklirimu Perwerdigargha mensup bolsun. □ ■

¹³ Emma ésheklerning hemme tunjilirining ornigha birdin qoza bergin. Eger uning ornigha birnerse bermiseng, uning boynini sunduruwetkin. Oghulliringlar arisida barliq tunjilirining ornigha hörlük bedili tölüşhüng kérek. □

¹⁴ Kéyinki künlerde oghlung sendin: «buning menisi némidur», dep sorisa, sen uninggha jawab béríp: «Perwerdigar qudretlik qoli bilen bizni Misirdin chiqirip, «qulluq makani»din azad qildi.

¹⁵ Shundaq boldiki, Pirewn boyni qattiqliq qilip bizni qoyup bérishni ret qilghinida, Perwerdigar Misir zéminidiki barliq tunji tughulghanlarni, insanning bolsun, malning bolsun, hemmisini urup öltürdi; buning üçün men malning baliyatqusining tunji méwisini, yeni hemme tunji tughulghan erkeklirini Perwerdigargha atap qurbanliq qilip

□ **13:12 «... Hemme tunji erkeklirimu Perwerdigargha mensup bolsun»** — Perwerdigar Misirda barliq tunjilarni ölümün qutquzghan bolup, ularning hemmisi «ölümün tirilgendek» uninggha mensup idi. Emma (insan bolsun, mal bolsun) tunji tughulghanlar bolsa pütkül ailige wekillik qilatti. ■ **13:12** Mis. 22:30; 34:19; Law. 27:26; Chöl. 8:17; Ez. 44:30 □ **13:13 «ésheklerning hemme tunjilirining ornigha birdin qoza bergin...»** — omumen éytqanda, ulaghlarni qurbanliq qilishqa bolmaytti; peqet qoy, kala, oghlaq we kepter qatarliqlarla bolatti. Yene kélip, ulaghlarning ornigha qoylarni qurbanliq qilishqa ruxset bérilishide ulaghlarning iqtisadiy qimmitining yuqiriliqi nezerge élin'ghan.

sunimen we oghullirimning herbir tunjiliri üçhün hörlük bedili tölep bérimen», dep éytqin.

16 Bu belgilimini qolunggha *esletme*-belge qilip séliwal, péshanengge qashqidek esletme qilip ornitiwal, chünki Perwerdigar qudretlik qoli bilen bizni Misirdin chiqardi» – dégin. ■

Bulut tüwrüki we ot tüwrüki

17 Emma Pirewn xelqni kétishke qoyghandin kéyin, Filistiylerning zéminidiki yol yéqin bolsimu, Xuda ularni shu yol bilen bashlimidi; chünki u: «xelqim jengge uchrup qalsa, qorqup pushayman qilip, Misirgha yénip kétishi mumkin» dep oylighanidi.

18 Shu sewebtin Xuda xelqni aylundurup, Qizil Déngiz tereptiki chölning yoli bilen bashlap mangdi. Shundaq qilip Israillar Misirdin chiqqinida, qorallinip jengge teyyar bolup tertip bilen mangdi.

19 Musa Yüsüpning söngeklirinimu bille éliwaldi; chünki Yüsüp eslide Israilning oghulliri bolghan *qérindashlirini*: «Xuda choqum silerni yoqlap halinglardin xewer alidu; shu chaghda siler méning söngeklirimni mushu yerdin bille élip kétinglar» dep qesem qildurghanidi. □ ■

20 Andin ular Sukkottin chiqip, chölning chétidiki Étam dégen yerde chédirlirini tikti.

21 Emdi Perwerdigar ulargha yol körsitishke kündüzi bir bulut tüwrükide, kéchisi yoruqluq

■ **13:16** Mis. 13:9; Qan. 6:8; Pend. 3:3 □ **13:19** «...yoqlap halinglardin xewer alidu» — bu ibraniy tilida peqet «yoqlap» dégen birla söz bilen ipadilinidu. ■ **13:19** Yar. 50:25; Ye. 24:32

bérishke ot tüwrükide bolup ularning aldida yüretti. Shuning bilen ular kéche-kündüz yol yüreytti.

²² Bulut tüwrüki kündüzi, ot tüwrüki kéchisi xelqtin ayrilmay, aldida yüretti.

14

Israillarning Qizil Déngizdin ötüshi

¹ Perwerdigar Musagha:

² — Sen Israillargha: «Siler burulup Migdol bilen déngizning ariliqidiki Pi-Hahirotning aldigha béríp chédir tikinglar; Baal-Zéfonning udulidiki déngizning boyida chédir tikinglar», dégin. □ ■

³ Shuning bilen Pirewn: «Israillar zéminda ézip qaldi, chölning ichide qamilip qaldi» dep oylaydu;

⁴ Israillarni qoghlisun dep Men Pirewnning könglini qattiq qilimen; shundaq qilip, Men Pirewn we uning pütkül qoshunliri arqiliq Öz ulughluqumni ayan qilimen; we misirliqlar Méning Perwerdigar ikenlikimni bilidu, — dédi.

Israillar Xudaning sözi boyiche qildi. ■

⁵ «U xelq qéchip ketti» dep Misirning padishahigha xewer bériliwidi, Pirewn bilen emeldarliri xelq toghrisidiki qararidin yénip: «Israillarni qulluqtin qoyuwetkinimiz, bu zadi néme qilghinimiz?!» — déyishti.

⁶ Pirewn derhal jeng harwisini qoshturup, öz xelqini bashlap yolgha chiqti.

□ **14:2** «déngiz» — «Qizil Déngiz»ni körsitidu. Xeritini körüng.

■ **14:2** Chöl. 33:7 ■ **14:4** Mis. 4:21; 10:20

7 U yene alte yüz xillan'ghan jeng harwisi, shundaqla Misirdiki barliq jeng harwilirini yighdurup, ularning herbirige leshker bashliqlirini olturghuzup élip mangdi.

8 Perwerdigar Misirning padishahi Pirewnning könglini qattiq qilghini üçhün, u Israillarni qogh-lidi. Bu chaghda Israillar qollirini éviz kötürüşken halda Misirdin chiqip bolghanidi.□

9 Misirliqlarning *hemmesi* yeni Pirewnning barliq atliri bilen jeng harwiliri, atliq leshkerliri bilen pütkül qoshuni ularni qoghlap, Israillar déngiz boyigha chédir tikken jayda, yeni Pi-Hahirotning yénida, Baal-Zéfonning udulida ulargha yétishti. ■

10 Pirewn yéqinlashqanda, Israillar béshini kötürüp qariwidi, mana, misirliqlar ularning arqisidin yürüş qilip qoghlap kéliwatatti! Shuni körgende Israillar tolimu qorqushup, Perwerdigargha nida-panyad kötürdi.

11 Ular Musagha: — Misirda göristan tépilmasmidi, sen bizni chölde ölsun dep mushu yerge élip keld-ingghu?! Bizni Misirdin élip chiqip, bizge mundaq qilghining némissi?!

12 Misirda turghan waqtimizda biz sanga: «Bizni misirliqlarning qulluqida bolushimizgha qoyghin, biz bilen karing bolmisun» dep éytmighanmiduq? Misirliqlarning qulluqida bolghinimiz chölge kélip ölginimizdin ewzel bolatti! — dédi.■

13 Buning bilen Musa xelqqe: — Qorqmay, tik turunglar, Perwerdigarning бүгүн silerge

□ 14:8 «qollirini éviz kötürüşken halda» — xushalliq, merdani-lik bilen, démek. ■ 14:9 Ye. 24:6 ■ 14:12 Mis. 6:9

yürgüzidighan nijatini körüsiler; chünki siler bugün körgen misirliqlarni ikkinchi körmeybilesiler.

14 Perwerdigar siler üçün jeng qilidu, lékin siler bolsanglar jim tursanglarla boldi, dédi.

15 Andin Perwerdigar Musagha: — Némishqa sen Manga peryad kötürisen? Israillargha: «Aldigha ménginglar» dep buyrughin.

16 Lékin sen hasangni kötürüp qolungni déngizgha uzitip, uni ikkige bölgin; shundaqta, Israillar déngizning otturisidin quruq yer bilen ötüp kétidu.□

17 Mana, Men ularni qoghli sun dep misirliqlarning köngüllirini qattiq qilimen, shuning bilen Men Pirewn we uning pütkül qoshuni, jeng harwiliri we atliqliri arqiliq Öz ulughluqimni ayan qilimen.

18 Shundaq qilip, Men Pirewn we uning jeng harwiliri we atliqliri arqiliq Öz ulughluqimni ayan qilghinimda, misirliqlar Méning Perwerdigar ikenlikimni bilidu, dédi.

19 Israilning qoshunining aldida yürüwatqan Xudaning Perishtisi emdi ularning keynige ötti; shuningdek ularning aldida mangghan bulut tüwrükimu ularning keynige yötkilip, □

20 misirliqlarning chédirgahi bilen Israilning chédirgahining ariliqida toxtidi; bu bulut bir terepte qarangghuluq chüshürüp, yene bir terepte kéchini yorutti. Buning bilen pütün bir kéche bir

□ **14:16 «ötüp kétidu»** — bu ikkinchi «ötüp kétish»tur. «ötüp kétish héyti»da aldinqi we bu «ötüp kétish» eslinidu (12:13, 23nimu körüng). □ **14:19 «Xudaning Perishtisi»** — bu zat toghruluq 3:2 we uning izahatini körüng.

qoshun yene bir qoshun'gha yéqin kélelmidi.□

²¹ Musa qolini déngizning üstige uzatti; Perwerdigar pütün kéche sherqtin küchlük bir shamal chiqirip, déngizning süyini keynige yandurdi; U suni yandurup déngizni quruq yer qildi, sular ikkige bölündi. ■

²² Shu teriqide Israillar déngizning otturisdiki quruq yerdin méngip, ötüp ketti; sular bolsa ularning ong we sol yénida kôtürülüp tamdek turatti. □ ■

²³ Emma misirliqlar ularni qoghlap kéliwatatti — Pirewnning barliq atliri, jeng harwiliri we atliq leshkerliri ularning keynidin déngizning ottur-isighiche keldi.

²⁴ Tang atqanda shundaq boldiki, Perwerdigar ot bilen bulut tüwrükide turup misirliqlarning qoshunigha qaridi we misirliqlarning qoshunigha parakendichilik chüshürdi.

²⁵ U ularning harwilirining chaqlirini patquzup, heydep méngishini müshkül qildi. Misirliqlar: — Yürünglar, Israilning aldidin qachayli, chünki Perwerdigar ular üçün misirliqlargha qarshi jeng qiliwatidu, — déyishti.□

²⁶ Perwerdigar Musagha: — Sular yénip misirliqlarning üstige, ularning jeng harwilirining üstige we atliqlirining üstige éqip bérip, ularni

□ **14:20** «bu bulut bir terepte qarangghuluq chüshürüp...» — shu waqit ayning otturisi bolghachqa, adette ayding bolatti.

■ **14:21** Ye. 4:23; Zeb. 78:13; 106:9; 114:1-7 □ **14:22** «ötüp ketti» — Yehudiylar «ötüp kétish» héytini tebrikligende, mushu Qizil Déngizdin «ötüp kétish»nimu eslep tebrikleydu. ■ **14:22** 1Kor. 10:1; Ibr. 11:29 □ **14:25** «u ularning harwilirining chaqlirini patquzup,...» — bashqa birnechche xil terjimilirimu uchrishi mumkin.

chöktürüwetsun dep qolungni déngizning üstige uzatqin, — dédi.

²⁷ Musa qolini déngizning üstige uzitiwidi, tang atqanda déngizning süyi yene esliy halitige yénip keldi. Quéchiwatqan misirliqlar éqin'gha qarshi yügürüshti, Perwerdigar ularni déngizning ottur-isida mollaq atquzdi.

²⁸ Su eslige yénip kélip, jeng harwiliri bilen atliqlarni, yeni Israillarning arqidin qoghlap déngizgha kirgen Pirewnning pütkül qoshunini gherq qiliwetti; ulardin birimu saq qalmidi. ■

²⁹ Lékin Israillar déngizning otturisdiki quruq yer bilen méngip ötüp ketti; sular ularning ong we sol yénida kötürülüp tamdek turatti. ■

³⁰ Shu teriqide Perwerdigar u küni Israillarni misirliqlarning qolidin qutquzdi; Israillar misirliqlarning déngizning boyida ölük yatqinini kördi.

³¹ Israil xelqi Perwerdigarning misirliqlargha ishletken zor qudritini körüp, Perwerdigardin qorqti; ular Perwerdigargha we uning quli Musagha ishendi.

15

Musaning Xudagha medhiye oqushi

¹ Shu chaghda Musa bilen Israillar Perwerdigargha medhiye oqup munu küyni éytti: —
«Men Perwerdigarni medhiyilep küy éytay,
Chünki U karamet ulughluqini körsetti;

■ 14:28 Zeb. 78:53; 106:11

■ 14:29 Zeb. 77:19

U at we min'güchini déngizgha tashliwetti. □ ■
 2 Méning küchüm hem méning küyüm Yah Özidur;
 U manga nijat boldi;
 U méning Tengrimdur, men Uni ulughlaymen;
 U méning atamning Xudasidur, men Uni aliy dep
 medhiyileymen. □ ■
 3 Perwerdigar jengchidur,
 Yahweh Uning namidur. □
 4 Pirewning jeng harwilirini hem qoshunlirini
 déngizgha tashliwetti;
 Uning aliy leshker bashliqliri Qizil Déngizda gherq
 qilindi.
 5 Chongqur sular ularni kömüwetti,
 Ular xuddi tashtek déngiz tégige chöküp ketti. ■
 6 Séning ong qolung, ey Perwerdigar,
 Qudriti bilen shan-sherep tapti;
 Séning ong qolung, ey Perwerdigar,
 Düşmenni kukum-talqan qiliwetti. ■
 7 Öz ulughluqungning heywisi bilen özüngge
 qarshi chiqqanlarni nabut qilding,
 Sen otluq ghezippingni ewetting,
 U samanni köydürgen ottek ularni yutuwetti.
 8 Dimighingning nepisi bilen sular döng bolup
 örlidi,

□ **15:1** «U karamet ulughluqini körsetti» — yaki «U shanliq
 ghelibe quchti». ■ **15:1** Zeb. 106:12 □ **15:2** «Yah» —Mushu
 terjimide biz Xudaning «Yahweh» yaki «Yehowah» dégen namini
 «Perwerdigar» dep terjime qilduq. «Yah» bolsa «Yahweh» dégen bu
 ismining qisqartilgan sheklidir. ■ **15:2** Zeb. 18:2; Zeb. 118:14;
 Yesh. 12:2 □ **15:3** «Yahweh» —Mushu terjimide biz Xudaning
 «Yahweh» yaki «jehowah» dégen namini adette «Perwerdigar» dep
 terjime qilduq. Menisi «Ezeldin Bolghuchi». 3:13-14 we izahatni
 körüng. ■ **15:5** Neh. 9:11 ■ **15:6** Zeb. 118:15,16

Jushqunlighan dolqunlar döng kebi tik turdi,
Déngizning otturidiki chongqur sular qaturup
qoyuldi. □ ■

⁹ Düşmen dédi: «Men ularni qoghlaymen,
yétishimen, olja élip üleshtürimen,
Ulardin derdimni chiqirimen,
Qilichimni sughurup, öz qolum bilen ularni nabut
qilimen».

¹⁰ Lékin Sen nepising bilen püwlding,
Déngiz ularni kömüwetti;
Ular jushqunluq sularda qoghushundek chöküp
ketti. ■

¹¹ Ilahlarning arisida, ey Perwerdigar,
Kim Séning tengdishing bolsun?
Pak-muqeddeslik ichide Öz heywitingni
körsitidighan,
Hemd-medhiyiler arisida dehshetlik turidighan,
Möjize-karamet yaritidighan,
Sendek kim bolsun?

¹² Sen ong qolungni uzitishing bilen,
Yer-zémin ularni yutuwetti.

¹³ Lékin Özüngge hemjemet qilip qutquzghan
qowmni rehimdilliqliq bilen bashlap chiqting;
Sen ularni Öz muqeddes makaninggha qudriting
bilen hidayet qilip yétekliding. □

¹⁴ Yat xelqler buni anglap, titriship ketti;

□ **15:8** «Dimighingning nepisi bilen» — yaki «qehringning rohi bilen». ■ **15:8** Yesh. 63:12,13; Hab. 3:10 ■ **15:10** Zeb. 74:13; 106:11 □ **15:13** «hemjemet qilip qutquzghan» — mushu ibare ibraniy tilida «daal» dégen bir péil bilenla ipadilinidu. Bu péil toghruluq «Tebirler» we «Ayup» 19:25 we izahatinimu körüng. «Öz muqeddes makaninggha» — ibraniy tilida «Öz muqeddeslikingning makanigha».

Filistiyede turuwatqanlarni tolghaqtek azab tutti.

¹⁵ Andin Édomning emirliri dekke-dükkige chüshti;
Moabning palwanlirini bolsa, rasa titrek basti;
Qanaan zéminidikilerning yürüki su bolup aqti;■

¹⁶ Qorqunch we dehshet ularni basti;
Bilikingning heywiti bilen ular xuddi tashtek
midirliyalmay qaldi;

Xelqing ötüp ketküche, i Perwerdigar,

Özüng rene tölep hör qilghan xelqing ötüp bol-
ghuche.□ ■

¹⁷ Ularni bashlap kirip,

Öz mirasing bolghan taghda köchettek tikisen,

Öz makaning qilghan jaygha, i Perwerdigar,

Öz qolliring teyyarlighan muqeddes jaygha, i Reb,
ularni élip barisen.

¹⁸ Perwerdigar ebedil'ebedgiche padishah bolup
höküm süridu!

¹⁹ Chünki Pirewnning atliri,

Jeng harwiliri atliqliri bilen bille déngizgha kirip
boldi;

Perwerdigar déngizning sulirini ularning üstige
yandurdi,

■ 15:15 Qan. 2:4 □ 15:16 «Özüng rene tölep hör qil-
ghan xelqing» — bu uqum yuqiriqi 13-ayettiki «Sen hem-
jemet qilip qutquzghan... xelqing» dégen uqumgha yéqindur.
«... Özüng rene tölep hör qilghan xelqing ötüp bolghuche»
— bu ayet bésharet bolup: (1) Qanaandiki xelq we Moabtiki
ahaliler Xudaning xelqining Misirdin chiqqinini anglap ulardin
intayin qorqidu («Ye.» 2:8-11ni körüng); (2) kényinki künlerde Is-
rail Qanaan zéminini igileshke Jordan deryasidin «ötidu». Bu ish
bolghuche héchqandaq bashqa el-millet ularning yolini tosuwalal-
maydu (17-ayetni körüng). ■ 15:16 Qan. 2:25; 11:25; Ye. 2:9

Lékin Israillar bolsa déngizning otturisdin quruq yerdin méngip ötüp ketti».□

²⁰ Andin Harunning hedisi peyghember Meryem qoligha dapni aldi, barliq qiz-ayallarmu qoligha dap élip, ussul oyniship uninggha egeshti. ■

²¹ Meryem ulargha jawaben mundaq küyni oqudi:

—
«Perwerdigarni medhiyilep küy éytinglar,
Chünki U zor ulughluqini körsetti;
U at we min'güchini déngizgha tashliwetti!».

Xuda xelqni sinaydu – Marahtiki achchiq su

²² Andin Musa Israillarni Qizil Déngizdin bashlap, Shur chölige élip bardı. Ular uda üç kün chölde yürüp, su tapalmıdı.

²³ Andin ular Marahqa yétip keldi; lékin u yerning süyi achchiq bolup, süyini ichkili bolmaytti; shunga u jayning nami «Marah» dep qoyulghan.

□ ■

²⁴ U waqıtta xalayıq: — Biz néme ichimiz? — dep Musadin aghrinip ghotuldashqılı turdı.

²⁵ U Perwerdigargha peryad kötürdi; Perwerdigar uninggha bir derexni körsetti; u derex yaghichini élip, sugha tashliwıdı, su tatlıq sugha aylandı. U yerde Perwerdigar ulargha höküm-belgilime békitip, ularni sinap, mundaq dédi: —

²⁶ «Eger siler köngül qoyup Xudayinglar Perwerdigarning sözini anglap, Uning neziride

□ **15:19** «...quruq yerdin méngip ötüp ketti» — bezi terjimilerde Musaning bu shéiri 18-ayet bilen toxtaydu. ■ **15:20** 1Sam. 18:6

□ **15:21** «U zor ulughluqini körsetti» — yaki «U shanlıq ghelibe quchti». □ **15:23** «Marah» — «achchiq» dégen menide. ■ **15:23** Chöl. 33:8

durus bolghanni qilip, emrlirige qulaq sélip, barliq hókümlirini tutsanglar, undaқта, Men misirliqlarning üstige salghan késellerdin héchbirini üstüngge salmaymen; chünki Menki silerge shipaliq bergüchi Perwerdigardurmen».□

27 Andin ular Élimgha yétip keldi. Shu yerde on ikki bulaq bilen yetmish xorma derixi bar idi; ular shu yerde sularning boyida chédir tikti.

Israillarning «Misirdin chiqish» tiki sepi — Misirdin Qanaanghiche bolghan seper

«Misirdin chiqish» tiki seper

16

□ 15:26 «Perwerdigarning sözini» — ibraniy tilida «Perwerdigarning awazini».

Manna bilen bödüne

¹ Andin Israillarning pütkül jamaiti Élimdin yolgha atlandi; Misir zéminidin chiqip, ikkinchi éyining on beshinchi künide Élim bilen Sinayning otturisdiki Sin chölige yétip keldi. ■

² Emma Israillarning pütkül jamaiti chölde Musa bilen Harunning yaman gépini qilip ghotuldashqili turdi.

³ Israillar ulargha: — Perwerdigarning qoli bizni Misir yurtidila öltürüwetken bolsa bolmasmidi! Shu yerde biz gösh qaynawatqan qazanlarni chöridep olturup, toyghudek nan yémigenmiduq? Lékin siler bu jamaetning hemmisini achliq bilen öltürmekchi bolup bizni bu chölge élip keldinglar! — déyishti. □ ■

⁴ Buning bilen Perwerdigar Musagha: — Mana, Men asmandin silerge nan yaghdurimen; shuning bilen xelq her küni chiqip, bir künlük lazimliyini yighiwalsun. Bu teriqide Men ularning Méning qanun-emrlirimde mangidighan-mangmaydighanliyini sinaymen. ■

⁵ Her heptining altinchi küni shundaq boliduki, ular yighiwalghanlirini teyyarlisun; u bashqa künlerde érishidighinidin bir hesse köp bolidu, —

■ **16:1** Chöl. 33:5-49 □ **16:3** «Perwerdigarning qoli bizni Misir yurtidila öltürüwetken bolsa bolmasmidi!...» — ularning qaqshashliri tolimu orunsiz idi, elwette. Chünki birinchidin, Israillarning Misirdin élip kelgen charwa malliri az emes idi (12:38ni körüng). Ikkinchidin, ular Misirda qulluqta bolghan chaghkiridimu ular érishidighan yémeklikler anche köp bolghan emes idi («Qan.» 3:7, 8:1-3ni körüng). ■ **16:3** Chöl. 11:4; 1Kor. 10:10 ■ **16:4** Zeb. 78:24; 105:40

dédi. □

⁶ Andin Musa bilen Harun barliq Israillargha: — Bögün axsham silerni Misir zéminidin élip chiqquchining Perwerdigar ikenlikini bilisiler we

⁷ ete siler Perwerdigarning shan-sheripini körisiler; chünki U silerning Uning yaman gépini qilip ghotuldashqininglarni anglidi; bizge kelsek, siler yaman gépimizni qilip ghotuldighudek biz kim iduq? — dédi.

⁸ Musa yene: Perwerdigar bögün axsham silerge yégili gösh bérip, ete etigende toyghudek nan bergende *buni bilisiler*; chünki Perwerdigar siler Uning yaman gépini qilip ghotuldighininglarni anglidi. Emdi biz néme iduq? Silerning ghotuldashqininglar bizlerge qaritilghan emes, belki Perwerdigargha qaritilghandur, — dédi.

⁹ Andin Musa Harun'gha: — Sen Israillarning pütkül jamaitige: «Perwerdigarning aldigha kélinglar; chünki U yaman gep bilen ghotuldashqininglarni anglidi», dep éytqin, — dédi.

¹⁰ Shundaq boldiki, Harun Israillarning pütkül jamaitige sözlep turghinida, ular chöl terepke qariwidi, mana, Perwerdigarning julasi bulutta ayan boldi. ■

¹¹ Shuning bilen Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

¹² — Men Israillarning yaman gep qilip ghotuldashqinini anglidim; emdi ulargha: «Gugumda siler gösh yeysiler we etigende nandin toyunisiler,

□ **16:5 «altinchi kün»** — bu jüme künidur. Shu küni Yehudiyalar yigħan «manna»din ikki künlük tamaqni teyyarliwélishi kérek idi. Chünki etisi, yeni yettinchi küni shabat küni («dem élish küni») idi.

■ **16:10** Mis. 13:21

shuning bilan siler Méning Perwerdigar Xudayinglar ikenlikimni bilip yétisiler» — dep éytqin, dédi. □ ■

¹³ Kechqurunda shundaq boldiki, bödüniler uchup kélip, chédirgahni qaplap ketti; etisi etigende, chédirgahning etrapidiki yerlerge shebnem chüshkenidi. ■

¹⁴ Etrapta yatqan shebnem kötürülüp ketkendin kéyin, mana, chöllükning yer yüzide qirawdek népiz, kichik-kichik yumilaq nersiler turatti. ■

¹⁵ Israillar uni körgende, uning néme ikenlikini bilmigini üçün: — Bu némidu? — dep sorashti.

Musa ulargha jawaben: — Bu Perwerdigar silerge ata qilghan ozuq-tülüktur. ■

¹⁶ Perwerdigar shu ishni emr qilip dédiki, «Herbiringlar yeydighinglarga qarap uningdin yighiwélinglar; herbiringlar ailidiki adem sanigha qarap, herbir ademge bir omer miqdarda yighinglar; her adem öz chédiridiki kishiler üçün yighinglar» — dédi. □

¹⁷ Israillar shundaq qilip, bezisi köprek, bezisi azraq yighiwaldi.

¹⁸ Ular uni omer miqdari bilan ölchiwidi, köp yighqanlarningkidin éship ketmidi, az yighqanlarningmu kemlik qilmidi; herbir kishi öz yey-

□ **16:12** «gugum» — ibraniy tilida «ikki kech ariliqida» dégen söz bilen ipadilinidu. 12:6 we izahatni körüng. ■ **16:12** Yuh. 6:49,58 ■ **16:13** Chöl. 11:31; Zeb. 105:40 ■ **16:14** Chöl. 11:7; Neh. 9:15; Zeb. 78:24; 105:40 ■ **16:15** Yuh. 6:31; 1Kor. 10:3 □ **16:16** «bir omer» — «efah»ning ondin bir qismi, yeni ikki litrche idi.

dighinigha qarap yiqhganidi. □ ■

¹⁹ Musa ulargha: — Héchqandaq adem bulardin héchnémini etige qaldurmisen, dédi.

²⁰ Shundaq bolsimu, ular Musaning sözige qulaq salmidi; beziler uningdin bir qismini etige saqlap qoydi. Emma saqlap qoyghini qurtlap sésip ketti. Bu ish üçün Musa ulargha xapa bolup achchiqlandi.

²¹ Shu sewebtin ularning herbiri her etigini chiqip öz yeydighinigha qarap yiqhiwalatti; qalghanliri bolsa aptap chiqqanda érip kétetti.

²² Lékin altinchi küni shundaq boldiki, ular künlük ozuqning ikki hessisini yiqhdi; démek, herbir kishi üçün ikki omer miqdarda yiqhiwaldi; andin jamaet emirliri hemmisi kélip buni Musagha éytti.

²³ Musa ulargha: — Mana Perwerdigarning dégini: — Ete aram küni, Perwerdigargha atalghan

□ **16:18** «herbir kishi öz yeydighinigha qarap yiqhganidi»

—yene bir terjimisi: «hemmeylening yiqhiwalghini öz éhtiyajigha delmudel idi». Bu ayetni ikki xil chüshinish mumkin: — (1) Xudaning belgilimisi boyiche bir kishi üçün del bir omer miqdarda yémeklik teqdim qilinatti. Shuning bilen hemmeylen yiqhqandin kéyin, omer miqdari bilen ölchiginide, ozuq-tülük («manna»)ni artuq yiqhiwalghan kishi az yiqhgan kishige kem bolghanni toldurup béretti. Axir hemme kishige kérek bolghan yémeklik teng temin éilette. Bu möjize emes, tebiyy ish idi. (2) xelq meyli köp manna yiqhgan bolsun, yaki azraq yiqhgan bolsun, Xudaning karamiti bilen yiqhiwalghini del öz ailisining éhtiyajigha mas boldi. Bu ishning özi möjize idi, elwette. «manna»ning her küni asmandin chüshüshi möjize bolupla qalmay, mannaning miqdarimu del hemmeylen'ge kérek bolghan'gha barawer idi. Bizningche, «2Kor.» 8:15 boyiche, birinchi chüshenche toghra bolsa kérek; chünki shu ayette rosul Pawlus «manna yiqhish» dégen ishni misal qilip, Xudaning bendilirini bir-birige bérishke riqhbetlendüridu. ■ **16:18** 2Kor.

8:15

muqeddes shabat küni bolidu; pishuridighininglarni pishurup, qaynitidighininglarni qayinitip, éship qalghanning hemmisini etige saqlap qoyunglar, – dédi.

²⁴ Ular Musa buyrughandek, éship qalghanni etisige saqlap qoyuwidi, ular sésip qalmidi, qurultapmu ketmidi.

²⁵ Musa ulargha: – Buni bügün yenglar; chünki bügün Perwerdigargha atalghan shabat küni bolghini üçün bügün daladin tapalmaysiler.

²⁶ Alte kün siler yighsanglar bolidu; lékin yettinchi küni shabat bolghini üçün u künide héchnéme tépilmaydu, – dédi.

²⁷ Halbuki, yettinchi küni xelqtin birnechchisi ozuq-tülük yighqili chiqiwidi, héchnéme tapalmidi.

²⁸ Perwerdigar Musagha: «Siler qachan'ghiche Méning emrlirim we qanun-belgilimilirimni tushni ret qilisiler?

²⁹ Mana, Perwerdigar silerge shabat künini békitip berdi; shunga yettinchi küni herbiringlarni öz ornida turup, sirtlarga chiqmisun dep, altinchi küni ikki künlük ozuq béridu», – dédi.

³⁰ Shuning bilen xelq yettinchi küni aram aldi.

³¹ Israillar bu ozuqni «manna» dep atidi; uning *shekli* yumghaqsüt uruqidek, renggi aq bolup, temi heselge milen'gen qoturmachqa oxshaytti. □ ■

³² Musa ulargha: – Perwerdigarning emri shuki, – Kéyinki ewladliringlarga Men silerni Misirdin

□ **16:31** «manna» — «néme bu?» dégen menide (15-ayetni körüng).

■ **16:31** Chöl. 11:7

élip chiqqanda, Men silerge chölde yéyishke ata qilghan nanni körsitish üçün, uningdin komzekke bir omer toshquzup, ular üçün saqlap qoyunglar, — dédi.

³³ Musa Harun'gha: — Kelgüsi ewladliringlarga körsitishke saqlash üçün bir komzekni élip, uningha bir omer miqdarda manna sélip, Perwerdigarning huzurida qoyup qoyghin, — dédi.■

³⁴ *Kéyin*, Harun Perwerdigar Musagha buyrughandek komzekni saqlash üçün uni höküm-guwahliq sanduqining aldida qoyup qoydi.□

³⁵ Shu teriqide Israillar adem olturaqlashqan bir zémin'gha yétip kelgüche qiriq yil «manna» yédi; ular Qanaan zéminining chégralirigha yetküche manna yédi.■

³⁶ Eyni chaghda bir «omer» «efah»ning ondin birige barawer idi.

17

Qoram tashtin chiqqan su

■ **16:33** Ibr. 9:4 □ **16:34** «höküm-guwahliq» — mushu yerde «höküm-guwahliq» Xudaning Israilgha bermekchi bolghan tüp emrlirini, shundaqla uning Israil bilen bolidighan ehdisini körsitidu (20-babni körüng). Xudaning muqeddes mahiyiti we Xaraktéri shu emrlerde ayan qilin'ghachqa, «höküm-guwahliq» depmu atilidu. Shu emrler «ehde sanduqi» ichide saqlaqliq tash taxtaylar üstige pütülgen (40:20ni körüng). «... **Uni höküm-guwahliq sanduqining aldida qoyup qoydi**» — ehde sanduqining teswirini bilish üçün 25-bab, 10-22-ayetlerge qaralsun. «Ibr.» 9:4tin qarighanda, «manna» komziki kéyinki waqitta ehde sanduqi **ichige**, muqeddes qanun tashliri aldigha qoyulghan. ■ **16:35** Ye. 5:12; Neh. 9:15

¹ Andin pütkül Israil jamaiti qopup, Sin chölidin chiqip, Perwerdigarning emri boyiche seper qilip, Refidim dégen yerge kélip chédirlirini tikti. Emma u yerde xelqqe ichkili su yoq idi.

² Shuning bilen xelq Musa bilen jédelliship: — Bizge ichkili su bergin! — dédi. Lékin Musa ulargha: — Némishqa méning bilen jédellishisiler? Némishqa Perwerdigarni sinaysiler? — dédi.■

³ Lékin xelq changqap, su telep qilip, Musadin aghrinip ghotuldiship: — Sen némishqa bizni, balilirimizni we mélimizni usuzluq bilen öltürüşke Misirdin élip kelding? — dédi.

⁴ Shuning bilen Musa Perwerdigargha peryad kötürüp: — Bu xelqni qandaq qilsam bolar?! Ular hélila méni chalma-kések qilishi mumkin! — dédi.

⁵ Perwerdigar Musagha jawaben: — Sen Israilning aqsaqalliridin birnechchisini özüng bilen bille élip chiqip, *Nil* deryasining süyini urghiningda ishletken hasangni qolunggha élip xelqning aldigha barghin; ■

⁶ Mana, Men shu yerde, Horeb téghidiki qoram tashning üstide séning aldingda turimen; sen qoram tashni urghin. Buning bilen uningdin xelqqe ichkili su chiqidu, — dédi.

Musa Israilning aqsaqallirining köz aldida shundaq qildi. □ ■

⁷ Musa Israillarning jédelleshkini we ularning «Perwerdigar arimizda zadi barmu-yoqmu?» déyiship Perwerdigarni sinighini üçün, u yerni «Massah»

■ 17:2 Chöl. 20:3, 4 ■ 17:5 Mis. 7:20 □ 17:6 «Horeb téghi» — Sinay téghining bashqa bir ismi. ■ 17:6 Chöl. 20:9; Zeb. 78:15-16; 114:8; 1Kor. 10:4

we «Meribah» dep atidi. □

Amalekler bilan jeng qilish

⁸ Shu chaghda Amalekler kélip Refidimde Israil-gha hujum qildi. ■

⁹ Musa Yeshuagha: Sen özimizdin Amalek bilan jeng qilishqa adem tallighin. Men ete Xudaning hasisini qolumgha élip döngning choqqisida turup turimen, dédi. □

¹⁰ Yeshua Musa buyrughinidek qilip, Amalekler bilan jeng qildi. Musa, Harun we Xur döngning choqqisigha chiqti.

¹¹ Shundaq boldiki, Musa qolini kütürüp tursa, Israil ghalib kéletti, lékin u qollirini peske chüshürüp tursa, Amalek ghalib kéletti.

¹² Musaning qolliri éghirliship ketti; ular bir tashni élip kélip uning astigha qoydi; u uning üstide olturdi; andin Harun bilan Xur biri bir teripide, biri yene bir teripide uning qollirini yölep turdi; bu teriqide uning qolliri taki kün patquche mezmur turdi.

¹³ Shundaq qilip, Yeshua Amalek we uning xelqini qilichlap nabut qildi. □

¹⁴ Perwerdigar Musagha: — Bir eslime bolsun dep bu ishlarni bir kitabqa yézip qaldurghin, shundaqla shularni Yeshuaning qulaqlirigha oqup

□ **17:7** «Massah» — «sinash» dégen menide, «Meribah» — «jédel-majra» dégen menide. ■ **17:8** Qan. 25:17,18 □ **17:9** «Sen özimizdin Amalek bilan jeng qilishqa adem tallighin» — yaki

«Sen özimizge ademlerni tallap, Amalek bilan soqushqili chiqqin».

□ **17:13** «qilichlap,...» — ibraniy tilida «qilich bisi bilen urup,...».

ber; chunki Men Amalekning namini asmanlarning astidin, hetta adamlarning esidinmu mutleq ochüruwétimen, dédi.■

¹⁵ Andin Musa bir qurban'gahni yasap, namini «Perwerdigar tughumdur» dep atidi □

¹⁶ we Musa: — Yahning texti aldida bir qol kötürülüp: — «Perwerdigar ewladtin ewladqiche Amalekke qarshi jeng qilidu» déyilgenidi, — dédi.□ ■

18

Yetroning Musani Ziyaret qilishi we uningha nesihat qilishi

¹ Musaning qéynatisi, yeni Midiyanning kahini Yetro Xudaning Musa üçün hemde Öz xelqi Israil üçün barliq qilghanliri toghruluq anglidi, yeni Perwerdigarning Israilni Misirdin chiqarghanliqidin xewer tapti. ■

²⁻³ Shuning bilen Musaning qéynatisi Yetro Musaning eslide öz yénigha ewetiwetken ayali Zipporah we uning ikki oghlini élip yolgha chiqti (birinchi

■ **17:14** Chöl. 24:20; Qan. 25:17, 18, 19; 1Sam. 15:2, 3

□ **17:15** «Perwerdigar **tughumdur**» — ibraniy tilida «Yahweh-nissi». □ **17:16** «Yah» — «Yahweh» (Perwerdigar)ning qisqartilma sheklidir. «Yahning **texti aldida bir qol kötürülüp: ...**» — kimning qolining Xudaning texti aldida kötürülgenliki éniq éytilmaydu; bizningche bu sirliq ish ershte Xudaning aldida yüz bergen bolup, qesem qilip «kötürülgen qol» bolsa «Perwerdigarning qoli» («Yesh.» 25:10, 41:20, 53:1, 66:14, «Yh.» 12:38), yeni «Perwerdigarning **Quli**» bolghan Mesih («Yesh.» 42:1, 19, 49:6, 52:13)ni körsetse kérek. ■ **17:16** 1Sam. 15:2 ■ **18:1** Mis. 2:16; 3:1

oghlining ismi Gershom dep qoyulghanidi; chünki Musa: «men yaqa yurtta musapir bolup turuwatimen» dégenidi. □ ■

⁴ Yene birining ismi Eliézer dep qoyulghanidi; chünki Musa: «Atamning Xudasi manga yardemde bolup, méni Pirewnning qilichidin qutquzdi», dégenidi). □

⁵ Shundaq qilip Musaning qéynatisi Yetro Musaning oghulliri bilen ayalini élip, Musaning chölde, Xudaning téghining yénida chédir tikgen yéрге yétip keldi.

⁶ U eslide Musagha: — «Mana, menki qéynatang Yetro séning ayalingni we uning ikki oghlini élip yéninggha kétéwatimen» dep xewer ewetkenidi.

⁷ Shuning bilen Musa öz qéynatisining aldigha chiqip, tezim qilip, uni söydi. Ular bir-biridin hal-hwal soriship chédirgha kirdi;

⁸ Andin Musa qiynatisigha Israilning wejidin Perwerdigarning Pirewn we misirliqlargha qilghan hemme emellirini sözlep, ularning yol boyi béshigha chüshken jebir-japalarni bayan qilip, Perwerdigarning qandaq qilip ularni qutquzghinini éytip berdi.

⁹ Buni anglap Yetro Perwerdigarning Israilgha körsetken barliq yaxshiliqidin, ularni misirliqlarning qolidin qutquzghanliqidin shadlandi.

¹⁰ Yetro *shadlinip*: — Silerni misirliqlarning we Pirewnning qolidin qutquzghan Perwerdigargha teshekkurler bolghay! U bu qowmni misirliqlarning qolidin qutquzdi!

□ **18:2-3** «Gershom» — «yaqa yurtluq» dégen söz bilen ahangdash.

■ **18:2-3** Mis. 2:22 □ **18:4** «Eliézer» — «Xudayim yardemdur» dégen menide.

11 Men Perwerdigarning barliq ilahlardin üstün turidighanliqini emdi bildim; chünki U del ular yoghanchiliq qilghan ishta Özining ulardin üstün turidighanliqini namayan qildi — dédi. □ ■

12 Andin Musaning qéynatisi Yetro Xudagha atap bir köydürme qurbanliq we birnechche *teshekkur* qurbanliqlirini élip keldi; Harun bilen Israilning herbir aqsaqili Musaning qéynatisi bilen bille Xudaning huzurida taam yéyishke keldi. □

Yetroning aqilane meslihiti

13 Etisi Musa xelqning ish-dewaliri üstidin höküm chiqirishqa olturdi; xelq etigendin tartip kechkeche Musaning chöriside turushti.

14 Musaning qéynatisi uning xelqi üçün qilghan ishlerini körgende uningdin: — Séning xelqge qiliwatqan bu ishing zadi néme ish? Némishqa sen *bu ishta* yalghuz olturisen, barliq xelq néme üçün etigendin kechkiche séning chörengde turidu? — dédi.

15 Musa qéynatisigha jawab bérip: — Xelq Xudadin yol izdeshke méning qéshimgha kélidu.

16 Qachanki ularning bir ish-dewasi chiqsa ular yénimgha kélidu; shuning bilen men ularning oturisida höküm chiqirimen we shundaqla Xudan-

□ **18:11** «ular yoghanchiliq qilghan ishta» — mushu yerde «ular» saxta ilahlar, butlarni körsitidu (12:12, 15:11ni köring). Bezi alimlar bu söz misirliqlarni körsitidu, dep qaraydu. ■ **18:11**

Mis. 1:10,16,22; 5:7; 14:18 □ **18:12** «teshekkur qurbanliqliri» — ibraniy tilida «zebaq» déyilidu. Harun we aqsaqallarning Yetro bilen bille shu qurbanliqlardin yégenliki ularning teshekkur qurbanliqi ikenlikini ispatlaydu. Chünki «teshekkur qurbanliqliri»din sun'ghuchi kishimu yése bolatti.

ing qanun-belgilimilirini ulargha bildürimen, — dédi.

¹⁷ Musaning qéynatisi uninggha: — Bu qilghining yaxshi bolmaptu.

¹⁸ Sen jezmen özüngni hemde chörengde turghan xelqnimu charchitip qoyisen; chünki bu ish sanga bek éghir kélidu. Sen uni yalghuz qilip yétishelmeysen.

¹⁹ Emdi méning sözümge qulaq salghin, men sanga bir meslihet bérey we *shundaq qilsang*, Xuda séning bilen bille bolidu: — Sen özüng Xudaning aldida xelqning wekili bolup, ularning ishlerini Xudagha melum qilghin;

²⁰ sen xelqge qanun-belgilimilerni ögitip, mangidighan yolni körsitip, ularning qandaq burchi barliqini uqturghin.

²¹ Shuning bilen bir waqitta sen pütkül xelqning arisidin Xudadin qorqidighan, nepsaniyetchilikni yaman köridighan hem qabiliyetlik hem diyanetlik ademlerni tépip, ularni xelqning üstige bash qilip, bezisini mingbéshi, bezisini yüzbéshi, bezisini el-likbéshi, bezisini onbéshi qilip teyinligin. □

²² Shuning bilen bular herqandaq waqitta xelqning ish-dewalirini soraydu. Eger chong bir ish-dewa chiqip qalsa, buni sanga tapshursun; lékin hemme kichik ish-dewalarni ular özliri béjirisun. Shundaq qilip, ular séning wezipengni yéniklitip, yüküngni kötürüshüp béridu.

²³ Eger shundaq qilsang we Xuda sanga shundaq buyrusa, özüng *wezipengde* put tirep turalaysen we xelqingmu xatirjemlik bilen öz jayigha qaytip

□ **18:21 «diyanetlik ademler»** — ibraniy tilida «heqiqetke tewe ademler».

kétidu, dédi.

²⁴ Musa qéynatisining sözige qulaq sélip déginining hemmisini qildi. ■

²⁵ Musa pütkül Israil arisidin qabiliyetlik ademlerni tallap, ularni xelqning üstige bash qilip, bezisini mingbéshi, bezisini yüzbéshi, bezisini ellikbéshi, bezisini onbéshi qilip qoydi.

²⁶ Bular herqandaq waqitta xelqning ish-dewalirini sorap turdi; tesrek ish-dewalarni bolsa, Musagha yollaytti, kichik ish-dewalarni bolsa özliri soraytti.

²⁷ Andin Musa qéynatisini yolgha sélip qoydi, u öz yurtigha qaytip ketti.

19

Israillar Sinay téghida

¹ Israillar Misir zéminidin chiqip, del üçinchi éyining bashlan'ghan küni Sinay chölige yétip keldi.

□

² Ular Refidimdin chiqip, Sinay chölige yétip kélip, chölde chédir tikti; Israil shu yerde, taghning udulida toxtap chédir tikti.

³ Musa Xudaning aldigha chiqiwidi, Perwerdigar taghdin uninggha xitab qilip mundaq dédi: — Sen Yaqupning jemetige söz qilip, Israillargha munu xewerni yetküzgin: — ■

⁴ «Méning misirliqlargha néme qilghinimni, shundaqla Men silerni xuddi Bürküt balilirini

■ 18:24 Qan. 1:9 □ 19:1 «üçinchi éyining bashlan'ghan küni» — bashqa birxil terjimisi boyiche «üçinchi ay» yilning (kaléndarning) üçinchi éyini körsitidu. ■ 19:3 Ros. 7:38

qanatirigha mindürüp élip yürgendek, Öz qéshimgha élip kelginimni özünglar kördünglar.

□ ■

⁵ Emdi siler derheqiqet Méning sözümni anglap, ehdemni tutsanglar; undaqta barliq ellerning arisida Manga xas bir göher bolisiler — chünki pütkül yer Méningkidur — ■

⁶ we siler Manga kahinlardin terki b tapqan xas bir padishahliq we muqeddes bir qowm bolisiler». Mana bu sen Israillargha déyishing kérek bolghan sözlerdur, — dédi. □ ■

⁷ Shuning bilen Musa yénip kélip, xelqning aqsaqallirini chaqirtip, Perwerdigar uninggha buyrughan shu sözlerning hemmisini ulargha yetküzdi.

⁸ Xelqning hemmisi bir éghizdin: — Perwerdigar buyrughanning hemmisige choqum emel qilimiz! — dep jawab berdi. Andin Musa xelqning jawab sözlirini Perwerdigarning qéshigha béríp yetküzdi. ■

⁹ Perwerdigar Musagha: — Mana, Men sanga söz qilghinimda xelq awazimni anglisun, hemishe sanga ishensun dep, yéninggha qara bulutning qarangghuluqi ichide kélimen, dep éytti. Musamu xelqning dégenlirini Perwerdigargha anglatti.

¹⁰ Perwerdigar Musagha yene: — Sen xelqning qéshigha béríp, бүгүн we ete ularni pak-muqeddes

□ **19:4** «xuddi **bürküt balilirini qanatirigha mindürüp élip yürgendek,...**» — bezide ana bürküt balilirigha uchushni ögetkende ularni dümbisige mindürüp uchidu. ■ **19:4** Qan. 29:1; 32:11

■ **19:5** Qan. 7:6; 10:14,15; 14:2; 26:18; Zeb. 135:4; Yesh. 41:8; Tit. 2:14 □ **19:6** «siler **manga kahinlardin terki b tapqan xas bir**

padishahliq ... bolisiler» — bashqa birxil terjimisi: «siler manga padishahlar we kahinlar ...bolisiler». ■ **19:6** 1Pét. 2:9 ■ **19:8** Mis. 24:3

qilip, kiyim-kécheklarini yudurghin.

¹¹ Ular üçinchi künige teyyar tursun; chünki üçinchi küni barliq xelqning köz aldida Perwerdigar Sinay téghigha chüshidu.

¹² Sen xelq üçün *taghning* etrapigha bir pasil qilip, ulargha: «Siler éhtiyat qilinglar, taghqa chiqmanglar yaki uning étikige tégip ketmenglar. Kimki taghqa tegse öltürülmey qalmaydu; □ ■

¹³ Uninggha hetta birer qoli tégip ketsimu, chalma-késeq qilip öltürülsun yaki oq étip öltürülsun. Meyli haywan yaki insan bolsun, shundaq qilsa, tirik qaldurulmisun» — dep éytqin. Lékin Kanay uzun chélinsa, ular taghning tüwige chiqsun, dédi.□

¹⁴ Musa taghdin chüshüp xelqning qéshigha bérip, xelqni Xudagha atap muqeddes qildi; ular kiyim-kécheklarini yudi.

¹⁵ Andin Musa xelqqe: — Üchinchi künige teyyar turunglar; héchkim ayali bilen yéqinchiliq qilmisun, dédi.■

¹⁶ Üchinchi küni bolghanda, tang yorushi bilen shundaq boldiki, güldürmamilar güldürlep, chaqmaq chéqip, tagh üstide qoyuq bir parche bulut

□ **19:12** «xelq üçün **taghning etrapigha**» — yaki «xelq etrapigha». ■ **19:12** lbr. 12:18 □ **19:13** «Uninggha... **tégip ketsimu**» — démek, taghqa tégish. Bashqa birxil terjimisi «uninggha (taghqa tegken kishige) ademning qoli tegmisun...». «**chalma-késeq qilinsun yaki oq étip öltürülsun**» — démek, taghqa tegken kishini öltürüshi kérek; biraq xilapliq qilghan undaq bir kishini tagh étikide (qet'iy cheklen'gen jaygha kirgenliki seweblik) öltürüsh üçün herqandaq kishi uninggha tegse yaki uninggha yéqin barsa bolmaytti; shunga uni chalma-késeq qilish yaki oq bilen öltürüsh kérek idi. Bashqa birxil terjimisi «(Xuda teripidin) öltürüliu». ■ **19:15** 1Sam. 21:4; 1Kor. 7:5

peyda boldi, zor qattiq chélin'ghan kanayning awazi anglandi. Buni körüp chédirgahdiki pütkül xelq qorqunchidin titrep ketti. □ ■

17 Musa xelqni Xudaning aldida hazir bolushqa chédirgahdin élip chiqti. Ular kélip taghning tüwida öre turdi. ■

18 Perwerdigar Sinay téghigha otta chüshüp kelgini üçhün is-tütek pütkül taghni qaplidi; is-tütek xum-dandin örligen is-tütektek üstige örlep chiqti. Pütkül tagh qattiq tewrinishke bashlidi. ■

19 Kanay awazi barghanséri küchiyip intayin qattiq chiqti. Musa söz qiliwidi, Xuda anglap ünlük awaz bilen jawab berdi. □

20 Perwerdigar Özi Sinay téghigha, taghning choqqisigha chüshti; andin Perwerdigar Musani taghning choqqisigha chaqiriwidi, Musa taghqa chiqti.

21 Perwerdigar Musagha: — Sen chüshüp xalayıqni agahlandurup: Ular «Perwerdigarni körimiz» dep pasildin bösüp ötmisun; undaq qilsa, ulardin köp adem halak bolidu, dep éytqin.

22 Perwerdigargha yéqin kéleleydighan kahinlarmu özlirini manga atap muqeddes qilsun; bolmisa, Perwerdigar *sépilni* böskendek ulargha halaket yetküzidu, — dédi.

23 Musa Perwerdigargha: — Xalayıqning Sinay

□ **19:16** «güldürmamlar» — ibraniy tilida «awazlar». «kanayning awazi» — yaki «burgha awazi». ■ **19:16** Ibr. 12:18 ■ **19:17** Qan. 4:10,11 ■ **19:18** Hak. 5:4; Zeb. 68:8; 77:18; 114:4; 144:5; Hab. 3:10 □ **19:19** «Musa söz qiliwidi, Xuda anglap ünlük awaz bilen jawab berdi» — bashqa birxil terjimisi: «Musa söz qiliwatatti, Xuda anglap ünlük awaz bilen jawab bériwatatti».

téghigha chiqishi mumkin emes; chünki Sen Özüng bizge qattiq agahlandurdung: taghni «muqeddes» dep qarap, uning etrapigha pasillarni békitinglar, dep emr qilding, — dédi.

²⁴ Perwerdigar Musagha: — Mang, sen chüshüp ketkin. Andin sen Harunni élip, bille chiqqin; lékin kahinlar we xelq bolsa Perwerdigarning qéshigha barayli dep pasildin bösüp ötmisun; bolmisa, *Perwerdigar sépilni* böskendek ularning üstige chüshidu, — dédi.

²⁵ Shuning bilen Musa xelqning qéshigha chüshüp, ulargha bu sözni yetküzdi.

20

On perz

¹ Xuda munu barliq sözlerni bayan qilip mundaq dédi: —

² Men séni «qulluq makani» bolghan Misir zéminidin chiqirip kelgen Perwerdigar Xudayingdurmen.■

³ Séning Mendin bashqa héchqandaq ilahing bolmaydu.

⁴ Sen özüng üçhün meyli yuqiridiki asmanda bolsun, meyli töwendiki zéminda bolsun, yaki yer astidiki sularda bolsun, herqandaq nersining

■ 20:2 Mis. 13:3; Qan. 5:6; Zeb. 81:10

qiyapitidiki héchqandaq oyma shekilni yasima. □ ■

⁵ Sen bunda q nersilergé bash urma yaki ularning qulluqigha kirme. Chünki Menki Perwerdigar Xudaying wapasizliqqa heset qilghuchi Tengridurmen. Mendin nepretlen'genlarning qebihliklerini özlirige, oghullirigha, hetta newre-chewrilirigiche chüshürimen, □

⁶ Emma Méni söyidighan we emrlirimni tutidighanlarga ming ewladighiche özgermes méhribanliq

□ **20:4** «Sen özüng üçün ... herqandaq nersining qiyapitidiki héchqandaq oyma shekilni yasima» — 5-ayettin éniq körünidiki, 4-ayette xatirilen'gen: «özüng üçün ... sheklide.. yasima» dégen bu emrning közde tutqini ademler choqunush meqsitide yasighan herqandaq shekillerdur. Démek, bu yazmilarda sen'etning özi yaki bediiy ijadiyet, mesilen ressamliq yaki heykeltirashliq men'i qilin'ghan emes. Mesilen, «muqeddes chédir» we kéyinki «muqeddes ibadexana»da birnechche süretler (xérublar, güller, xorma dere xatarliqlarning süretliri) körünüdu. Bular butlar emes, peqet bézesh meqsitide ishlen'gen. ■ **20:4** Law. 26:1; Zeb. 97:7 □ **20:5** «wapasizliqqa heset qilghuchi Tengri» — bu ibare toghruluq «tebirler» we «qanun sherhi»diki «qoshumche söz»imizni körüng. «Mendin nepretlen'genlarning qebihliklerini özlirige, oghullirigha, hetta newre-chewrilirigiche chüshürimen» — bu muhim söz toghruluq «qoshumche söz»imizni, shundaqla «Ezakiyal»diki «qoshumche söz»imizni (18-, 33-bablar toghruluq) körüng.

körsitimen. □

⁷ Perwerdigar Xudayingning namini qalaymiqan tilgha alma; chünki kimdekim namini qalaymiqan tilgha alsa, Perwerdigar uni gunahkar hésablimay qalmaydu. ■

⁸ Shabat künini muqeddes dep bilip tutqili yad- ingda saqlighin. ■

⁹ Alte kün ishlep barliq ishliringni tügetkin; ■

¹⁰ Lékin yettinchi küni Perwerdigar Xudayinggha atalghan shabat künidur; sen shu küni héchqandaq ish qilmaysen; meyli sen yaki oghlung bolsun, meyli qizing, meyli qulung, meyli dédiking, meyli buqang yaki sen bilen bir yerde turuwatqan musapir bolsun, héchqandaq ish qilmisun. □

¹¹ Chünki alte kün ichide Perwerdigar asman bilen zéminni, déngiz bilen uning ichidiki barini yaratti andin yettinchi künide aram aldi. Buning üçün Perwerdigar shabat künini bext-beriketlik kün

□ **20:6** «emrlirimni **tutidighanlarga minglighan ewladighiche**» — bashqa birxil terjimisi: «emrlirimni tutidighan minglighanlirigha...». Biraq «Qan.» 7:9 terjimimizge mas kélidu. «**özgermes méhribanliq**» — mushu yerde «özgermes méhribanliq» ibraniy tilida «xesed» dégen söz bilen ipadilinidu. Bu sözning menisi bek chongqur bolup, köp yerlerde «özgermes muhebbet» yaki «özgermes méhribanliq» dep terjime qilinidu. Köp yerlerde bir xil ehde bilen baghliq bolidu; shunga sözning uzunraq birxil terjimisi: «méhir-muhebbet tüpeylidin ehvide daim turidighanliqi» dégili bolidu. Mesilen, bu söz «Yar.» 21:23, 24:12, 32:10, «Mis.» 15:13, 34:6, 7lerde ishlitilgen. ■ **20:7** Law. 9:12; Mat. 5:33 ■ **20:8** Ez. 20:12 ■ **20:9** Mis. 23:12; 34:21; Luqa 13:14 □ **20:10** «**yettinchi küni.....shabat künidur**» — ibraniy tilida «shabat» we «yettinchi» dégenler ahangdash söz. «**sen bilen bir yerde turuwatqan**» — ibraniy tilida «derwaziliring ichide turuwatqan» dégen söz bilen ipadilinidu.

qilip, uni muqeddes kün dep békitti. ■

¹² Ata-anangni hörmət qil. Shundaq qilsang Perwerdigar Xudaying sanga ata qilmaqchi bolghan zéminda uzun ömür körisen. ■

¹³ Qatilliq qilma. ■

¹⁴ Zina qilma. ■

¹⁵ Oghriliq qilma.

¹⁶ Qoshnang toghruluq yalghan guwahliq berme. □

¹⁷ Sen qoshnangning öy-imaritige köz qiringni salma, ne qoshnangning ayali, ne uning quligha, ne uning dédiki, ne uning kalisi, ne uning ishiki yaki qoshnangning herqandaq bashqa nersisige köz qiringni salma. □ ■

Xelqning wehimisi

¹⁸ Pütkül xelq güldürmamilarni, chéqin-yalqunlarni, kanayning awazi we taghdin örlep chiqqan istüteklerni kördi we anglidi; ular bularni körüp, titriship yiraq turushti

¹⁹ we Musagha: — Bizge senla söz qilghaysen, biz anglaymiz; lékin Xuda bizge Özi söz qilmisun; chünki undaq qilsa ölüp kétimiz, dédi. ■

²⁰ Musa xalayıqqa jawaben: — Qorqmanglar; chünki Xudaning bu yerge kélishi silerni sinash üçün, yeni silerning Uning dehshetlikini köz

■ **20:11** Yar. 2:2; Ibr.4 ■ **20:12** Mat. 15:4; Ef. 6:2 ■ **20:13**

Mat. 5:21 ■ **20:14** Mat. 5:27 □ **20:16** «Qoshnang toghruluq

yalghan guwahliq berme» — Tewrat-injil boyiche «qoshnang» Xuda bizning yénimizgha yéqin qilghan herbir ademni körsitidu, elwette. □ **20:17** «qoshnang» — bu söz toghruluq yuqiriqi

izahatni körüng. ■ **20:17** Rim. 7:7 ■ **20:19** Qan. 5:25; Ibr. 12:19

aldinglarga keltürüp, gunah qilmasliqinglar üçündür, — dédi.□

²¹ Shuning bilen xalayıq nérida turdi; lékin Musa Xuda ichide turghan qoyuq bulutning qéshigha yéqin bardı.■

Qurban'gah toghrisidiki nizam

²² Perwerdigar Musagha: — Sen bérip Israillargha munu sözlerni yetküzgin: «Silerge ershtin söz qilghinimni kördünglar.

²³ Siler Méning ornumda ilah dep kümüshtin butlar yasimanglar, yaki özünglar üçün altundin butlarni yasimanglar.

²⁴ — Sen Men üçün tupraqtin bir qurban'gah yasap, shu yerde köydürme qurbanlıq we in-aqliq qurbanliqliringni, qoy-öçke bilen kalilir-ingni sun'ghin. Omumen Men xelqge namimni *hörmət bilen* eslitidighan barlıq jaylarda, yéninggha kélip sanga bext-beriket ata qilimen.■

²⁵ — Eger Manga atap tashlardin qurban'gah yasimaqchi bolsang, yonulghan tashlardin yasimighin; chünki tashlarga eswabingni tegküzsang, ular napak bolup qalidu. □ ■

□ **20:20** «silerning **Uning dehshetlikini köz aldinglarga keltürüp, gunah qilmasliqinglar üçündür**» — yaki «Uningdin bolghan qorqunch séning köz aldida bolup, bu gunah qilmasliqinglar üçündür». ■ **20:21** Mis. 19:17; Ibr. 12:18

■ **20:24** Mis. 27:1; 38:1 □ **20:25** «tashlarga **eswabingni tegküzsang, ular napak bolup qalidu**» — 4-ayettiki emr boyiche, Xudani bildüridighan héchqandaq süret yaki shekil bolmaydu. Bu ayettiki emr qurban'gah tashlirining üstide héchqandaq shekil-süretlarning bolmasliqi («napak» bolmisun dep), butpereslik gunahining aldini élish üçün bérilgen. ■ **20:25** Qan. 27:5; Ye. 8:30, 31

²⁶ Qurban'gahimga chiqidighan pelempey bolmisun; undaq bolghanda, pelempeydin chiqquche ewriting körünüp qélishi mumkin», — dédi.

21

Qullargha muamile qilishtiki höküm-belgilimiler

¹ — Sen ularning aldigha qoyidighan höküm-belgilimiler munulardur: —

² Eger sen bir ibraniy qulni sétiwalghan bolsang, u alte yilghiche xizmitingde bolup, yettinchi yili tölemsiz hör qilinsun. ■

³ U qul qilinishqa تنها halette élip kélín'gen bolsa, تنها halette ketsun. Ayali bilen birge élip kélín'gen bolsa, ayalimu uning bilen bille ketsun.

⁴ Eger xojisi uninggha xotun élip bergen bolsa, shundaqla ayali uninggha oghul-qizlarni tughup bergen bolsa, ayal baliliri bilen xojisigha qélip, er yalghuz ketsun.

⁵ Lékin eger qul élan qilip: «Men xojam, ayalim we baliliringha muhebbitim bolghini üçün hör bolup ketmeymen» dése, ■

⁶ undaqta uning xojisi uni Xudaning *ibadet soruining* aldigha élip bérip, uni ishiqning aldida yaki ishiqning keshikining aldida turghuzsun; andin xojisi bigiz bilen uning quligini teshsun.

Shundaq qilip, u menggüge xojisining quli bolup qalidu. □

⁷ Eger birkim qizini dédeklikke sétiwetken bolsa, u er qullar hör qilin'ghandek hör qilinmisun.

⁸ Eger özige xas sétiwalghan qiz xojisigha yaqmisa, undaқта u qiz terepning heq tölep uni hör qilishigha yol qoyushi kérek. Lékin xojisining uni yat xelqge sétish hoquqi bolmaydu; chünki xojisi uninggha wapasizliq qilghandur. □

⁹ Eger u qizni oghligha xas békitken bolsa, undaқта u belgilimiler boyiche uninggha öz qizidek muamile qilsun.

¹⁰ Eger xojisi yene xotun alsa, eslide emrige alghan dédikining yémek-ichmikini, kiyim-kéchikini we er-xotunchiliq burchini kémeytmisun.

¹¹ Eger u shu üç ishni ada qilmisa, undaқта u bedel tölimey hör bolsun.

Urush-talash heqqide

¹² Kimki bir ademni urup öltürüp qoysa, umu choqum öltürülsun. ■

¹³ Lékin eger u kishi *ölgüchining* jénini paylap turup qesten öltürmigen, belki men Xuda uning qoli arqiliq shu kishining ölüshige yol qoyghan bolsam,

□ **21:6 «Xudaning ibadet sorunining aldigha»** — yaki «Xudaning aldigha» yaki «hakimlarning aldigha». **«andin xojisi bigiz bilen uning quligini teshsun»** — démek, qulning quligini ishik qanitigha yaki ishik keshikige yéqip turup, quligining yumshiqini ishikke yaki ishikning keshikige mixlaydu. □ **21:8 «xojisi uninggha wapasizliq qilghandur»** — adette er kishi dédek sétiwalghan bolsa, uni öz kéniziki yaki toqili qilip emrige alghan hésablinatti. Shunga dédekning kem dégendimu toqalliq hoquqi bar idi. ■ **21:12** Law. 24:17

undaq ehwalda Men uningga qachidighan bir jayni orunlashturimen.

¹⁴ Lékin eger birsi öz qoshnisini hiyle bilen öltürimen dep, uningga qesten hujum qilsa, u gerche *panah izdep* qurban'gahimgha qéchip kelsimu, u shu yerde tutulsun we ölümge mehkmun qilinsun.

¹⁵ Kimki öz atisi yaki anisigha qol tegküzse, choqum öltürölsun. ■

¹⁶ Kimki bir ademni bulap satqan bolsa yaki uning qolida barliqi melum bolsa, jezmen öltürölüşhi kérek.

¹⁷ Kimki öz atisi yaki anisigha lenet qilip qarighan bolsa, jezmen öltürölüşhi kérek. ■

Bashqilarni zeximlendürüş heqqide

¹⁸ Eger ikki kishi urushup qélip, biri yene birini tash ya moshti bilen ursa, urulghan kishi ölmey, orun tutup yétip qalghan bolsa,

¹⁹ u kishi qopup hasigha tayinip tashqirigha chiqqudek bolsa, undaqta uni urghan kishi jazadin xalas qilinsun; peqet zeximlen'güchining yétip ishtin qalghan waqti üçün tölem béríp, uni dawalitip sellimaza saqaytsun.

²⁰ Eger birsi quli yaki dédikini tayaqta ursa, shundaqla qul yaki dédek neq meydanda ölüp ketse, uning üçün *igisi* choqum jazagha tartilsun. □

■ **21:15** Mat. 15:4 ■ **21:17** Law. 20:9; Pend. 20:20; Mat. 15:4; Mar. 7:10 □ **21:20** «uning üçün *igisi* choqum jazagha tartilsun» — ibraniy tilida «uning intiqami choqum élinidu».

²¹ Lékin eger tayaq yégüchi bir-ikki kün tirik tursa, undaқта qul xojayinining shexsi mal-mülki bolghini üçhün, qulning jazasigha tartilmisun.

²² Eger kishiler bir-biri bilen urushup qélip, hamilidar bir ayalni urup salsa, hamilidar ayalda balisi baldur tughulushidin bashqa zeximlinish bolmisa, ayalning éring tölem telipi boyiche hakimlarning testiqidin ötküzülüp jerimane tölisun. □

²³ Eger *ayal yaki bala* ziyan-zexetke uchrighan bolsa, undaқта jénigha jan, □

²⁴ közige köz, chishigha chish, qoligha qol, putigha put, ■

²⁵ köyüкке köyük, zeximge zexim, köкке kök tölensun.

²⁶ Eger birsi öz qul ya dédikining közini urup nakar qilip qoysa, közi wejidin uni azad qilsun.

²⁷ Shuningdek birsi öz quli ya dédikining chishini urup chiqiriwetken bolsa, chishi wejidin uni azad qilsun».

Mal-ulaghtar toghruluq belgilimiler

²⁸ Eger bir kala bir er yaki ayal kishini üsüp öltürüp qoysa, shu kala choqum chalma-késeк qilinishi kérek, uning göshi yéyilmisun. Lékin kalining igisige gunah kelmisun. ■

□ **21:22** «balisi baldur tughulushidin bashqa» — yaki «balisi chüshüp kétishtin bashqa». Aldi-keyni sözlerge qarighanda, mushu yerde peqet «baldur tughulsa» dégen terjimisi toghra bolsa kérek. □ **21:23** «Eger ayal yaki bala ziyan-zexetke uchrighan bolsa,...» — ibraniy tilida peqet «Eger zerer-zexmet bolup chiqsa,...» déyilidu. ■ **21:24** Law. 24:20; Qan. 19:21; Mat. 5:38 ■ **21:28** Yar. 9:5

²⁹ Lékin bu uyning ilgiridin üsüş aditi bolup, igisige bu heqte agah bérilgen bolsa, lékin yenila uni baghlimighini üçün er-ayal kishilerni üsüp öltürüp qoyghan bolsa, undaқта kala chalma-késeк qilinsun, igisimu ölümge mehkum qilinsun.

³⁰ Lékin uningdin xun heqqi telep qilinsa, öz jénining ornida uninggha qanchilik tölem qoyulghan bolsa shuni bersun.

³¹ Kalidin üsülgüchi oghul yaki qiz bala bolsa, kalining igisi oxshashla yuqiriqi hökümdikideк bir terep qilinsun.

³² Kala qul yaki dédekni üsken bolsa, kalining igisi üsülgüchining xojisigha ottuz shekel күmüş bersun; andin kala chalma-késeк qilinsun.

³³ Eger birsi bir orining aghzini ochuq qoyup yaki kolawatqan orining aghzini yapmay, kala yaki ésheк uninggha chüshüp ketse, □

³⁴ Undaқта orining igisi mal igisining ziyinini toluq tölep bersun; ölgen mal uningki bolidu.

³⁵ Eger birsining kalisi yene birsining kalisini üsüp öltürüp qoyghan bolsa, undaқта ular tirik qalghan kalini sétip, pulni barawer bölüşhsun hem ölük kalinimu shundaқ bölüşhsun.

³⁶ Lékin kalining ilgiridin üsidighan aditi barliqi éniq turup, igisi uni baghlimay qoyuwetken bolsa, undaқта üsküchi kalining igisi kaligha kala tölep bersun, ölük kala uning bolsun.

22

□ 21:33 «bir orining aghzini» — yaki «bir quduqning aghzini».

Tölem tölesh heqqidiki nizam

¹ Eger birsi bir kala yaki qoyni oghrilap, uni soysa ya sétiwetse, u bir kalining ornigha besh kala, bir qoyning ornigha töt qoy tölisun. □ ■

² Oghri tam teshkende tutulup qélip, tayaq yep ölüp qalsa, öltürgüchige xun jazasi kelmisun.

³ Lékin shu weqe bolghan peyette kün chiqip qalghan bolsa, undaqta öltürgüchi xun jazasigha tartilsun.

Oghri oghrilighinini tölep ziyanni toluqlap bérishi kérek; uningda bir néme bolmisa, qulluqqa sétilib, oghrilighan nersini tölishi kérek.

⁴ Oghri tutulghanda oghrilighan nerse, kala bolsun, éshek bolsun, qoy bolsun uning qolida tirik halette tépilsa, u ikki hesse qimmette tölep bersun. □

⁵ Eger birsi öz mal-charwilirini étizliqqa yaki üzümzarliqqa otlashqa qoyuwétip, bashqilarning bagh-étizliqida otlashqa yol qoysa, undaqta u özining eng ésil mehsulatliridin yaki üzümzarliqining eng ésil méwisidin ziyanni tölep

□ **22:1 «... u bir kalining ornigha besh kala, bir qoyning ornigha töt qoy tölisun»** — némishqa kalini besh hesse, qoyni töt hessilep toluqlash kérek? Kala-qoy her ikkisi gösh, yung-tére we süt béreleydu, kala yene emgek qilalaydu; shunga kalining kemliki köprek ziyanni keltüridu. ■ **22:1** 2Sam. 12:6 □ **22:4 «Oghri tutulghanda oghrilighan nerse, ... uning qolida tirik halette tépilsa, u ikki hesse qimmette tölep bersun»** — némishqa bu ayette körsitilgen jaza 1-ayettiki jazigha oxshimaydu? Bezi alimlarning pikriche: (a) oghrilan'ghan mal téxi oghrining qolida bolghachqa, igisining ziyini 1-ayettikidin az bolushi mumkin; (e) bu oghri téxi 1-ayettiki oghridek yamanliqni ögen'gen emes; (p) 4-ayettiki oghrining kala-qoyni oghrilash gunahini özlükidin iqrar qilghan bolushimu mumkin. Biz bu üç pikrige qayilmiz.

bersun.

⁶ Eger ot k tip, tikenlikke tutiship k tip, andin  nchilerni, bash tartip pishqan ziraetni k yd r p, p tk l  tizliqni k l qiliwetse, undaqta ot qoyghuchi barliq ziyanni t lep bersun. □

⁷ Eger birsi qoshnisigha pul yaki mal-dunyasini amanet qilghan bolsa, bular  yidin oghrilinip ketse, shundaqla oghri k yin tutulsa, u oghriligh-inini ikki hesse qimmette t lep bersun.

⁸ L kin oghri t pilmisa,  y igisining qoshnisining m ligha qol tegk zgen ya tegk zmigenliki melum bolsun dep, hakimlarning aldigha kelt r lsun.

⁹ Herxil xiyanet, u meyli kala,  shek, qoy, kiyim-k chek bolsun, yitt r p qoyghan nerse bolsun, ular toghruluq bir qoshnisi: «emeliyette mundaq idi» dep talashqan bolsa, her ikkisining dewasi hakimlarning aldigha kelt r lsun; hakimlar qaysigha gunah b kitse, shu qoshnisigha ikki hesse qimmette t lep bersun. □

¹⁰ Eger birsi qoshnisigha  shek, kala, qoy yaki bashqa bir charpayni amanet qilsa, bu amanet m li kishi k rmey  l p ketse, yaki zeximlense, yaki heydep ekitilse, □

¹¹ undaqta qoshnisining m ligha qol tegk zgen ya tegk zmigenliki melum bolsun dep, Perwerdigarning aldida ularning otturisida bir qesem

□ **22:6 «tikenlik»** —  tizlar arisidiki chitlar yaki qashalar adette tikenlerdin qilnidu. □ **22:9 «hakimlarning aldigha...»** — yaki «Xudaning aldigha...». **«hakimlar qaysigha...»** — yaki «Xuda qaysigha...». □ **22:10 «heydep ekitilse»** — ibraniiy tilida bu s z adette «bulinish» d gen s z bilen ipadilnidu; l kin mushu yerde belkim tasadipiy bir ishni, mesilen ch ch p k tip, ch chilip k tishini k rsitishi mumkin; oghrilinish mesilisi 12-ayette k rsitilidu.

ichürölsun. Mal igisi bu qesemni qobul qilsun; qoshnisi uninggha tölem tölep bermisun. □

¹² Lékin mal oghrilan'ghan bolsa, u igisige tölep bersun.

¹³ Eger uni wehshiy haywan boghup qoyghan bolsa, u malning qalduqini guwahliq üçün körsitip, uni tölep bermisimu bolidu.

¹⁴ Eger birsi qoshnisidin bir ulaghni ötne élip, ulagh igisi yoq yerde zeximlense yaki ölüp qalsa, ötne alghuchi toluq tölep bersun.

¹⁵ Lékin igisi neq meydanda bolsa, ötne alghuchi tölep bermisun; ulagh ijarige élin'ghan bolsa, alghuchi tölem tölimisun; chünki uni ijare tölep ekelgen.

Ijtimaïy mes'uliyet

¹⁶ Eger bir adem téxi yatliq bolmighan bir qizni azdurup, uning bilen bille yatsa, undaqta u uning toyluqini bérishi kérek, andin uni xotunluqqa alsun.

¹⁷ Lékin qizning atisi uni uninggha bergili unimisa, zina qilghuchi pak qizlarning toyluqigha barawer kélidighan kümüş pulni tarazida ölchep bersun.

¹⁸ Jaduger xotunni tirik qoymighin.■

¹⁹ Haywan bilen jinsiy munasiwet ötküzgen her-biri jezmen ölümge mehkum qilinsun.■

□ **22:11** «Perwerdigarnig **aldida ularning otturisida bir qesem ichürölsun**» — bu qesemni belkim, igisi: «Men heqiqeten shu nersini palanchi kishige tapshurup amanet qildim» dégendek, amanetni qobul qilghuchi kishi: «Men shu amanetni heqiqeten yittürüp qoydum, uni oghrilibdim, bashqilargha satmidim» dégendek qilishi mumkin. ■ **22:18** Qan. 18:10,11 ■ **22:19** Law. 18:23; 20:15

20 Kimdekim birdinbir Perwerdigardin bashqa herqandaq ilahga qurbanliq sunsa, haram dep mutleq halaketke mehkom qilinsun. □ ■

21 Silermu Misirda musapir bolup turghanikensiler, musapir bolghan kishini héch xarlimanglar we yaki uninggha héch zulum qilmanglar. ■

22 Herqandaq tul xotun yaki yétim balini xorlimanglar. ■

23 Sen ularni herqandaq terepte xorlisang, ular manga peryad kôtürse, Men ularning awazini choqum anglaymen;

24 shuning bilen ghezipim tutiship, silerni qilichlap öltürimen, silerning xotunliringlar tul qilinip, baliliringlar yétim bolup qalidu.

25 Eger sen Méning xelqimning ichidin sanga qoshna bolghan kembeghelge qerz bergen bolsang, uninggha jazanixorlardek muamile qilmighin; uningdin ösüm almanglar. ■

26 Eger sen qoshnangning chapinini görüğe alghan bolsang, kün olturmasta uninggha yandurup ber. ■

27 Chünki chapini uning birdinbir yépinchisi bolup, bedinini yapidighan kiyim shudur. U bolmisa, u némini yépinip yatidu? Bu sewebtin Manga peryad qilsa, peryadini anglaymen; chünki Men shepqukturmen.

28 Xudagha kupurluq qilma, we xelqingning emir-

□ **22:20** «mutleq halaketke mehkom qilinsun» — ibranij tilida ««haram» qilinsun»; «haram» — «mutleq halak qilinish kérek» dégeni bildüridu. ■ **22:20** Qan. 17:2, 3, 4, 5 ■ **22:21** Law. 19:34 ■ **22:22** Zek. 7:10 ■ **22:25** Law. 25:36,37; Qan. 23:18,19; Zeb. 15:5; Pend. 28:8; Ez. 18:8 ■ **22:26** Qan. 24:12,13

lirinimu qarghap tillima. □ ■

²⁹ Xamingning hosulining ashqinidin we sharab-zeytun méyi kölchikingdin tashqinidin Manga hediye sunushni hayal qilmighin.

Sen oghulliringning tunjisini Manga atighin. □ ■

³⁰ Kala bilen qoyliringning tunji balilirinimu hem shundaq atighin; tunji bala yette kün'giche anisi bilen bille tursun; emma sekkizinchi küni uni Manga atap sun'ghin. ■

³¹ Siler Manga atalghan muqeddes kishiler bolisiler; shunga dalada yirtquch haywan teripidin boghulghan haywanning göshini yémenglar, belki uni itlarga tashlap béringlar. ■

23

Heqqaniyet we adilliq

¹ Yalghan gepni yaymighin we ya yalghan guwahliq bérip rezil ademge yan basmighin.

□ **22:28** «Xuda(gha)» — ibraniy tilida «Elohim»(gha). Bu söz bezide Xudaning wekilliri bolghan «hakimlar»ni bildüridu («Zeb.» 82-küy we izahatlarini körüng). Shunga bezi terjimilerde «hakimlar» déyilidu. ■ **22:28** Mis. 21:6, 8; Ros. 23:3, 4, 5 □ **22:29** «Xamingning hosuli ...din tashqinidin Manga hediye sunushni hayal qilmighin» — bu ayette közde tutulghini (bashqa yerliri bilen sélishturulghanda) tunji hosulni körsitidu, lékin bu ayetning özide undaq biwasite éytilmaydu. Ayetning ikkinchi qismi «tunji oghullarning Xudagha atilishi» toghruluq hem 30-ayet «charpayning tunjiliri» toghruluq bolghachqa, 29-ayetning birinchi qismi belkim «tunji hosul» toghruluq bolushi mumkin. ■ **22:29** Mis. 13:2,12 ■ **22:30** Mis. 23:19; Law. 22:27; Ez. 44:30 ■ **22:31** Law. 22:8; Ez. 44:31

² Topqa egiship rezil ishta bolma yaki dewa-desturlarda guwahliq bergende topqa egiship heqiqetni burmilima.

³ Kembeghel dewa qilsa, uningha yan basma.■

⁴ Düşhminingning kala ya éshiki ézip kétip, sanga uchrab qalsa, uni élip kélip, igisige choqum tapshurub ber. ■

⁵ Eger sanga öch bolghanning éshiki yükni kötürelmey yükning astida yatqinini körseng, uni yademsiz tashlimay, belki uningha yardemlaship éshikini qopurushup bérishing zörür.■

⁶ Arangdiki kembeghelning dewasida adaletni burmilima.■

⁷ Herqandaq saxta ishtin özüngni néri tart; bi-gunah adem bilen heqqaniy ademni öltürmigini; chünki Men rezil ademni hergiz adil dep aqlimaymen.

⁸ Shuningdek héchqandaq para yéme; chünki para közi ochuqlarni kor qilip, heqqaniylarning sözlirini burmilaydu.■

⁹ Musapir kishilerge zulum qilma; chünki özünglar Misir zéminida musapir bolup turghan bolghachqa, musapirning rohiy halini bilisiler.■

«Shabat yili» we shabat küni

¹⁰ Alte yil öz yéringni térip, hosullirini al.

¹¹ Lékin yettinchi yili yerge aram bérıp uni bosh qoy; xelqingning namratliri uningdin

■ 23:3 Law. 19:15 ■ 23:4 Qan. 22:1, 2; Luqa 6:27; Fil. 2:4

■ 23:5 Qan. 22:4 ■ 23:6 Qan. 27:19 ■ 23:8 Qan. 16:19; 1Sam.

8:3; Pend. 19:6; Top. 7:7 ■ 23:9 Mis. 22:21; Law. 19:33; Qan. 24:17

yighip yésun, ulardin ashqinini jangaldiki haywanlar yésun; shundaqla üzümzarliqning bilan zeytunzarliqingnimu shundaq qilghin. □ ■

¹² Alte kün ichide öz ishingni ada qilip, yettinchi küni aram élishing zörür. Buning bilen kala-éshekliring aram tapidu, dédikingning oghli bilen musapir kishimu harduqini chiqiridu. ■

¹³ Men sanga éytqinimning hemmisini köngül bölüp ada qil; bashqa ilahlarning namini tilinggha alma; bular hetta aghzingghimu chiqmisun. □ ■

Üch muhim héyt-bayram

¹⁴ Her yilda üç qétim méning üçhün héyt ötküzgin.

¹⁵ Aldi bilen «pétir nan héyti»ni ötküz; sanga emr qilghinimdek Abib éyidiki békitilgen künlerde yette kün pétir nan yégin; chünki shu ayda sen Misirdin chiqqaniding. Shu héytta héchkishi aldimgha quruq qol kelmisun. ■

¹⁶ Sen ejir qilip térighan étizdiki ziraitingning tunji hosulini orghanda «orma héyti»ni ötküz; shundaqla sen ejir singdürüp yerdin axirqi hosul-mehsulatliringni yil axirida yiqhanda «hosul

□ **23:11** «Lékin yettinchi yili yerge aram bérip uni bosh qoy;...»

— Xuda Öz xelqige shundaq emr bergeniken, elwette ulardin xewer alidu. Bu emрге baghliq wediler toghrisida «Law.» 25:1-7, 11, 12ni, bolupmu 20-22-ayetlerni körüng. ■ **23:11** Law. 25:4, 5

■ **23:12** Mis. 20:8; 31:13-17. □ **23:13** «Men sanga éytqinimning

hemmisini köngül bölüp ada qil» — ibraniy tilida «Men silerge éytqinim... ada qilinglar» déyilidu. ■ **23:13** Chöl. 32:38; Ye. 23:7; Zeb. 16:4; Hosh. 2:19; Zek. 13:2

■ **23:15** Mis. 12:14,15; 13:3; 34:20; Qan. 16:16

yighish héyti»ni ötküz.□

17 Yilda üç qétim erkekliringning hemmisi Reb Perwerdigarning huzurigha hazir bolsun.

18 Sen manga atalghan qurbanliqning qénini xémirturuch sélin'ghan nan bilen sunmighin; héyt qurbanliqining yéghini bolsa kéchiche qondurup etigichige saqlima.□

19 Zéminingdiki deslepki hosulning eng yaxshisini Perwerdigar Xudayingning öyige élip kel.

Oghlaqni anisining sütide qaynitip pishurma.□ ■

Perwerdigarning Perishtisining yollarni teyyarlishi

20 Mana, Men bir Perishtini yolda séni qoghdap, Men sanga teyyarlighan yerge élip barsun dep, aldingda yürüşke ewetimen. ■

21 Sen uning aldida özüngge agah bol, uning awazigha qulaq sal. Uning zitigha tegme; bolmisa, u itaetsizlikliringni kechürmeydu; chünki Méning

□ **23:16** «orma **héyti**» — mushu héyt yene «heptiler héyti» hem «deslepki orma héyti» depmu atilidu. «**hosul-mehsulatliring**» — mushu «hosul-mehsulatliring» ashliqlarni hem herxil méwe-chiwe mehsulatlirini öz ichige alidu. «**hosul yighish héyti**» — mushu héyt yene «kepiler héyti» depmu atilidu. □ **23:18** «qurbanliq» — bu söz adette «inaqliq qurbanliqi» yaki «teshekkur qurbanliqi»ni körsitidu.

□ **23:19** «Oghlaqni **anisining sütide qaynitip pishurma**» — bu emr belkim etrapniki butperes xelqlarning melum örp-aditige egeshmeslik kéreklikini körsitishi mumkin. Bu toghruluq yene «Lawiylar»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **23:19** Mis. 34:26

■ **23:20** Mis. 33:2

namim uningdidur. □

²² Lékin eger sen uning awazigha qulaq sélip, Méning barliq buyrughanlirimgha emel qilsang, Men dühmenliringge dühmen, küshendiliringge küshende bolimen. ■

²³ Chünki Méning Perishtem aldingda yürüp, séni Amoriy, Hittiy, Perizziy, Qanaaniy, Hiwiy we Yebusiylarning zéminigha bashlap kiridu; Men ularni yoqitimen.

²⁴ Sen ularning ilahlirigha bash urup ibadet qilma we yaki ular qilghandek qilma; belki ularning *butlirini* üzül-késil chéqiwet, but tüwrüklirini üzül-késil kukum-talghan qiliwet; □

²⁵ Lékin Xudayinglar Perwerdigarning ibaditide bolunglar. Shundaq qilsanglar U nan bilen süyünlarni beriketleydu; Men barliq késellikni aranglardin chiqirip tashlaymen. ■

²⁶ Buning bilen zéminigha boyidin ajrap kétidighan yaki tughmas héchbir ayal yaki charpay bolmaydu; ömrüngning künlirini toluq qilimen. ■

²⁷ Men séning aldingda wehimimni ewetimen, qaysi taipige yéqinlashsang shularni parakende qilimen; shuning bilen hemme dühmenliringni keynige yandurup qachurimen. ■

²⁸ Hiwiylar, Qanaaniylar we hittiylarni aldingdin qoghlap chiqiriwétishke sériq herilerni aldingda

□ **23:21 «özüngge agah bol»** — ibraniy tilida «özüngge qara» («shamar») dégen péil bilen ipadilinidu. 20-ayette Perishtining ularni «qoghdıy dıghanlıqı» (ibraniy tilida «qaray dıghanlıqı») «xamar» dégen oxshash péil bilen ipadlinidu. ■ **23:22** Yar. 12:3

□ **23:24** «ularning *butlirini* üzül-késil chéqiwet,...» — yaki «ularni (Qanaaniylarning) yoqitip,...». ■ **23:25** Mis. 15:26; Qan. 7:15

■ **23:26** Qan. 7:14 ■ **23:27** Mis. 14:24; Ye. 10:10

yürüşke ewetimen. □ ■

²⁹ Emma zéminning Xarabiliship, dalada wehshiy haywanlar awup sanga xewp bolup qalmasliqi üçhün, shu ellerni aldingdin bir yilghiche heydiwetmeymen,

³⁰ Belki sen awup, zéminni *pütünley* miras qilip bolghuche, az-azdin heydep turimen.

³¹ Séning zéminingning chégrilirini Qizil Déngizdin tartip Filistiyelarning déngizighiche, shuningdek chöldin tartip *Efrat* deryasighiche békitimen; chünki zéminda turuwatqanlarni heydiwétip yérini igilishing üçhün, ularni qolunggha tapshurimen.

□ ■

³² Sen ular bilen we yaki ilahliri bilen héchqandaq bir ehde tüzme. ■

³³ Ularning séni aldimda gunahqa patquzmasliqi üçhün ularni zéminingda qet'iy turghuzma. Chünki mubada sen ularning ilahlirining ibaditide bolsang, bu ish sanga tuzaq bolidu. ■

24

Xudaning Musaning wasitisi bilen Israil xelqi bilen muqeddes ehдини tüzüshi

□ **23:28** «*sériq here*» — bu isim ibranij tilida adettiki heridin chong we téximu chaqqaq birxil herini körsetse kérek. ■ **23:28** Qan. 7:20; Ye. 24:12 □ **23:31** «*Filistiyelarning déngizi*» — «Ottura Déngiz»ni körsitidu. ■ **23:31** Chöl. 34:3, 4 ■ **23:32** Mis. 34:12,15; Qan. 7:2 ■ **23:33** Ye. 23:13; Hak. 2:3

¹ U Musagha yene: — «Sen bérip, özüng bilen bille Harun, Nadab, Abihuni we Israillarning aqsaqal-liri arisidin yetmish ademni élip, Perwerdigar-ni huzurigha chiqip, yiraqta turup sejde qil-inglar.

² Peqet Musala Perwerdigarning aldigha yéqin kel-sun; bashqilar yéqin kelmisun, xelq uning bilen bille üstige chiqmisun, — dédi.

³ Musa kélip Perwerdigarning barliq sözliri bilen hökümlirini xalayıqqa dep berdi; pütkül xalayıq bir awazda: — Perwerdigarning éytqan sözlirining hemmisige emel qilimiz! — dep jawab bérish-ti.■

⁴ Andin Musa Perwerdigarning hemme sözini xatiriliwélip, etisi seher qopup taghning tüwide bir qurban'gahni yasap, shu yerde Israilling on ikki qebilisining sani boyiche on ikki tash tüwrükni tiklidi.

⁵ Yene Israillarning birnechche yigitlirini ewetti, ular bérip Perwerdigargha köydürme qurbanliqlar sundi, inaqliq qurbanliqi süpitide birnechche tor-paqnimu soyup sundi.

⁶ Andin Musa qanning yérimini qachilargha qachi-lidi, yene yérimini qurban'gah üstige chachti.

⁷ Andin u ehdinamini qoligha élip, xelqge oqup berdi. Ular jawaben: — Perwerdigarning éytqinining hemmisige qulaq sélip, itaet qilimiz! — déyishti.□

⁸ Shuning bilen Musa qachilardiki qanni élip, xelqge sépip: — Mana, bu Perwerdigar mushu

■ 24:3 Mis. 19:8; 24:7; Qan. 5:27 □ 24:7 «xelqge oqup berdi» — ibraniy tilida «xelqning qulaqlirigha oqup berdi».

sözlarning hemmisige asasen siler bilen baghligan ehdining qénidur, dédi.■

⁹ Andin kéyin Musa we Harun, Nadab we Abihu Israillarning aqsaqalliridin yetmish adem bilen bille tagh üstige chiqishti.

¹⁰ Ular shu yerde Israilning Xudasini kördi; uning ayighining astida xuddi kök yaquttin yasalgan nepis payandazdek, asman gümbizidek süpsüzük bir jisim bar idi. □ ■

¹¹ Lékin u Israillarning mötiwerlirige qol tegküzmidi; ular Xudani körüp turdi hemde yepichishti.

Musaning yene Sinay téghigha chiqishi

¹² Perwerdigar Musagha: — Tagh üstige, qéshimgha chiqip shu yerde turghin. Sanga ulargha ögitishke tash taxtaylarni, yeni Men yézip qoyghan qanun-emrni bérimen, dédi.

¹³ Shuning bilen Musa qopup, Yardemchisi Yeshuani élip mangdi. Musa Xudaning téghigha chiqti.

¹⁴ U awwal aqsaqallargha: Biz yénip kelgüche mushu yerde bizni saqlap turunglar. Mana, Harun bilen xur silerning yéninglarda qalidu; eger birsining ish-dewasi chiqsa, ularning aldigha barsun, — dédi.

¹⁵ Shuning bilen Musa taghning üstige chiqti we taghni bulut qaplidi.

¹⁶ Perwerdigarning julasi Sinay téghining üstide toxtidi; bulut uni alte kün'giche qaplap turdi;

■ 24:8 Ibr. 9:20; 1Pét. 1:2 □ 24:10 «ular shu yerde Israilning Xudasini kördi» — yeni, Xudaning Özini ayan qilghanliqini kördi.

■ 24:10 Weh. 4:6

yettinchi küni, Perwerdigar bulut ichidin Musani chaqirdi;

¹⁷ Perwerdigarning julasining qiyapiti Israillarning köz aldida taghning choqqisida hemmini yutquchi ottek köründi. ■

¹⁸ Musa bulutning ichige kirip, taghning üstige chiqip ketti. Musa qiriq kéche-kündüz taghda turdi.

25

Ibadet chédiri üçün sunulidighan hediyeler

¹ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

² Sen Israillargha éytqin, ular Manga bir «kötürme hediye»ni keltürsun; kimning köngli hediye sunushqa xush bolsa, uningdin Manga sunulidighan «kötürme hediye»ni tapshuruwélinglar. □ ■

³ Siler ulardin tapshuruwalidighan kötürme hediye: — Altun, kümüş, mis,

⁴ kök, sösün we qizil renglik yip, kanap rext, tiwit,

⁵ qizil boyalghan qochqarning tériliri, délfinning tériliri, akatsiye yaghichi, □

■ **24:17** Ibr. 12:29 □ **25:2 «kötürme hediye»** — kahin yaki hediye sun'ghuchi Perwerdigarning aldigha ikki qollap égz kötürüp apiridighan alahide hediye. Mushu ayette déyilgen «kötürme hediye» köpligen xelq élip kélidighan, chong kölemlik hediye bolidu. Shühbisizki, mezkur «kötürme hediye»ning herbir qismini sun'ghuchi kishi özi Xuda aldida ikki qollap kötürüp uningha ataydu (35:22, 24). ■ **25:2** Mis. 35:5; 1Tar. 29:3,5,9,14; Ezra 2:68; 3:5; Neh. 11:2 □ **25:5 «délfinning tériliri»** — yaki «dengiz éyiqning tériliri» yaki «borsuqning tériliri».

⁶ chiragh üçhün zeytun méyi, «mesihlesh méyi» we xushbuy üçhün xushbuy dora-dermekler,

⁷ efod bilen «qoshén»gha ornitilidighan aq héqiq we bashqa ésil tashlar bolsun. □ ■

⁸ Méning özliri arisida makan qilishim üçhün *shu-lardin* Manga bir muqeddes turalghuni yasisun.

⁹ Uni Men sanga barliq körsetmekchi bolghinimgha asasen, yeni ibadet chédirining nusxisi we barliq eswab-saymanlirining nusxisigha op'oxshash qilip yasanglar.

Ehde sanduqi

¹⁰ Ular akatsiye yaghichidin bir sanduq yasisun. Uning uzunluqi ikki yérim gez, kengliki bir yérim gez, égzliki bir yérim gez bolsun. □ ■

¹¹ Sen uni sap altun bilen qaplighin; ichi we sir-tini altun bilen qaplap, uning üstünki qismining chörisige altundin girwek chiqar.

¹² Uninggha altundin töt halqa quydurup, töt chétiqigha békitkin. Bir teripige ikki halqa, yene bir teripige ikki halqa bolsun. □

¹³ Sen hem akatsiye yaghichidin ikki baldaq yasap, her ikkisini altun bilen qaplighin;

□ **25:7** «Efod» we «qoshén» —Bular toghruluq 6-14-ayetlerge qar-alsun. U jilitkidek birxil alahide kiyim bolup, ichide Xudaning kérek bolghan ishlar toghruluq yolini yaki iradisini körsitidighan «Urim» we «Tummim» dégen alahide ikki tash saqlaqliq idi. ■ **25:7**

Mis. 28:4-14 □ **25:10** «akatsiye yaghichi» — intayin qattiq, uzun'ghiche chirimaydighan birxil yaghachtur. «gez» —Muqed-des kitabta ishlitilgen «gez» — ademning jeynikidin barmiqining uchighiche bolghan ariliqigha (texminen 45 santimétr) barawer kélidu. ■ **25:10** Mis. 37:1; Ibr. 9:1 □ **25:12** «töt chétiqigha» — yaki «töt putigha».

14 andin sanduq ular arqiliq k t r lsun dep, baldaqlarni sanduqning ikki y nidiki halqiliridin  tk z p qoyghin.

15 Baldaqlar hemishe sanduqtiki halqida tursun; ular uningdin chiqirilmisun. ■

16 Men sanga b ridighan h k m-guwahliqni sanduqqa qoyghin. □ ■

17 Sanduqning *yapquchi s pitide* sen altundin uzunluqi ikki y rim gez, kengliki bir y rim gez bolghan bir «kafaret texti» yasighin. □ ■

18 Ikki k rubni altundin soqup yasighin. Ularni kafaret textining ikki teripige ornatqin. □ ■

19 Bir k rubni bir teripige, yene bir k rubni yene bir teripige ornitish  ch n yasighin. Ikki teripidiki k rublarni kafaret texti bilen bir gewde qilinglar.

■ **25:15** 1Pad. 8:8 □ **25:16** «sanga b ridighan h k m-guwahliq» — Xuda Musagha tapshuridighan «on perz» yaki «on emr» p t lidighan ikki tash taxtayni k rsitidu (31:18ni k r ng). N mishqa «guwahliq» d yilidu? Ch nki «on perz» Xudaning heqqaniy tebitige guwahliq b ridu. ■ **25:16** Ibr. 9:4 □ **25:17** «kafaret» — (ibraniy tilida «kafar» yaki «kippur») d genning t p menisi «y pish»tin ibaret. Gunahlargha «kafaret kelt r sh» d genlik «gunahlarni y pish» d genliktur. Tewrat dewride Xuda gunahlarni waqitliq «yapatti» we shuningdek shu gunahlardin towa qilip qurbanliq kelt rgen bendilirini kech r m qilatti. Injil dewri kelgende u Mesihning qurbanliqi wasitisi bilen insanlarning gunahlarini « lip tashlaydu» («Yh.» 1:29, 36ni k r ng). Mushu yerde sanduqning yapquchini «kafaret texti» dep terjime qilduq, ch nki 22-ayette: «Men shu yerde sen bilen k r shimen; kafaret texti  stide... turup sanga ... s z qilimen» d yilidu. D mek, bu jay Xudaning olturghan bir textige oxshashtur. ■ **25:17** Mis. 37:6 □ **25:18** «K rublar» — belkim alemdeki eng k chl k we eng yuqiri derijilik perishtiler yaki mexluqlar bolushi mumkin. «Tebirler»ni we munasiwetlik s xmini k r ng. ■ **25:18** Ibr. 9:5

□

20 Kérublar bir-birige yüzlensun, qanatlarini kafaret textining üstige kérip, qanatleri bilen uni yapsun; kërublarning yüzi kafaret textige qaritilsun. ■

21 Sen kafaret textini sanduqning üstige qoyup, Men sanga bérídighan höküm-guwahliqni sanduqning ichige qoyghin. ■

22 Men shu yerde sen bilen körüshimen; kafaret texti üstide, yeni höküm-guwahliq sanduqning üstidiki ikki kërubning otturısında turup sanga Israillargha yetküzüşke tapshuridighan barliq emlirim toghrisida söz qilimen. ■

Shire

23 Hem akatsiye yaghichidin uzunluqi ikki gez, kengliki bir gez, égziliki bir yérım gez bolghan bir shire yasighin.

24 Uni sap altun bilen qaplap, uning üstünki qismining chörisige altundin girwek chiqar.

25 Sen shirening chörisige töt ilik égzlikte bir lew yasighin; bu lewning chörisigimu altundin bir girwek chiqar. □

26 Sen u shirege altundin töt halqa yasap, bu halqlarni shirening töt burjikidiki chétiqqa ornatqin.

27 Shireni kötürüşke baldaqlar ötküzülsun dep, halqilar shire léwige yéqin békitilsun.

□ **25:19** «**ikki teripidiki kërublarni kafaret texti bilen bir gewde qilinglar**» — yaki «**ikki teripidiki kërublar bilen kafaret texti bir pütün altundin yasalsun**». ■ **25:20** Ibr. 9:5 ■ **25:21** Ibr. 9:4, 5 ■ **25:22** Chöl. 7:89 □ **25:25** «**égzlikte**» — yaki «**kenglikte**». Munasiwetlik sxémini körüng. «**lew**» **we** «**lewning chörisige chiqirilghan girwek**» — bularning roli belkim shirening üstidiki nanlarni chüshüp kétishtin saqlashtur.

28 Baldaqlarni akatsiye yaghighidin yasap, altun bilen qaplighin; shire ular arqiliq k t rilidu.

29 Shirege yandap l gen, qacha-texse, piyale we «sharab hediye­liri»ni chachidighan qedehlerni yasighin; ularni sap altundin yasighin.

30 M ning huzurumda turushqa sen shirege hemishe «teqdim nan»ni qoyghin. □

Chiraghdan

31 Sen hem sap altundin bir chiraghdan yasighin. U chiraghdan soqup yasalsun; chiraghdanning puti, gholi, qedehliri, ghunche we ch chekliri p t n bir altundin soqulsun. □ ■

32 Chiraghdanning gholining ikki y nidin alte shaxche chiqirilsun – chiraghdanning bir y nidin  ch shaxche, chiraghdanning yene bir y nidin  ch shaxche chiqirilsun;

33 bir y nidiki herbir shaxchide badam g li sheklide ghunchisi we ch chiki bolghan  ch qedeh chiqirilsun, yene bir y nidiki herbir shaxchide badam g li sheklide ghunchisi we ch chiki bolghan  ch qedeh chiqirilsun. Chiraghdan'gha

□ **25:30 «teqdim nanlar»** — ibraniy tilida «huzuri nanlar» («Xudaning huzuridiki nanlar»). Adette jemi on ikki parche nan qoyulatti. Bu Israillarning on ikki qebilisige wekillik qilatti. Israil kahinliri nanlarni tizip qoyush arqiliq,  zlrining emgek m wilirini Perwerdigargha atashni xalaydighanliqini, bu arqiliq  zliri  rishken mol hosulning Perwerdigarning ata qilghanliqini  tirap qilishni bild r sh idi («Law.» 24:5-6). □ **25:31 «chiraghdanning... qedehliri, ghunche we ch chekliri»** — bular chiraghdan'gha chiqirilghan shu xil nusxilarni k rsitidu. 32-40-ayetler we munasiwetlik sx mini k r ng. ■ **25:31** Mis. 37:17

chiqirilgan alte shaxchining hemmisi shundaq yasalsun.

34 Chiraghdanning *gholidin* badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan töt qedeh chiqirilsun. □

35 Bulardin bashqa *birinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche, *ikkinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche, *üchinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche bolsun; chiraghdan'gha chiqirilghan alte shaxchining asti hemmisi shundaq bolsun.

36 Uning shu ghunchiliri hem shaxchiliri chiraghdan bilen bir gewde qilinsun — bir pütün sap altundin soqup yasalsun.

37 Sen chiraghdanning yette chirighini yasighin; chiraghtar udulgha yoruq chüshürelishi üçün üsti terepke ornitilsun.

38 Uning pilik qaychiliri bilen küldanliri sap altundin yasalsun.

39 Chiraghdan we uning barliq eswabliri bir talant sap altundin yasalsun. □

40 Sanga taghda ayan qilin'ghan nusxa boyiche bularni éhtiyat bilen yasighin. ■

□ 25:34 «gholidin» — yeni gholining üstünki qismidin. 35-ayetni körüng. □ 25:39 «bir talant altun» — belkim 4.4 kilogramche bolushi mumkin. ■ 25:40 Ros. 7:44; Ibr. 8:5

Ibadet qédirining eswabliri

«mis qurbangah»

«yoghan das»

altun qiraghdan

«teqdim nan»
qoyulidighan shire

hushbuygah

ehde sanduqi

ehde sanduqining ichi

26

Ibadet chédiri – yopuqliri

¹ Muqeddes chédirni on parche yopuqtin yasatqin; yopuqlar népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplar arilashturulup ishlensun; uninggha kérublarning süritini chéwer qollargha nepis qilip keshtilep chiqarghuzghin. ■

² Herbir yopuqning uzunluqi yigirme sekkiz gez, kengliki töt gez bolup, herbir yopuq oxshash chong-kichiklikte bolsun.

³ Yopuqlarning beshi bir-birige ulansun, qalghan besh yopuqmu hem bir-birige ulansun.

⁴ Sen ulap chiqilghan birinchi chong parchining eng chétidiki qismigha bir teripige renggi kök izme qadighin, shuningdek ulap chiqilghan ikkinchi chong parchining eng chétidikisining bir teripigimu hem shundaq qilghin.

⁵ Birinchi chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme qadighin, ikkinchi chong parchining eng chétidikisigimu ellik izme qadighin. Izmiler bir-birige udulmuudul bolsun.

⁶ Muqeddes chédir bir pütün bolsun üçün al-tundin ellik ilghu yasap, ikki chong parche yopuqni shu ilghular bilen bir-birige tutashturghin.

⁷ Muqeddes chédirni yépush üçün öchke tiwitidin yopuqlarni yasighin; yopuqtin on bir parche yasighin. ■

⁸ Yopuqlarning herbirining uzunluqi ottuz gez, kengliki töt gez bolup, on bir yopuqning hemmisi oxshash chong-kichiklikte bolsun.

⁹ Yopuqlarning beshini ulap bir qilib, qalghan alte yopuqnimu ulap bir qilib, altinchi yopuqni ikki qat qilib, chédirning aldi teripige sanggilitip qoyghin.□

¹⁰ Sen birinchi ulap chiqilghan chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme, ikkinchi ulap chiqilghan chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme qadighin.

¹¹ Sen hem mistin ellik ilg'u yasap, chédir bir pütün bolsun üçhün ularni izmilerge ötküzüp ikki chong parchini ulap qoyghin.

¹² Lékin yopuqning chédirning keynidin éship qalghan qismi, yeni éship qalghan yérim parchisi chédirning keyni teripide sanggilap tursun.

¹³ Chédir yopuqlirining chédirning boyidin artuq qismi, yeni u teripidin bir gez, bu teripidin bir gez, chédirning ikki teripidin sanggilap, uni *toluq* yapsun.□

¹⁴ Buningdin bashqa, chédirgha qizil boyalghan qochqar térisidin yopuq yasap yapqin, andin uning üstidinmu délfín térisidin yasalghan yene bir yopuqni qaplighin.

¹⁵ Muqeddes chédirning tik taxtaylirini akatsiye yaghichidin yasap tikligin.

□ **26:9 «chédirning aldi teripige sanggilitip qoyghin»** — yaki «chédirning keynige qayrip qoyghin». Munasiwetlik sxémini körüng.

□ **26:13 «chédirning ikki teripidin sanggilap, uni toluq yapsun»** — kanap rexttin (kendir rexttin) qilin'ghan ichidiki yopuqning uzunluqi yigirme sekkiz gez bolghachqa, chédirning ikki teripige toluq yetmeytti; yopuq bilen yerning ariliqida bir gez ariliq qalatti. Öchke tiwitidin qilin'ghan yopuqning uzunluqi ottuz gez bolghachqa, chédirni toluq yapatti. Chédirning sxémilirini körüng (we munasiwetlik sxémini körüng).

16 Herbir taxtayning uzunluqi on gez, kengliki bir yérim gez bolsun.

17 Herbir taxtayning ikkidin turumi bolsun, her ikki taxtay shular bilen bir-birige chétilsun; chédirning barliq taxtaylirini shundaq yasighin.

18 Chédirning taxtaylirini shundaq yasighin; yigirmisini jenub terepke tikligin;

19 bu yigirme taxtayning tégige kümüshtin qiriq teglik yasighin; bir taxtayning *astidiki* ikki turumi üçhün ikkidin teglik, yene bir taxtayning ikki turumi üçhün ikkidin teglik yasighin.

20 Shuningdek chédirning udul teripide, yeni shimal teripide yigirme taxtay bolsun;

21 bularning qiriq tegliki kümüshtin bolsun; bir taxtayning tégige ikkidin teglik, yene bir taxtayning tégige ikkidin teglik orunlashturulsun.

22 Chédirning keyni teripige, yeni gherb terepke alte taxtay yasap tikligin.

23 Chédirning keyni teripidiki ikki bulunggha ikki taxtay yasap ornatqin.

24 Bu *bulung taxtayliri* astidin üstigiche ikki qat qilinip *taxtaylarni* özara chétishtursun, üsti bir halqigha békitilsun. Her ikkisi shundaq qilinip, ikki bulunggha tiklensun. □

□ 26:24 «...taxtayliri ... **ikki qat qilinip taxtaylarni** özara chétishtursun» — bulung taxtaylirining qaysi shekilde ikenlikige birnéme déyish tes. Héch bolmighanda ular keynidiki taxtaylar hem yandiki taxtaylarni bir-birige tutashturush rolini oynishi kérek; bizningche bulung taxtayliri yénidiki taxtaylarga turumliri bilen chétilishi kérek (17-ayetni körüng). Bezi alimlarning pikriche bulung taxtayliri otturisidin égilip, «üch burjeklik sizghuch shekli»de (yeni «L» sheklide) qilin'ghan bolushi mumkin. Munasiwetlik sxémini körüng.

25 Arqa terepte sekkiz taxtay bolidu, ularning k m shtin yasalghan on alte tegliki bolidu; bir taxtayning t gide ikki teglik, yene bir taxtayning t gide ikki teglik bolidu.

26 Buningdin bashqa sen akatsiye yaghichidin baldaq yasighin; ch dirning bu teripidiki taxtaylarga besh baldaqni,

27 ch dirning u teripidiki taxtaylarga besh baldaqni, ch dirning arqa teripidiki taxtaylarga, yeni gherb teripidiki taxtaylarga besh baldaqni yasighin.

28 Taxtaylarning otturidiki ottura baldaq bu tereptin u terepke y tidighan bolsun.

29 Taxtaylarni altun bilen qaplap, baldaqlar  tk z lidighan halqilarni altundin yasap, baldaqlarni altun bilen qaplighin.

30 Ch dirni sanga taghda ayan qilin'ghan nusxa boyiche yasap tikligin. ■

31 Sen n piz toqulghan aq kanap rextke k k, s s n we qizil yiplar arilashturulup ishlen'gen bir perde yasighin; uni ch wer qollar k rublarning s ritini nepis qilip ch sh r p keshtilep chiqsun. ■

32 Uni akatsiye yaghichidin yasalghan t t xadigha  sip qoyghin. Bu xadilar altun bilen qaplan-sun, herbirining altun ilmiki bolsun; xadilar k m shtin yasalghan t t teglikke ornitilsun.

33 Perde ch dir yopuqidiki ilmeklerge  silip sang-gilitip qoyulsun; andin h k m-guwahliq sanduqini shu yerge kelt r p, perdining ichige  lip kirgin. Shuning bilen perde siler  ch n muqeddes jay bilen eng muqeddes jayning otturidiki bir

ayrima perde bolsun.

³⁴ Andin sen «kafaret texti»ni eng muqeddes jaydiki höküm-guwahliq sanduqining üstige qoyghin.

³⁵ Shire bolsa perdining téshigha orunlashturulsun; chiraghdanni shirening uduligha, chédirning jenub teripige qoyghin; shireni shimal teripige qoyghin.

³⁶ Buningdin bashqa sen chédirning kirish éghizigha népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplar arilashturulup ishlen'gen bir perde yasighin; u keshtichi teripidin keshtilensun. ■

³⁷ Bu perde üçün akatsiye yaghichidin besh xada yasap, ularni altun bilen qaplighin; herbirining altun ilmiki bolsun; ularning tégige besh dane teglikni mistin quyup teyyarlatqin.

MUQEDDES IBADET CHÉDIRI — CHÉDIRNING ÖZI WE SIRTQI HOYLISI

QURBANLIQLARNI SUNUSH

Ibadet chédiri we sirtqi hoylisi

27

Qurban'gah

¹ Sen qurban'gahni akatsiye yaghichidin yasighin. Qurban'gah töt chasa bolsun; uzunluqi besh gez, kengliki besh gez, évizliki üç gez qilinsun. ■

² Uning töt burjikige qoyulidighan münggüzlirini yasighin; münggüzliri qurban'gah bilen bir gewde qilinsun. Qurban'gahni mis bilen qaplighin.

³ Qurban'gahning yagh *we külini* élishqa daslarni yasighin; uninggha xas bolghan gürjeklerni, korilarni, laxshigirlarni *we* otdanlarnimu yasighin; uning barliq eswablirini yasashqa mis ishletkin.

⁴ Qurban'gah üçün mistin bir shala yasighin; shalaning töt burjikige töt mis halqa yasap békitip qoyghin.

⁵ Shalani qurban'gahning qap bélining astidiki girwektin töwenrek turidighan qilghin, shundaqta shala qurban'gahning del otturida bolidu. □

⁶ Qurban'gahqa ikki baldaq yasighin; ular akatsiye yaghichidin bolsun, ularni mis bilen qaplighin.

⁷ Qurban'gahni kötürgende, baldaqlar uning ikki yénida bolushi üçün, ularni halqilargha ötküzüp qoyghin.

■ 27:1 Mis. 38:1 □ 27:5 «shala» — barliq ayetlerdin qarighanda, shalaning funksiyisi mundaq: (1) qurban'gahning otxanisidiki otni kötürüş; (2) shalani kötürgende qurban'gahmu teng kötürülüş; shala qurban'gahning asti teripige, yene girwekning astigha qoyulghachqa, shalani kötürgende girwekke térip qurban'gahmu teng kötürületti. «Qoshumche söz»imiz hem chédirning sxémilirini körüng (munasiwetlik sxémini körüng).

⁸ Qurban'gahni taxtaylardin yasighin, ichi bosh bolsun; u taghda sanga ayan qilin'ghan nusxa boyiche *hünerwenler* teyyar qilsun.

Ibadet chédirining hoylisi

⁹ Muqeddes chédirning hoylisinimu yasighin. Hoylining jenubigha, yeni jenubqa yüzlen'gen teripige népiz toqulghan aq kanap rexttin perdilerni toqughin; shu teripining uzunluqi yüz gez bolsun. ■

¹⁰ Perdilerni éshiqqa yigirme xada yasalsun; ularning tégige qoyushqa yigirme mis teglik yasalsun; xadilarning ilmiki bilen baldaqlar bolsa kümüshtin yasalsun. □

¹¹ Shuninggha oxshash shimal teripidimu uzunluqi yüz gez kélidighan perde bolsun. Perdilerni éshiqqa yigirme xada yasalsun; ularning tégige qoyushqa yigirme mis teglik yasalsun; xadilarning ilmiki bilen baldaqlar bolsa kümüshtin yasalsun.

¹² Hoylining gherb teripide uzunluqi ellik gez kélidighan perde bolsun; uning on xadisi we on tegliki bolsun.

¹³ Hoylining sherq teripi, yeni kün chiqishqa yüzlen'gen teripining kengliki ellik gez bolsun.

¹⁴ Bir teripide on besh gez kélidighan perde bolsun; uning üç xadisi bilen üç tegliki bolsun.

■ 27:9 Mis. 38:9 □ 27:10 «baldaqlar» — ular xadilarni özara chétip turidighan tayaqchilar bolup, xadilarni muqimlashturush we perdilernimu kótürüş rolini oynaydu (38:17ni körüng). «Baldaqlar»ning bashqa terjimiliri: «halqilar» yaki «chemberler».

15 Yene bir teripide on besh gez kélidighan perde bolsun; uning üç xadisi bilen üç tegliki bolsun.

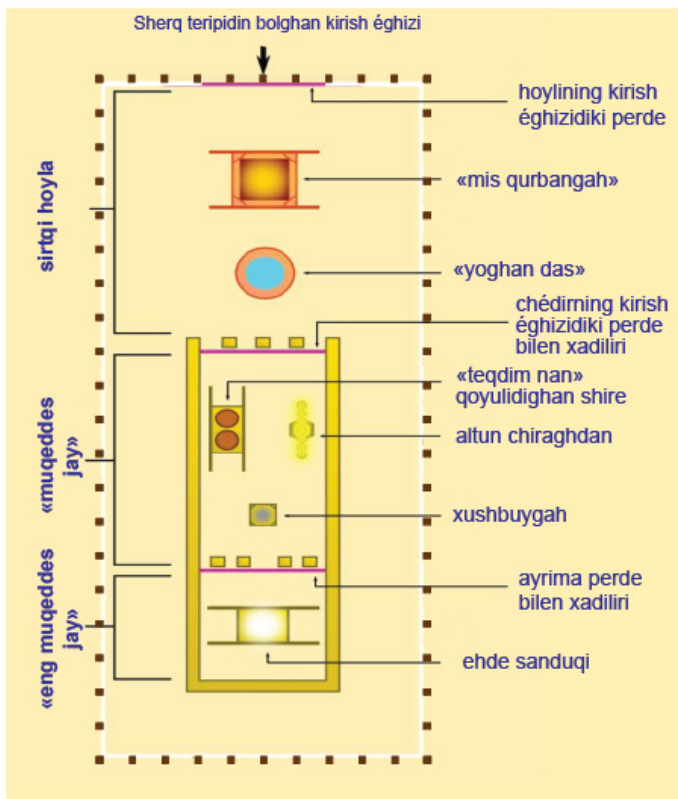
16 Hoylining kirish éghizigha yigirme gez kélidighan bir perde qoyulsun; perde népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplar arilashturulup, keshtichi teripidin keshtilensun. Uning töt xadisi bilen töt tegliki bolsun.

17 Hoylining chörisidiki hemme xadilar kümüshtin yasalgan baldaqlar bilen bir-birige chétilsun; ularning ilmekliri kümüshtin, teglikliri mistin yasalsun.

18 Hoylining uzunluqi yüz gez, kengliki her ikki teripi ellik gez bolsun; népiz toqulghan aq kanap rexttin ishlen'gen perdining égizliki besh gez qilinsun; xadilarning teglikliri mistin yasalsun.

19 Muqeddes chédirning ish-xizmitide ishilitidighan barliq eswab-saymanliri hemde barliq miq-qozuqliri, shundaqla hoylining barliq miq-qozuqliri mistin bolsun.

IBADET CHÉDIRI (MUQEDES CHÉDIR) («Misirdin chiqish» 25-31, 35-40-bab)

Ibadet chédiri we sirtqi hoylisi

Yéniq turidighan chiragh heqqidiki belgilime

20 — Chiraghnig hemishe yéniq turushi üçhün, chiraghqa ishlitishke zeytundin soqup chiqirilghan sap mayni qéshinggha keltürüşke Israillarni buyrughin. ■

21 Jamaet chédirining ichide, höküm-guwahliq sanduqining udulidiki perdingning tashqirida Harun we oghulliri her kéchisi etigen'giche Perwerdigarning aldida chiraghlarning yéniq turghuzush ishida bolsun. Bu ish dewrdin-dewrgiche Israillargha ebediy bir qanun-belgilime bolsun. □

28

Kahinlarning muqeddes kiyimliri

1 Sen Israillarning ichidin akang Harun we uning oghullirini öz qéshinggha keltürgin; ularni, yeni Harun we oghulliri Nadab, Abihu, Eliazar we Itamarlarning Méning kahinliq xizmitimde bolushi üçhün yéninggha keltürgin. ■

2 Akang Harun'gha hem sherep hem güzellik üçhün muqeddes kiyimlarni teyyarlighin.

3 Harunning Manga muqeddes qilinip, Méning kahinliq xizmitimde bolushi üçhün, Men eqil-parasetning rohi bilen qelblirini toldurghan chéwer kishilerning herbirige söz qilip, ularni alahide kiyimlarni tikishke buyrughin.

4 Ular tikidighan kiyimler munulardin ibaret: — bir qoshén, bir efod, bir ton, keshtilen'gen bir xalta könglek, bir selle we bir belwagh. Méning

■ 27:20 Law. 24:2 □ 27:21 «Jamaet chédirini» — bu ibadet chédirigha bérilgen bashqa bir nam. ■ 28:1 Ibr. 5:4

kahinliq xizmitimde bolushi üçün, ular akang Harun'gha we oghullirigha muqeddes kiyimlerni tiksun. □

Efodning layihilinishi

⁵ Uninggha altun we kök, sösün, qizil yiplar bilen népiz toqulghan aq kanap rext ishlitilsun;

⁶ efodni ular altun we kök, sösün, qizil yiplar bilen népiz toqulghan aq kanap rextlerni teyyarlap, chéwer qollargha nepis qilip *keshtilitip* ishletsun.

■
⁷ Efodning ikki béshini bir-birge tutashturush üçün ikki dolisida mürilik tasma bolsun. □

⁸ Efodning üstidin baghlaydighan, keshtilen'gen belwagh efod bilen bir pütün qilinsun we uninggha oxshash sipta ishlinip, altun we kök, sösün, qizil yiplar we népiz toqulghan aq kanap rexttin yasalsun. □

⁹ Ikki aq héqiqni tépip, ularning üstige Israilning oghullirining namlirini oydurghin;

¹⁰ ularning namlirining altisi bir yaqutqa oyulsun, qalghan altisi bolsa yene bir yaqutqa oyulsun, hemmisi tughulush tertipi boyiche pütülsun.

¹¹ Xuddi yaqut neqishchiliri ishligendek, möhür oyulghandek Israilning oghullirining namlirini

□ **28:4 «Efod» we «qoshén»** — bular we qatarliqlar toghruluq «Tebirler»ni we munasiwetlik sxémilarni körüng. «Efod» jilitkige oxshaydighan birxil kiyim, «qoshén» kahinning meydisige taqilidighan meyde yanchuq bolup, üstige on ikki qebilige wekillik qilidighan on ikki qimmetlik tash békitilgen. ■ **28:6** Mis. 39:2

□ **28:7 «...ikki dolisida mürilik tasma bolsun»** — munasiwetlik sxémini körüng. □ **28:8 «Efodning belwéghi»** — 5-ayette tilgha élin'ghan belwagh emes. «Law.» 8:7ni körüng.

ikki yaqutqa oydurghin; ular altundin yasalghan közlükke békitilsun.

¹² Israilning oghullirigha esletme tash bolsun üçün, ikki yaqutni efodning ikki mürilik tasmisigha qadighuzghin; shundaq bolghanda, Harun Perwerdigarning aldida ularning namirini esletme süpitide müriliride kötürüp yürüdü.

¹³⁻¹⁴ Buningdin bashqa, sen altundin yene ikki közlük we sap altundin shoynidek éship étilgen ikki zenjir yasatqin; andin éshilme zenjirler közlüklerge békitilsun. □

Qoshénning yasilishi

¹⁵ «Höküm qoshéni»ni chéwer qollargha nepis qilip keshtilitip yasatqin; uni hem efodni ishligen usulda yasighan, altun we kök, sösün, qizil yiplar bilen nepiz toqulghan aq kanap rexttin yasighin.

□ ■

¹⁶ U ikki qat, töt chasa qilinsun; uzunluqi bir ghérich, kenglikimu bir ghérich bolsun. □

¹⁷ Uning üstige töt qatar qilip göherlerni ornatqin: — birinchi qatargha qizil yaqut, sériq göher we zumret ornitilsun;

¹⁸ ikkinchi qatargha kök qashtéshi, kök yaqut we almas ornitilsun;

□ **28:13-14 «yene ikki közlük»** — mushu ikki közlük efodning ikki mürisige békitilgen, 9-12-ayetlerde tilgha élin'ghan ikki aq héqiq orunlashturulghan közlüklerdur. □ **28:15 «Höküm qoshéni»** — ichidiki «urim we tummim» dégen tashlar arqiliq Xudaning melum ish toghrisidiki iradisini yaki hökümünü sorash üçün ishli tilgen (30-ayetni körüng). ■ **28:15** Mis. 39:8 □ **28:16 «U ikki qat, töt chasa qilinsun»** — démek, yanchuq sheklide.

19 üchinchi qatargha sösün yaqut, piroza we sösün kwarts ornitilsun;

20 tötinchi qatargha béril yaqut, aq héqiq we anar-tash ornitilsun; bularning hemmisi altun közlük ichige ornitilsun.

21 Bu göherler Israilning oghullirining namlirigha wekil qilinip, ularning sanidek on ikki bolup, möhür oyghandek herbir göherge on ikki qebilin-ning nami birdin-birdin pütülsun.

22 Qoshén'gha shoynidek éshilgen sap altundin *ikki* éshilme zenjir yasighin.

23 Qoshén'gha altundin ikki halqa étip, ikki halqini qoshénning *yuqiriqi* ikki burjikige békitkin; □

24 andin altundin éshilip yasalghan ikki zenjirni qoshénning *yuqiriqi* ikki burjikidiki halqidin ötküzüp,

25 éshilgen shu zenjirlerning ikki uchini ikki közlükke békitip, *közlüklerni* efodning ikki mürilik tasmisining aldi qismigha ornatqin.

26 Buningdin bashqa sen altundin ikki halqa yasap, ularni qoshénning *asti teripidiki* ikki bur-jikige békitkin; ular efodqa tégiship turidighan qilinip ichige qadalsun. □

27 Mundin bashqa sen altundin *yene* ikki halqa yasap, ularni efodning ikki mürilik tasmisin-ning aldi töwenki qismigha, yeni efodqa ulini-dighan jaygha yéqin qilip, keshitilen'gen bel-waghdin égizrek qilip békitkin.

28 Qoshénning efodning keshitilen'gen belwéghidin

□ **28:23** «qoshénning *yuqiriqi* ikki burjikige» — ibranij tilida «qoshénning ikki béshigha». □ **28:26** «qoshénning *asti teripidiki* ikki burjikige» — ibranij tilida «qoshénning ikki béshigha».

yuqiriraq turushi, qoshénning efodtin ajrap ketmesliki uchün qoshénning halqisini kök shoyna bilen efodning halqisigha chétip qoyghin.

²⁹ Shundaq qilghanda, Harun muqeddes jaygha kirgende, höküm qoshénini taqighachqa, Israilning oghullirining namlirini esletme süpitide yürükining üstide Perwerdigarning aldida daim kötürüp yürgen bolidu. □

³⁰ Harun Perwerdigarning aldigha kirgende, urim bilen tummim uning yürüki üstide bolushi uchün, bularni höküm qoshénining ichige alghin; mushundaq qilghanda, Harun Israilargha baghliq hökümlerni hemishe Perwerdigarning huzurida öz yürüki üstide kötürüp yürgen bolidu. □

Bash kahin kiyidighan bashqa kiyimler; bash kahinning oghullirining kiyimliri

³¹ Efodning *ichidiki* tonni pütünley kök renglik qilghin. □ ■

³² Tonning bashqa kiyilidighan töshüki del ot-turida bolsun; uning yirtilip ketmesliki uchün

□ **28:29** «qoshén» — qoshén we uning munasiwetlik tepsilatirini körüş uchün munasiwetlik sxémini körüng. □ **28:30** «urim we tummim» — alahide birxil tashlar. Bu tashlar arqiliq Israil xelqi Xudadin yol sorisa bolatti. Hemde ulardin herxil jawab chiqatti; mesilen, «shundaq», «yaq» dégendek. Bezi ehwallarda héchqandaq jawab bermeslikimu mumkin (mesilen, «Hak.» 20:23, «1Sam.» 14:37, 23:2-4, 28:6, «2Sam.» 2:1 qatarliqlarni körüng). «Urim»ning menisi «nurlar», «Tummim»ning menisi «mukemmellik» yaki «mukemmel ishlar» dégenlik; lékin ularning tepsilatiri hazir bizge namelum. □ **28:31** «Efodning *ichidiki ton*» — ton efodning ichige kiyilidu (munasiwetlik sxémini körüng). ■ **28:31** Mis. 39:22

xuddi bapkar toqughandek, sawutning yaqisigha oxshash chörisige pewaz chiqirilsun. □

33-34 Uning étikining chörisige kök, sösün we qizil yiptin anarlarni toqup asqin hemde altun qongghuraqlarni yasap, chörisidiki anarlarning ariliqigha birdin ésip qoyghin; tonning étikining pütkül chörisige bir altun qongghuraq, bir anar, yene bir altun qongghuraq, bir anar... békitilsun. □

35 Harun xizmet qilghan waqtida shu tonni kiysun; buning bilen Harun Perwerdigarning aldigha barghanda, yeni muqeddes jaygha, Perwerdigarning aldigha kirip-chiqqanda uning awazi anglinip turidu-de, u ölümdin aman qalidu. □

36 Andin kéyin sen sap altundin nepis bir otughatni yasap, uning üstige möhürge neqishlen'gendek: «Perwerdigargha muqeddes qilindi» dep oyghin; □ ■

37 uni kök renglik yip bilen sellisige chigkin; u sellining aldi teripige taqalsun;

38 u Harunning péshaniside tursun. Buning bilen Harun Israillarning muqeddes qilip keltürgen barliq muqeddes hediyeleirige chaplashqan gu-

□ **28:32** «sawut» — jengchining alahide kiyimi. □ **28:33-34** «anarlar» — mushu «anarlar» marjandek chongluqta toqulghan bolushi kérek. □ **28:35** «Harun ... **Perwerdigarning aldigha kirip-chiqqanda qongghuraqlarning** awazi anglinip turidu-de, u ölümdin aman qalidu» — qongghuraqlarning awazliri Xudagha bash kahinning Israilgha wekillik qilidighanliqini eslitidu. □ **28:36** «otughat» — bash kiyimige taqilidighan kichik taxta yaki mensep belgisidin ibaret. ■ **28:36** Mis. 39:30

nahlarni öz üstige élip kôtüridu; hediyelelning Perwerdigarning aldida qobul qilinishi üçhün otughat hemishe uning péshanisige taqaqliq tursun.□

³⁹ Buningdin bashqa aq kanap rexttin bir könglek toqughin, shuningdek kanap rexttin toqulghan bir selle teyyarlighin; keshtilen'gen bir belwagh yasighin.□

□ **28:38** «Israillarning muqeddes qilip keltürgen barliq muqeddes hediyelelrigé chaplashqan gunahlar» — buning menisi: (1) Israillarning mushu hediye-qurbanliqlarni keltürüshtin meqsiti (Xudaning sözige asasen) gunahini yépishtin ibarettur; shunga hediyelel gunah bilen munasiwetlkitur; (2) Israillar hediye-qurbanliqlirini keltürginide keltürüş usulida diqqetsizliktin hediyelel gunahqa chétilip qélishi mumkin yaki hediye keltürgüchining niyetlirige melum yaman gherez chétilishliq bolushi mumkin. Biz ikkinchi chüshenchige mayil. □ **28:39** «kanap rexttin bir könglek toqughin» — yaki «kanap rexttin alichipar bir xalta könglek tikkin». «keshtilen'gen bir belwagh yasighin» — bu belwagh efodningki emes. «Law.» 8:7ni körüng.

Bash kahin xizmette kiydigan «güzel hem shereplik» muqeddes kiyimlar («Misirdin chiqish» 28:4-43)

Bash kahinning muqeddes kiyimliri

40 Harunning oghullirigha xalta köngleklerni tikkin; ularghimu belwaghlarni teyyarla, ulargha

égiz böklernimu tikkin; bular ulargha hem sherep hem güzellik bolsun.

⁴¹ Bularning hemmisini sen akang Harun we uning oghullirigha kiydürgin; andin ularning Méning aldimda kahinliq xizmitimde bolushi üçün ularni mesihlep, Manga muqeddes qilip ayrighin. □

⁴² Ularning ewretlirining yépiq turushi üçün ulargha kanap rexttin tambal ettürgin; u béliidin yotisighiche yépip tursun.

⁴³ Harun we oghulliri jamaet chédirigha kirgende yaki muqeddes jayda xizmette bolush üçün qurban'gahqa yéqinlashqanda, ular gunahkar bolup ölüp ketmesliki üçün *tambalni* kiyiwalsun. Bu uninggha we uningdin kéyinki nesilliri üçün ebediy bir belgilime bolsun. □

29

Harun we uning oghullirining kahinliqqa ayrilishi

¹ Ularning Manga muqeddes qilinip, kahinliq xizmitimde bolushi üçün mundaq ishni ada qilishing kérek: — sen bir yash erkek torpaq bilen ikki qochqarni talla (hemmisi béjirim bolsun) ■

□ **28:41** «Méning aldimda kahinliq xizmitimde bolush» — bu ayettiki «aldimda kahinliq xizmitimde bolush» ibraney tilida «qolgha tutquzush» yaki «qolgha bérish» dégen söz bilen ipadilinidu. Kahinliq wezipisi asasen Xudaning qurbanliqlirini öz qoligha élish bilen bashlinatti; shunga ular qoligha héchqandaq bashqa ishlarni élishigha bolmaytti. □ **28:43** «jamaet chédirigha kirgende» — mushu yerde chédirning hoylisigha kirishni körsitidu. ■ **29:1** Law. 8:2; 9:2

² hemde pétir nan, zeytun méyi ileshtürülgen pétir toqach we zeytun méyi sürülüp mesihlen'gen pétir hemek nanlarni teyyarla, bularning hemmisini bughday unidin qilghin; □

³ nanlarning hemmisini bir séwetke sélip, séwetni, torpaqni we ikki qochqarni bille hediye qilip keltürgin.

⁴ Sen Harun we uning oghullirini jamaet chédirining kirish éghizigha yéqin élip kélip, ularni su bilen yughin;

⁵ andin kiyimlirini élip kélip, Harun'gha xalta könglek, efod toni we efodni kiydürgin, qoshénni taqighin; andin bélige efodning keshtilen'gen belwéghini baghlighin. □

⁶ Béshigha sellini yögep, sellige muqeddes otughatni taqap qoyghin.

⁷ Andin mesihlesh méyini élip, béshigha quyup uni mesihligin. ■

⁸ Andin sen uning oghullirini élip kélip, ulargha xalta köngleklerni kiydürgin;

⁹ ulargha, yeni Harun we uning oghullirigha belwaghlarni baghlap, égiz böklerni kiydürgin. Shuning bilen ebediy belgilime boyiche, kahinliq xizmiti ularningki bolidu; shundaq qilip, sen Harun bilen uning oghullirini Xudagha muqeddes qilip ayrip teyinligin.

¹⁰ — Sen torpaqni jamaet chédirining aldigha élip kelgin; élip kelginingde Harun bilen uning oghul-

□ **29:2** «toqach» — ibraniy tilida bu söz yaki halqisiman yaki chekküch bilen téshilgen birxil nanlarni körsitidu. □ **29:5** «efod toni» — tonning efod bilen zich munasiwéti bolghachqa, bezi yerlerde «efod toni» déyilidu. ■ **29:7** Mis. 30:25

liri qollarini torpaqning béshigha qoysun. □ ■

11 Andin sen bu torpaqni Perwerdigarning aldida, jamaet chédirining kirish éghizining yénida boghuzlighin;

12 torpaqning qénidin élip barmiqling bilen uni qurban'gahning münggüzlirige sürüp, qalghan qanning hemmisini qurban'gahning tüwige töküp quyghin.

13 Ich qarnini yögep turghan barliq mayni, shundaqla jigerning üstidiki chawa may, ikki börek we ularning üstidiki mayni ajritip bularni qurban'gahta köydürgin.

14 Torpaqning göshi, térisi we tézikini bolsa chédirgahning sirtigha élip chiqip, otta köydürüwetkin; bu gunah qurbanliqi bolidu. ■

15 Andin sen qochqarlarning birini élip kelgin; Harun bilen uning oghulliri qollarini qochqarning béshigha qoysun;

16 andin sen bu qochqarni boghuzlap, uning qénidin qurban'gahning üsti qismining etrapigha sepkin. ■

17 Qochqarni parchilap, uning ich qarni bilen pachaqlirini yuyup, ularni gösh parchiliri we bashning üstige qoyup,

18 pütün qochqarni qurban'gahta köydürgin. Bu

□ **29:10** «qollarini **torpaqning béshigha qoysun** — Tewrat we Injil dewridimu «qollarni bashqa qoyush» qol qoyghuchilarning qol qoyulghuchi bilen bir terepte turidighanliqi yaki uning ornida bolidighanliqini bildüridu. Mushu yerde Harun we oghullirining «qollarini bashqa qoyush»i «biz mushu qurbanliqqa oxshash Xudagha mutleq atalghanmiz» dégenni bildürmekchi bolidu.

■ **29:10** Law. 1:3 ■ **29:14** Law. 4:12; Ibr. 13:11 ■ **29:16** Ibr. 9:12,19

Perwerdigargha atalghan köydürme qurbanliq — ot arqiliq sunulidighan, Perwerdigargha xushbuy yetküzidighan hediye bolidu.

¹⁹ Kéyin sen ikkinchi qochqarni élip kelgin; Harun we uning oghulliri qollirini qochqarning béshigha qoysun.

²⁰ Andin bu qochqarni boghuzlap qénidin élip, Harunning ong quliqining yumshiqigha, uning oghullirining ong quliqining yumshiqigha, ularning ong qollirining chong barmiqi bilen ong putlirining chong barmiqigha sürkep qoyghin, qalghan qanni qurban'gahning üsti qismining etrapigha sepkin. □

²¹ Andin qurban'gah üstidiki qandin we mesihlesh méyidin élip, Harunning üstige, uning kiyimlirige, shuningdek uning oghullirining üstige we ularning kiyimlirigimu sepkin. Shundaq qilip u we uning kiyimliri, uning oghulliri we ularning kiyimlirimu uning bilen teng Xudagha atap muqeddes qilin'ghan bolidu.

²² Andin sen qochqarning méyi, quyruq méyi, ich qarnini yögep turghan barliq may, jigerning üstidiki chawa may, ikki börek we ularning üstidiki mayni chiqar hemde ong arqa putini alghin — (chünki bu qochqar kahinliqqa tiklesh *qurbanliqigha atalghan qochqardur*) —

²³ — buningdin bashqa sen Perwerdigarning aldidida qoyulghan pétir nan séwitidin bir girdini, zeytun méyi ileshtürülgen pétir toqachtin birni we pétir hemek nandin birni élip,

²⁴ bularning hemmisini Harunning qollirigha we

□ **29:20 «quliqining yumshiqigha»** — yaki «quliqining uchigha».

uning oghullirining qollirigha qoyup, ularni «pulanglatma hediye» süpitide Perwerdigarning aldida pulanglatquzghin.

²⁵ Andin sen bularni ularning qolliridin tapshurup élip, Perwerdigarning aldida xushbuy chiqarsun dep, qurban'gahtiki köydürme qurbanliqning üstide qoyup köydürgin. Bu ot arqiliq Perwerdigargha sunulghan hediye bolidu.

²⁶ Sen Harunni kahinliqqa tiklesh qurbanliqigha atalghan qochqarning töshini élip «pulanglatma hediye» süpitide Perwerdigarning huzurida pulanglatqin; bu séning ülüşüng bolidu. □

²⁷ Shuningdek, sen kahinliqqa tiklesh qurbanliqigha atalghan qochqarning «pulanglatma hediye» süpitide pulanglitilghan töshi bilen «kötürme hediye» süpitide égiz kötürüp pulanglitilghan arqa putini, yeni Harun we uning oghullirigha béghishlan'ghan shu ülüshlerni «muqeddes» dep ayrip békitkin. □

²⁸ Shuning bilen bu nersiler ebediy belgilime boyiche Israillar teripidin Harun we oghullirigha béghishlan'ghan nésiwe bolidu; chünki u kötürme hediyeur. Bular Israillar teripidin sunulidighan inaqliq qurbanliqliridin ayrip chiqilip, ularning Perwerdigargha atap «égiz kötürgen hediye»si hésablinip, «kötürme hediye» bolidu. ■

□ **29:26 «pulanglatma hediye»** — Perwerdigarning aldida égiz kötürüp alahide pulanglatqan hediyeur. «Pulanglatma hediye» adette barliq kahinlarga tewe bolidu. □ **29:27 «kötürme hediye»** — kahin yaki hediyeini sun'ghan kishi Perwerdigarning aldigha ikki qollap alahide égiz kötürüp atighan hediye.

«kötürme hediye» adette qurbanliqqa mes'ul kahin'gha tewe bolidu. ■ **29:28** Law. 7:31,34; 10:14

²⁹ Harunning muqeddes kiyimlirige kéyin oghulliri warisliq qilidu. Ular mesihlinip, kahinliqqa teyinlen'gende shu kiyimlarni kiysun.

³⁰ Oghullirining qaysisi uning ornini bésip kahin bolsa, jamaet chédirigha kirip muqeddes jayning ichide xizmetke kirishkende, bu kiyimlarni uda yette kün kiyip yürsun.

³¹ Sen kahinliqqa tiklesh qurbanliqigha atalghan qochqarni élip, uning göshini muqeddes jayda pishurghin; □

³² andin Harun we oghulliri qochqarning göshi bilen séwettiki nanlarni jamaet chédirining kirish éghzida yésun; ■

³³ ular özlirining kahinliqqa teyinlinishide Xudagha atap muqeddes qilin'ghanda kafaretke ishlitilgen nersilerni yésun, lékin bular muqeddes bolghachqa, yat kishi buningdin héchnémini yémisun. □ ■

³⁴ Eger kahinliqqa tiklesh qurbanliq göshidin yaki nandin etige azraq éship qalsa, éship qalghanni otta köydürüwet; bular muqeddes bolghachqa, héchkim uningdin yése bolmaydu.

³⁵ Sen shu तरीقىде Harun we uning oghulliri toghrisida buyrughinimning hemmisini beja keltürüp, uda yette kün'giche ularni kahinliqqa tiklesh wezipisini ada qilghin.

³⁶ Her küni kafaret qilinishqa gunah qurbanliqi süpitide bir torpaqni sun'ghin. Qurban'gahning

□ **29:31 «muqeddes jay»** — mushu yerde ibadet chédirning hoylisini körsitidu («Law.» 8:31ni körüng). «pishurghin» — yaki «qaynatqin». ■ **29:32** Law. 8:31; 24:9 □ **29:33 «yat kishi»** — mushu yerde kahin bolmighan kishini körsitidu. ■ **29:33** Law. 10:14; Mat. 12:4

özini gunahtin pak qilishqa uning üçhünmu kafaret keltürgin, muqeddes qilinsun dep, uni zeytun méyi bilen mesihligin.

³⁷ Yette kün'giche sen qurban'gah üçhün kafaret keltürüp, uni muqeddes qilghin. Buning bilen u «eng muqeddes nersilerning biri» hésablinidu; uninggha tegken hemme nerse muqeddes hésablinidu. □

Kündilik qurbanliq toghrisida

³⁸ Mana, qurban'gahta hemishe sunidighanliring munular: — her küni bir yashliq ikki qoz qurbanliq qilinsun. ■

³⁹ Birini etigende, yene birini gugumda qurbanliq qilip sun'ghin. □

⁴⁰ Birinchi qoz qoz bilen birge zeytun méyidin bir hinning töttin biri ileshtürülgen bughday unidin *efahning* ondin biri we yene sharab hediyesi süpitide töttin bir hin sharab qushup sunulsun. □

⁴¹ Ikkinchi qoz qozni gugumda sun'ghin; uni etigenlik qurbanliqningkidek, xushbuy bolushi üçhün

□ **29:37** «Buning bilen u «eng muqeddes nersilerning biri» hésablinidu; uninggha tegken hemme nerse muqeddes hésablinidu» — muqeddes chédirdiki barliq jabduqlar «eng muqeddes» we «muqeddes» dep bölünidu. «Eng muqeddes» bolghanlarga tegkenler shu munasiwet bilen alahide «Xudaningki» dep hésablinatti (30:29, «Law.» 6:18, 27, «Ez.» 46:20nimu körüng). Adette shundaq qilghan kishiler ölümge mehkum qilinishi kérek idi; lékin panah izdigenler qurban'gahning münggüzlerini tutsa bolatti («1Pad.» 1:50ni körüng). ■ **29:38** Chöl. 28:3 □ **29:39** «gugumda» — ibraniy tilida «ikki kech ariliqida» dégen söz bilen ipadilinidu — démek, kün pétiwatqan chaghdin qarangghu chüshküche bolghan ariliqtiki waqit. □ **29:40** «bir efah» — texminen 2 küre yaki 22 litr. Bir hin texminen 3.6 litr.

ot arqiliq Perwerdigargha atalghan qurbanliq süpitide ashliq hediye we sharab hediye bilen qoshup sun'ghin.

⁴² Shu teriqide bu köydürme qurbanliq nesildin-nesilge jamaet chédirining kirish éghizida Perwerdigarning huzurida ötküzülüp daimliq qurbanliq bolsun; Men *Perwerdigar* shu yerde siler bilen körüşüp, sen bilen sözlishimen.

⁴³ Shuningdek Men shu yerde Israillar bilen uchrishimen, shuning bilen u jay Méning shan-sheripim bilen muqeddes qilinidu.

⁴⁴ Men jamaet chédiri bilen qurban'gahni Özümge atap muqeddes qilimen; Harun we uning oghullirininimu Özümge kahinliq xizmette bolushqa ayrip muqeddes qilimen.

⁴⁵ Shundaq qilip Men Israillarning arisida makan qilip, ularning Xudasi bolimen. ■

⁴⁶ U waqitta ular Méning ularning arisida makan qilishim üçün ularni Misir zéminidin chiqirip kelgen Xudasi Perwerdigar ikenlikimni bilidu; Men ularning Xudasi Perwerdigardurmen.

30

Xushbuygah

¹ Sen yene xushbuy yandurush üçün bir xushbuygahni yasatqin; uni akatsiye yaghichidin teyyarlighin. □ ■

■ **29:45** Mis. 25:8; Law. 26:12; Zeb. 78:60; Zek. 2:14; 2Kor. 6:16; Weh. 21:3 □ **30:1** «Xushbuygah» — munasiwetlik sxémini körüng.

■ **30:1** Mis. 37:25

² U töt chasa, uzunluqi bir gez, kengliki bir gez, égzliki ikki gez bolsun. Uning *töt burjikidiki* münggüzler uning bilen bir pütün qilib yasalsun.

³ Sen uni, yeni uning üstini, töt etrapini hem münggüzlerini sap altun bilen qaplatqin; uning üsti qismining chörisige altundin girwek chiqarghin.

⁴ Uninggha altundin ikki halqa yasap, uning girwikining astigha békitkin; ularni ikki yénigha udulmu'udul békitkin. Xushbuygahni kötüridighan ikki baldaqni sélish üçün bularni xushbuygahning ikki teripige orunlashturghin. □

⁵ Baldaqlirini akatsiye yaghichidin yasap, altun bilen qaplighin.

⁶ Xushbuygahni höküm-guwahliq sanduqining udulidiki perdining sirtigha, yeni Men sen bilen körishidighan jay bolghan höküm-guwahliq sanduqining üstidiki kafaret textining uduligha qoyghin.

⁷ Harun shuning üstide ésil xushbuy etirni yandursun; her küni etigenliki chiraghlarni perligili kelgende, xushbuylarni yandursun. ■

⁸ Shuningdek Harun gugumda chiraghlarni tizip yaqqanda, xushbuy yandursun. Shundaq qilib Perwerdigarning aldida nesildin-nesilge xushbuy hemishe öchürülmey yéniq bolidu. □

⁹ Siler uning üstide ne héchqandaq gheyriy xushbuy

□ **30:4** «*ikki yénigha*» — yaki «*ikki burjikige*». Munasiwetlik sxémini körüng. ■ **30:7** 1Sam. 3:3 □ **30:8** «*gugumda*» — 12:7diki izahatni körüng. «*chiraghlarni tizip yaqqanda*» — chiraghlar daim yéniq turidu, asasen öchürülmeydu (27:20, «Law.» 24:2ni körüng). Mushu söz belkim chiraghdanning üstidiki yette qedehni bir-birlep chüshürüp, zeytun méyini quyup andin qaytidin yandurushni bildürüshi mumkin.

yandurmanglar, ne köydürme qurbanliq ne ashliq hediye sunmanglar, shundaqla uning üstige héchqandaq sharab hediye ni tökmenglar.

¹⁰ Her yilda Harun bir qétim *xushbuygahning* münggüzlirige kafaret keltürsun; her qétim kafaret keltüridighan gunah qurbanliqining qéni bilen uning üçün kafaret keltürsun. Nesildinnesilge shundaq qilinglar; bu *xushbuygah* Perwerdigargha «eng muqeddes» hésablinidighan nersilerning qataridindur.

Sanaqtin ötküzülgende tapshurulidighan kafaret puli

¹¹ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

¹² Sen Israillarning sanini éniqlash üçün ularni sanighiningda, ularning sanilishi wejedin arisigha balayi'apet kelmesliki üçün, ularni sanighiningda herbir adem öz jéni üçün Perwerdigargha kafaret puli tapshursun. □ ■

¹³ Royxetke élinip, sanaqtin ötkenlerning hemmisi bérishi kérek bolghini shuki, herbiri muqed-

□ **30:12** «ularni sanighiningda herbir adem öz jéni üçün Perwerdigargha kafaret puli tapshursun» — Némishqa sanaqtin ötküzülüş wejedin kafaret keltürüshi kérek? Xelqning sanini éniqlashtin ikki xil gunah peyda bolushi mumkin: (1) Israil xelqi özlirining köplükini bilip, tekebburliship kétéshi mumkin; (2) qiyinchiliqqa duch kelgende, ular Xudagha tayanmay, belki öz küch-qudrutige tayinishi mumkin idi. Israillardin bu pulni élish ulargha özlirining gunahliq tebiiti toghruluq agahlandurushtin ibret idi; derweqe bu pul muqeddes chédirda ulargha kafaret keltürüşke kahinlar terepidin ötküzüldighan xizmette ishletiletti (16-ayet). Xudaning buyruqi bolmisa xelqni sanaqtin ötküzüşke qetiy bolmaytti (mesilen, «1Tar.» 21:1-5ni körüng). ■ **30:12** Chöl. 1:2

des jaydiki shekelning ölchem birliki boyiche yérim shekel bersun (bir shekel yigirme gerahqa barawer kélidu). Bu yérim shekel Perwerdigargha «kötürme hediye» bolidu. □ ■

14 Royxetke élinip, sanaqtin ötkenler, yeni yigirme yash yaki uningdin chonglarning herbiri Perwerdigargha shu «kötürme hediye»ni bersun.

15 Öz jéninglarga kafaret keltürüş üçhün Perwerdigargha kötürme hediye bergininglarda bay kishi yérim shekeldin artuq bermisun, kembeghel kishimu yérim shekeldin kem bermisun.

16 Sen Israillardin shu kafaret pulini tapshurup élip, jamaet chédirining xizmitige béghishlap ishletkin; u pul Israillargha Perwerdigarning huzurida esletme süpitide jéninglarga kafaret keltüridighan bolidu.■

Yuyunush dési, yeni «paklinish dési»

17 Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

18 Sen yuyunushqa ishlitishke mistin *yoghan* bir das we uninggha mistin bir teglik yosatqin; uni jamaet chédiri bilen qurban'gahning otturisigha orunlashturup, ichige su toshturup qoyghin.

19 Harun bilen uning oghulliri uningdiki su bilen put-qollirini yusun.

□ **30:13 «muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki boyiche»** — «shekel» kümüşhning ölchimi bolup, adette 11.4 gramgha barawer bolushi mumkin. «Muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki» shübhisizki, pütkül el üçhün özgermes ölchem bolsun dep, muqeddes jayda saqlan'ghan muqim békitilgen birnechche xil ölchem birliki bolsa kérek. ■ **30:13** Law. 27:25; Chöl. 3:47; Ez. 45:12 ■ **30:16** Mis. 38:25

20 Ular jamaet chédirigha kirgende ölmekliki üçün su bilen özini yuyushi kérek; ular xizmet qilish üçün, qurban'gahqa yéqin bérip Perwerdigargha ot arqiliq atilidighan qurbanliq sunmaqchi bolgh-inidimu, shundaq qilsun.

21 Ular ölmekliki üçün put-qollirini yusun; bu ish ulargha, yeni özi we uning nesilliri üçün ewladtin ewladqiche ebediy bir belgilime bolidu.

Ibadet qédirining eswabliri

«mis qurbangah»

«yoghan das»

altun qiraghdan

«teqdim nan»
qoyulidighan shire

hushbuygah

ehde sanduqi

ehde sanduqining ichi

Muqeddes may teyyarlash yoli

22 Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

23 Sen hemmidin ésil xushbuy dora-dermeklerdin teyyarla, yeni murmekki suyuqluqidin besh yüz shekel, darchindin ikki yüz ellik shekel, égirdin ikki yüz ellik shekel, □

24 qowzaqdarchindin besh yüz shekel élip (bu ölchemler muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki boyiche bolsun) we zeytun méyidinmu bir hin teyyarla; □

25 bu dora-dermekler bilen mesih qilish üçün bir muqeddes may — etirchi chiqarghandek bir xushbuy may chiqarghuzghin. Bu «muqeddes mesihlesh méyi» bolidu.

26 Sen uning bilen jamaet chédirini, hökümguwahliq sanduqini,

27 shire we uning barliq qacha-quchilirini, chiraghdan we uning eswablrini, xushbuygahni,

28 köydürme qurbanliq qurban'gahi we uning eswablrini, yuyunush dési we uning teglikini mesihligin;

29 sen shu terzde ularni «eng muqeddes nersiler» qatarida muqeddes qilghin. Ulargha tegken herqandaq nersimu «muqeddes» hésablinidu. □

30 Harun bilen uning oghullirini bolsa Manga kahinliq xizmette bolushi üçün mesihlep muqed-

□ **30:23 «500 shekel»** — texminen 6 kilogram. □ **30:24 «bir hin»** — texminen 3.6 litr. □ **30:29 «eng muqeddes nersiler» we «muqeddes»** — muqeddes chéirdiki barliq jabduqlar «eng muqeddes» we «muqeddes» dep bölínidu. «eng muqeddes» bolghanlarga tegkenler shu munasiwet bilen alahide «Xudaningki» dep hésablinatti (30:29, «Law.» 6:18, 27, «Ez.» 46:20nimu körüng).

des qilghin.

³¹ Israillargha söz qilip mundaq éytqin: — Bu may ewladtin ewladqiche Manga atalghan muqeddes mesihlesh méyi bolidu.

³² Uni ademning bedinige quysa bolmaydu; shuningdek uninggha oxshaydighan yaki terkibi oxshishidighan héchqandaq maylarni yasimanglar. U muqeddes bolghini üçün silergimu muqeddes bolushi kérek. □

³³ Kimki terkibi shuninggha oxshaydighan may tengshise, yaki uni élip yat birsige sürse, u öz xelqi arisidin üzüp tashlinidu. □

Xushbuy yasash usuli

³⁴ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

Sen xushbuy dora-dermekler, yeni xushbuy yélim, déngiz qululisi méyi, aq déwirqay we sap mestiki teyyarlighin. Bularning hemmisi oxshash miqdarda bolsun; □

□ **30:32** «ademning **bedinige**» — ibraniy tilida «ademning etlirige». «**muqeddes mesihlesh méyi** ademning bedinige quysa bolmaydu» — bezi alimlar buni «kahinlardin bashqilargha quysa bolmaydu» dep chüshinidu. Lékin «Zebur» 132:2ge qarighanda, mesihlesh méyi kahinlarni mesihlep quyulghanda ularning bedinige tegmey, belki bash kiyimdin éqip saqaldin ötüp kiyim-kécheklarige chüshetti. □ **30:33** «Kimki... **yat birsige sürse,...**» — démek, kahinlardin bashqilarning üstige. «**u öz xelqi arisidin üzüp tashlinidu**» — 19:12diki izahatni körüng. □ **30:34** «**déngiz qululisi méyi**» — yaki «oniqa» yaki namelum birxil ösümlükning yélimi. «**aq déwirqay**» — yaki «galbanum». Buning puriqi achchiq bolsimu, dorilargha ileshtürülgende ularning köyüş waqtini uzartidu we ularni téximu xush paraqliq qilidu.

³⁵ Xuddi etirchi may chiqarghan'gha oxshash, ularni tengshep xushbuy yasighin; u tuzlan'ghan, sap we muqeddes puraqliq etir bolidu.

³⁶ Sen uningdin azraq élip, talqandek obdan ézip, jamaet chédiridiki höküm-guwahliq *sandugining* uduligha, yeni Men siler bilen körüshidighan jayning aldigha qoyghin. Bu silerge Perwerdigargha atalghan «eng muqeddes nersiler» qatarida hésablansun.

³⁷ Siler yasighan bu xushbuyning rétsépi bilen özünqlarhimu oxshash bir xushbuyni yasiwal-sanglar bolmaydu. U sanga nisbeten éytqanda Perwerdigargha xas qilin'ghan muqeddes bolidu.

³⁸ Kimki uning puriqini purap huzurlinish üçün uninggha oxshap kétidighan herqandaq bir xush-buyni yasisa, u öz xelqi arisidin üzüp tashlansun.

31

Ibadet jayini yasighuchi ustilarning tallinishi

¹ Perwerdigar Xuda Musagha mundaq dédi: —

² Mana, Men Özüm Yehuda qebilisidin bolghan Xurning newrisi, urining ogli Bezalelni ismini atap chaqirdim; □ ■

³ uni Xudaning Rohi bilen toldurup, uninggha danaliq, eqil-paraset, ilim-hékmet igilitip, uni hertürlük ishni qilishqa qabiliyetlik qilip,

□ **31:2 «ismini atap chaqirdim»** — mushu sözler Xudaning melum bir kishini melum muhim bir ish üçün alahide tallap chaqirghanliqini körsitidu. «Yesh.» 45:3, 4ni körüng. «Bezalel» — menisi «Xudaning sayiside» yaki «Xudaning bashpanahida».

■ **31:2** Mis. 35:30; 1Tar. 2:20

⁴ türlük-türlük hünerlerni qilalaydighan, yeni al-tun, kümüş we mis ishlerini qilalaydighan,

⁵ yaqutlarni késip-oyalaydighan, ularni zinnet buyumlrigha ornitalaydighan, yaghachlargha neqish chiqiralaydighan, herxil hüner ishlerini qamlashturalaydighan qildim.

⁶ Shuningdek mana, Men yene Dan qebilisidin Ahisamaqning oghli Oholiyabni uninggha yaremchilikke teyinlidim, shundaqla Men sanga buyrugan hemme nersilerni yasisun dep, barliq pem-parasetlik kishikerning könglige téximu eqil-paraset ata qildim;

⁷ shuning bilen ular jamaet chédirini, höküm-guwahliq sanduqini, uning üstidiki kafaret textini, chédirining hemme eswablirini,

⁸ shire bilen uning qacha-quchilirini, sap altundin yasilidighan chiraghdan bilen uning barliq eswablirini, xushbuygahni,

⁹ köydürme qurbanliq qurban'gahi bilen uning barliq eswablirini, yuyush dési bilen uning teglikini yasiyalaydighan,

¹⁰ xizmet kiyimliri, yeni kahinliq xizmitide kiyilidighan, Harun kahinning muqeddes kiyimliri we uning oghullirining kahinliq kiyimlirini to-quyalaydighan, □

¹¹ mesihlesh méyi we muqeddes jaygha teyyarlinidighan ésil dora-dermeklerdin xushbuyni yasiyalaydighan boldi. Men sanga emr qilghinim boyiche ular barliq ishni beja keltüridu.

□ **31:10** «xizmet **kiyimliri**» — yaki «kahinliq xizmet kiyimliri».

Shabat küni, yeni «dem élish küni»ni tutush kérek

12 Perwerdigar Musagha emr qilip mundaq dédi:

13 Sen Israillargha emr qilip ulargha: — «Siler Méning shabat künlirimni choqum tutunglar; chünki bular silerning özünglarni pak-muqeddes qilghuchining Men Perwerdigar ikenlikini bilishinglar üçün Men bilen silerning otturanglardiki bir nishane-belge bolidu.

14 Shabat küni silerge muqeddes qilip békitilgini üçün, uni tutunglar; kimki uni buzsa, ölüm jazasigha tartilmisa bolmaydu; berheq, kimki u künide herqandaq ishni qilsa, öz xelqi arisidin üzüp tashlansun. ■

15 Alte kün ichide ish qilinsun; lékin yettinchi küni Perwerdigargha atalghan muqeddes kün bolup, aram alidighan shabat küni bolidu; kimki shabat künide birer ish qilsa, ölüm jazasigha tartilmisa bolmaydu.

16 Israillar shabat künini tutushi kérek; ular ebediy ehde süpitide uni ewladtin ewladqiche tutsun.

17 Bu Men bilen Israillarning otturisida ebediy bir nishane-belge bolidu; chünki Perwerdigar alte kün ichide asman bilen zéminni yaritip, yettinchi künide aram élip rahet tapqanidi», — dégin. ■

18 Xuda Sinay téghida Musagha bu sözlerni qilip bolghandin kéyin, ikki höküm-guwahliq taxtiyini uninggha tapshurdi. Taxtaylar tashtin bolup, *sözler* Xudaning barmiқи bilen ulargha pütülgenidi. ■

■ 31:14 Mis. 20:8; Qan. 5:12; Ez. 20:12 ■ 31:17 Yar. 1:31; 2:2, 3; Mis. 20:11 ■ 31:18 Mis. 32:16

32

Altun Mozaygha choqunush gunahi

¹ Xelq Musaning taghdin chüshmey hayal bolup qalghinini körüp, Harunning qéshigha yighilip uninggha: — Sen qopup, bizge aldimizda yol bashlap mangidighan bir ilah yasap bergin! Chünki bizni Misir zéminidin chiqirip kelgen Musa dégen héliqi kishige néme bolup ketkenlikini bilmeymiz, — déyishti. ■

² Harun ulargha: — Xotunliringlar bilen oghul-qizliringlarning qulaqliridiki altun zire halqilarni chiqirip, méning qéshimgha élip kélinglar, dédi.

³ Shuning bilen pütkül xelq öz qulaqliridiki altun zire halqilarni chiqirip Harunning qéshigha élip keldi.

⁴ U bularni ularning qolidin élip, iskiye bilen quyma bir mozayni yasatquzdi. Shuning bilen ular: — Ey Israil, séni Misir zéminidin chiqirip kelgen Xudayinglar mana budur! — déyishti.

⁵ Harun uni körüp uning aldidida bir qurban'gahni yasitip andin: «Ete Perwerdigar üçün bir héyt ötküzüliidu», dep élan qildi.

⁶ Etisi ular seher qopup, köydürme qurbanliqlarni sunup, inaqliq qurbanliqlirininimu keltürdi; andin xalayıq olturup yep-ichishti, qopup eysh-ishret qilishti. □ ■

⁷ Shu chaghda Perwerdigar Musagha: — Ornungdin tur, tézdin peske chüshkin! Chünki sen Misir zéminidin chiqirip kelgen xelqing buzuqchiliqqa bérilip ketti. ■

■ **32:1** Ros. 7:40 □ **32:6** «qopup eysh-ishret qilishti» — yaki «qopup ussul oynighili turdi». ■ **32:6** 1Kor. 10:7 ■ **32:7** Qan. 32:5

8 Men ulargha buyrughan yoldin shunche tézla chetnep, özliri üçhün bir quyma mozayni yasap, uninggha choqunup qurbanliq keltürüshti hemde: «Ey Israil, séni Misir zéminidin chiqirip kelgen Xudaying mana shudur!», déyishti, — dédi. ■

9 Andin Perwerdigar Musagha: — Mana, bu xelqni körüp qoydum; mana, ular derweqe boyni qattiq bir xelqtur. ■

10 Emdi Méni tosmá, Men ghezep otumni ularning üstige chüshürüp, ularni yutuwétimen; andin séni ulugh bir el qilimen, — dédi. □

11 Lékin Musa Xudasi Perwerdigardin ötünüp iltija qilip mundaq dédi: — Ey Perwerdigar, némishqa sen ghezep otungni Özüng zor qudrét we küchlük qol bilen Misir zéminidin chiqirip kelgen xelqingning üstige chüshürisen? ■

12 Misirliqlar mazaq qilip: — Ularning béshigha bala chüshürüş üçhün, ularni taghlarning üstide öltürüp yer yüzidin yoqitish üçhün, *ularning Xudasi* ularni élip ketti, — déyishsunmu? Öz otluq ghezippingdin yénip, Öz xelqingge balayi'apet keltürüş niyitingdin yan'ghaysen! ■

13 Öz qulliring Ibrahim, Ishaq we Israilni yad qilghin; Sen ulargha qesem bilen wede qilip: «Neslinglarni asmandiki yultuzlardek awutimen, Özüm uning toghrisida sözligen mushu zéminning hemmisini neslinglarga bérimen, ular uninggha menggü igidarchiliq qilidighan bolidu»

■ 32:8 1Pad. 12:28 ■ 32:9 Mis. 33:3; Qan. 9:6,13; Yesh. 48:4; Yer. 5:3; Hosh. 4:16 □ 32:10 «Méni tosmá» — yaki «méni qoyup ber».

■ 32:11 Zeb. 106:19-23 ■ 32:12 Chöl. 14:13-19.

dégenidingghu, — dédi. □ ■

14 Shuning bilen Perwerdigar Öz xelqining üstige: «Balayi'apet chüshürimen» dégen niyitidin yandi.

15 Musa keynige burulup, ikki höküm-guwahliq taxtiyini qoligha élip taghdin chüshti. Taxtaylarning ikki teripige sözler pütülgenidi; u yüzigimu, bu yüzigimu pütüklük idi.

16 Bu taxtaylar bolsa Xudaning Özining yasighini, pütülgenliri bolsa Xudaning Özining pütkini idi, u taxtaylarga oyulghanidi. ■

17 Yeshua xelqning kötürgen chuqan-sürenlirini, warqirashlirini anglap Musagha: — Chédirgahdin jengning xitabi chiqiwatidu, dédi.

18 Lékin u jawab bérip: — Angliniwatqan awaz ne nusret tentenisi emes, ne meghlubiyetning peryadi emes, belki naxsha-küy sadasi! — dédi.

19 Musa chédirgahgha yéqin kélip, mozayni we jamaetning ussulgha chüshüp ketkenlikini körüp shundaq derghezep boldiki, taxtaylarni qolidin tashlap taghning tüwide chéqiwetti. ■

20 Andin ular yasighan mozayni otqa sélip köydürüp, uni yanjip kukum-talqan qilip, su üstige chéchip Israillarni ichishke mejburlidi. ■

21 Andin Musa Harun'gha: Sen ularni shunche éghir gunahqa patquzghudek, mushu xelq sanga néme qildi? — dédi.

22 Harun jawab bérip: — Xojamning ghezepachchiqi tutashmighay! Bu xelqning qandaq

□ **32:13** «... **Ibrahim, Ishaq we Israilni yad qilghin**» — oqurmenlarning éside bolsunki, Yaqupning ikkinchi ismi «Israil» idi.

■ **32:13** Yar. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13; Qan. 34:4 ■ **32:16**

Mis. 31:18; Qan. 9:10 ■ **32:19** Qan. 9:17 ■ **32:20** Qan. 9:21

ikenlikini, ularning zezillikka mayil ikenlikini obdan bilisen. ■

²³ Ular manga: — «Bizge aldimizda yol boshlap mangidighan bir ilahni yasap bergin; chünki bizni Misir zéminidin chiqirip kelgen Musa dégen shu ademge néme bolghinini bilmeymiz», dédi.

²⁴ Men ulargha: «Kimde altun bolsa shuni chiqirip bersun» désem, ular manga tapshurup berdi; men uni otqa tashliwidim, mana, bu mozay chiqti, — dédi.□

²⁵ Musa xelqning qandaqsige tizginsiz bolup ketkenlikini kördi; chünki Harun ularni dühmenlirining aldida mesxire obyékti bolushqa öz meylige qoyuwetkenidi.

²⁶ Musa chédirgahning kirish éghizigha bérip, shu yerde turup: — Kimki Perwerdigarning teripide bolsa méning yénimgha kelsun! — dédi. Shuni déwidi, Lawiylarning hemmisi uning qéshigha yighildi.

²⁷ U ulargha: — Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — «Herbir kishi öz qilichini yanpishigha ésip, chédirgahning ichige kirip, bu chétidin u chétigiche kézip yürüp, herbiri öz qérindishini, öz dost-buradirini, öz qoshnisini öltürsun!» — dédi.□

²⁸ Shuning bilen Lawiylar Musaning buyrughini boyiche ish kördi; shu küni xelqning ichidin üç ming kishi öltürüldi.

²⁹ Andin Musa: — Herbiringlar бүгүн özünqlarni Perwerdigargha xas bolushqa atidinglar;

■ 32:22 1Yuh. 5:19 □ 32:24 «chiqirip bersun» — ibraniy tilida «üzüp bersun». □ 32:27 «bu chétidin u chétigiche» — ibraniy tilida «bu kirish éghizidin u kirish éghizigha».

chünki herbiringlar hetta öz oghlunglar hem qérindishinglarnimu ayimidinglar; shuning bilen bügün bext-beriketni üstünlargha chüshürdunglar, dédi.□

³⁰ Etisi Musa xelqge söz qilip: — Siler derweqe nahayiti éghir bir gunah sadir qildinglar. Emdi mana, men Perwerdigarning aldigha chiqimen; gunahinglar üçün kafaret keltüreleymenmikin, — dédi.

³¹ Shuning bilen Musa Perwerdigarning aldigha yénip bérip: — Hey...! Bu xelq derweqe éghir bir gunah sadir qilip, özlirige altundin ilahlarni yasaptu!

³² Lékin emdi Sen ularning gunahini epu qilishqa unighaysen..., unimisang, ismimni Özüng yazghan deptiringdin öchürüwetkin! — dédi.

³³ Perwerdigar Musagha jawab bérip: — Kimki Méning aldinda gunah qilghan bolsa, uning étini Öz deptirimdin öchürüwétimen.

³⁴ Emdi sen bérip, Men sanga éytqan jaygha xelqni bashlap barghin. Mana, Méning Perishtem aldingda mangidu. Lékin ulargha jaza béridighan künüm kelgende, ulargha gunahi üçün jaza bérimen, dédi.□

³⁵ Bu sözdin kéyin Perwerdigar xelqning Harunning qoli bilen mozayni quydurup yasatqini üçün ularni waba bilen jazalidi.

□ **32:29** «Perwerdigargha xas bolushqa atidinglar» — ibraniy tilida «Perwerdigar üçün qolliringlarni toldurunglar» — démek, ular özlirini uning xizmitige béghishlidi. □ **32:34** «ulargha jaza béridighan künüm» — ibraniy tilida «Men ularni yoqlighan künide». «Xudaning yoqlishi» — U yéqin kélip jazasini chüshüridu yaki bolmisa bext-berikitini keltüridu. «Tebirler»nimu körüng.

33

Perwerdigarning Israillarni Sinay téghidin kétishke buyrushu

¹ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: — Sen ornungdin turup, özüng Misir zéminidin élip kelgen xelq bilen bille mushu yerdin kétip: «Men séning neslingge uni bérimen» dep qesem qilip Ibrahimgha, Ishaqqa we Yaqupqa wede qilghan zémin'gha barghin. ■

² Shuning bilen séning aldingda bir Perishte ewetip, Qanaaniy, Amoriy, Hittiy, Perizziylerni, Hiwiy bilen Yebusiylarni heydep chiqirip, □

³ séni süt bilen hesel éqip turidighan zémin'gha keltürimen. Chünki siler boyni qattiq bir xelq bolghachqa, yolda silerni halak qiliwetmeslikim üçün, Özüm silerning aranglarda bolup, shu zémin'gha bille chiqmaymen, — dédi. □ ■

⁴ Xalayıq bu qattiq sözni anglap, qayghugha chömüp héchqaysisi öz zibu-zinnetlirini taqimidi.

⁵ Chünki Perwerdigar Musagha söz qilip: — Sen bérıp Israillargha: «*Perwerdigar*: — Siler boyni qattiq bir xelq ikensiler; eger Men Perwerdigar aranglarga chiqip bir deqiqla tursam, silerni

■ **33:1** Yar. 12:7; 26:4; 28:13 □ **33:2** «séning aldingda bir Perishte ewetip, ...» — shübhisizki, 32:34de tilgha élin'ghan perishte. □ **33:3** «Özüm silerning aranglarda bolup, shu zémin'gha bille chiqmaymen» — démek, Xuda Özi «muqeddes chédir»ni makan qilip ularning arisida turmay, ular bilen bille barmaydu, Öz ornigha ular bilen bille bérishqa «Öz Perishtem»ni ewetidu. Emeliyette «Perwerdigarning Perishtisi» Perwerdigarning Öz huzurigha barawer idi; lékin Musa peyghember we xelq bu nuqtini téxi chüshenmeytti (4-ayetni körüng). 3:2-3, izahat we «Tebirler»ni körüng. ■ **33:3** Mis. 32:9; Qan. 9:13

yoqitiwetken bolattim. Emdi siler özünglardiki zibu-zinnetlerni éliwétinglar; shu chaghda Men silerge néme qilidighinimni bilimen, dédi», dep éytqin, — dégenidi.

⁶ Shunga Israillar Horeb téghidin ayrilipla zibu-zinnetlirini özliridin éliwetti.□

«Körüşhüş chédiri»

⁷ Shuning bilen Musa öz chédirini élip, uni chédirgahning sirtida, chédirgahdin nériraq bir jaygha tikip, uni «körüşhüş chédiri» dep atidi. Kimki Perwerdigarni izdep, yol sorimaqchi bolsa chédirgahning sirtidiki «körüşhüş chédiri»gha baratti. □

⁸ Shundaq bolattiki, her qétim Musa chédirgha chiqsa, pütkül xalayıq qopup, herbiri öz chédirining ishikide öre turup, Musa chédirgha kirip bolghuche uning keynidin qariship turatti.

⁹ Andin Musa her qétim chédirgha kirip ketse shundaq bolattiki, bulut tüwrüki chüshüp, chédirning

□ **33:6 «Shunga Israillar ... zibu-zinnetlirini özliridin éliwetti»** — yaki «Shuning bilen, Israillar Horeb (Sinay) téghidin ayrilghandin tartip, zinnet buyumlarni zadi taqimidi». □ **33:7 «Musa öz chédirini élip, ...»** — yaki «Musa chédirni élip, ...». Bizningche «muqeddes chédir» téxi yasalmighanidi. **«körüşhüş chédiri»** — chong muqeddes chédir yasalghandin kéyin umu «körüşhüş chédiri» yaki «jamaet chédiri» dep atilidu. **«Kimki Perwerdigarni izdep, yol sorimaqchi bolsa chédirgahning sirtidiki «körüşhüş chédiri»gha baratti»** — Xudaning 3- we 5-ayettiki sözige qarighanda, Musa: «Xuda emdi arimizda, yeni chédirgah otturisdiki «muqeddes chédir»da turmaqchi emes; shunga chédirni yasighinimiz bikar bolidu, Xuda uningda beribir turmaydu» — dep oylihan bolsa kérek. Shunga Xuda bilen sözlishish üçün u chédirning ornida chédirgahning sirtida öz chédirini tikken.

kirish éghizida toxtaytti; shuning bilan Perwerdigar Musa bilan sözlishetti. □

¹⁰ Pütkül xalayıq bulut tüwrükining jamaet chédirining kirish éghizida toxtighinini köretti; uni körginide xelqning hemmisi qopup, herbiri öz chédirining ishikide turup sejde qilishatti.

¹¹ Shu chaghlarda Perwerdigar Musa bilan kishiler öz dost-buradiri bilan sözleshkendek, yüzmuyüz sözlishetti. Andin Musa chédirgahga yénip kéletti; lékin uning xizmetkari bolghan nunning ogli Yeshua dégen yash yigit chédirning ichidin chiqmaytti.

Musaning Perwerdigarning shan-sheripini körüshi

¹² Musa Perwerdigargha mundaq dédi: — Mana, Sen daim manga: «Bu xelqni élip chiqqin» dep kelding; lékin Özüng manga: «Men séni ismingni bilip tonuymen», we shuningdek «Nezirim aldida iltipat tapting» dégen bolsangmu, Sen méning bilen birge kimni ewetidighiningni manga ayan qilmiding. □

¹³ Eger men rasttinla neziringde iltipat tapqan bolsam, özümning Séni tonushum üçün, neziringde iltipat tépiwérishim üçün manga Öz yolungni ayan qilghaysen; mana, bu xelqning Öz xelqing bolghinini neziringde tutqaysen! — dédi.

□ **33:9** «bulut tüwrüki chüshüp, ... toxtaytti; shuning bilan Perwerdigar Musa bilan sözlishetti» — démek, Xudaning huzuri bulut tüwrükide turatti. □ **33:12** «Men séni ismingni bilip tonuymen» — bu sözler Xudaning melum bir kishini (mushu yerde Musani) alahide söyidighinini yaki tallighanliqini körsitidu.

14 U jawab béríp: Men Özüm *sen* bille bille béríp, sanga aram ata qilimen, — dédi.□

15 Musa uninggha jawaben: — Eger Sen Özüng *biz* bilen bille mangmisang, bizni bu yerdin chiqarmighaysen;

16 chünki, men we xelqing neziringde iltipat tapqinimiz némidin bilinidu? Ejeba, Özüngning *biz* bilen bille mangghiningdin bilinmemdu? Shu sewebtin men we xelqing yer yüzidiki herbir taipilerdin alahide perqlenmemduq?! — dédi.■

17 Perwerdigar Musagha: — Mushu iltijayingnimu ijabet qilimen; chünki sen nezirimde iltipat taptinq we Men *séni* ismingni bilip tonuymen, dédi.□

18 Shuning bilen Musa: — Öz shan-sherpingni manga körsetkeysen, — dédi.

19 *Perwerdigar*: — Özümning pütkül méhribanliqimni séning köz aldingdin ötküzimen we aldingda «Yahweh» dégen namni jakarlaymen. Kimgé shapaet qilmaqchi bolsam shuninggha shapaet körsitimen, kimgé rehim-shepçet körsetmekchi bolsam, shuninggha rehim-shepçet körsitimen, dédi.□ ■

20 Perwerdigar uninggha: — Sen yüzümni körelmeysen; chünki héch ademzat Méni körse tirik qalmaydu, dédi.

□ **33:14** «...*Men* sanga aram ata qilimen» — yuqirida, 32:10de Xuda Musagha: «Méni tosmá» (ibraniy tilida «Manga aram bergin!») yaki «Méni qoyghin») dégenidi; lékin u hazir Musagha «Men sanga aram ata qilimen» deydu. ■ **33:16** Qan. 4:7 □ **33:17**

«...Men *séni* ismingni bilip tonuymen» — 12-ayet we izahatini körüng. □ **33:19** «Yahweh» — oqurmenlarning éside bolushi mumkinki, «Yahweh» Xudaning alahide namidur, menisi «Menggü Bar Bolghuchi» dégendek. Biz bu namni adette «Perwerdigar» dep

terjime qilimiz. ■ **33:19** Rim. 9:15

21 Andin Perwerdigar: — Mana, yénimda bir jay bardur; sen shu yerdiki qoram tashning üstide turghin.

22 Méning shan-sheripim ötidighan waqitta, shundaq boliduki, Men séni shu qoram tashning yériqida turghuzup, Men ötüp bolghuche séni qolum bilen yépip turimen.

23 Andin qolumni tartiwalimen; shuning bilen sen Méning arqa teripimni körisen, lékin yüzüm körünmeydu, — dédi.□

34

Höküm-guwahliq taxtaylirining qayta bérilishi

1 Perwerdigar Musagha: — Sen awwalqigha oxshash özüng üçün tashtin ikki taxtayni yonup kel; Men bu taxtaylarga sen ilgiri chéqiwetken taxtaylardiki sözlerni yézip qoyimen. ■

2 Sen ete etigen'giche teyyar bolup, seherde Sinay téghigha chiqip, shu yerde taghning choqqisida Méning aldında hazir bolghin.

3 Lékin héch kishi sen bilen bille chiqmisun we yaki taghning héch yéride bashqa adem körünmisun, qoy-kalilarmu taghning tüwide otlimisun, — dédi.■

□ 33:23 «... sen Méning arqa teripimni körisen» — «... sen Méning keynimde qalghan iznalirimni körisen» dégendek terjimilirimu uchrishi mumkin. «lékin yüzüm körünmeydu» — yaki «lékin yüzümning körülüshi bolmaydu». ■ 34:1 Qan. 10:1 ■ 34:3 Mis. 19:12,13

⁴ Musa awwalqigha oxshash tashtin ikki taxtayni yonup, etisi tang seher qopup, bu ikki tash taxtayni qolida élip, Perwerdigarning buyrughini boyiche Sinay téghigha chiqti.

⁵ Shuning bilen Perwerdigar bulutta chüshüp, shu yerde Musaning qéshida turup, «Yahweh» dégen namini jakarlidi. □

⁶ Perwerdigar uning köz aldidin ötüp: — «Perwerdigar, Perwerdigar, rehimdil we méhir-shepquetliktur, asan ghezeplenmeydighan, shapaet bilen wapasi keng Tengridur, □ ■

⁷ minglighan-on minglighanlarga rehim-shapaet körsitip, qebihlik, asiyliq we gunahni kechürgüchidur; lékin u gunahkarlarni hergiz gunahsiz dep qarimaydighan, belki atilarning qebihlikining jazasini baliliri we newrlirigiche, shundaqla üçinchi we tötinchi ewladighiche yükleydighan *Tengridur*» — dep jakarlidi. □ ■

⁸ Shuning bilen Musa derhal yerge bash qoyup sejde qilip: —

⁹ — Ey Reb, eger men rasttinla neziringde iltipat tapqan bolsam, undaqta i Reb, arimizda biz bilen

□ **34:5** «Yahweh» — 33:19 we izahatni körüng. □ **34:6** «Perwerdigar, **Perwerdigar**» — ibraniy tilida «Yahweh, Yahweh». «shapaet» — ibraniy tilida «xesed» bilen ipadilinidu (20:6 we izahatni körüng). ■ **34:6** Mis. 33:19 □ **34:7** «rehim-shapaet» — ibraniy tilida «xesed» dégen söz bilen ipadilinidu (20:6 we izahatni körüng). «atilarning **qebihlikining jazasini baliliri we newrlirigiche, shundaqla üçinchi we tötinchi ewladighiche yükleydighan**» — bu muhim söz toghruluq «qoshumche söz»imizni (20:5, 34:7 toghruluq), shundaqla «Ezakiyal»diki «qoshumche söz»imizni (18-, 33-bablar toghruluq) körüng. ■ **34:7** Mis. 20:6; Chöl. 14:18; Qan. 5:10; Zeb. 86:14; 103:8; 145:8; Yer. 32:18

mangghaysen; chunki bu xelq derweqe boyni qat-tiq bir xelqtur; bizning qebihlikimizni we gu-nahimizni kechürgeysen, bizni Öz mirasing bo-lushqa qobul qilghaysen! – dédi. ■

Yéngiwashtin ehde tüzüsh

¹⁰ Shuning bilen u Musagha: – Mana, Men bir ehde tüzimen; séning barliq xelqing aldida pütkül yer yüzining héchbir jayida yaki héchbir el arisida qilinip baqmighan möjizilerni yaritimen. Shun-ing bilen sen arisida bolghan xelqingning hem-misi Perwerdigarning *karamet* emelini köridu; chunki Méning silerge qilidighan emelim derweqe dehshetlik ish bolidu. □ ■

¹¹ Men бүгүн sanga tapilaydighan emlirimni tutqin; mana, Men silerning aldinglardin Amoriy, Qanaaniy, Hittiy, Perizziy, Hiwiy we Yebusiylarni heydep chiqirimen.

¹² Emdi hézi bolghinki, sen baridighan zéminda turuwatqanlar bilen héch ehde baghlashmighin; bolmisa, bu ish silerge tuzaq bolidu; ■

¹³ belki siler ularning qurban'gahlirini chöwüp, but tüwrüklirini sundurup, «asherah» butlirini késip tashlanglar. □

¹⁴ Chunki sen héchqandaq bashqa ilahqa ibadet qil-masliqing kérek – chunki Menki Perwerdigarning

■ **34:9** Law. 25:38; Zeb. 28:9; 33:12; Zek. 2:16 □ **34:10**

«Méning silerge qilidighan emelim» — ibraniy tilida «Méning sanga qilidighan emelim». ■ **34:10** Qan. 5:2; Ye. 10:12,13

■ **34:12** Mis. 23:32; Chöl. 33:51; Qan. 7:2 □ **34:13** «asherah

butliri» — belkim butpereslikke béghishlan'ghan derexliklerdur. Derexler belkim ayal but sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin.

nami «Wapasizliqqa Heset Qilghuchi» bolup, heset qilghuchi bir ilahdurmen. ■

¹⁵ Bolmisa, shu zéminda turuwatqanlar bilen ehde tüzüshüng mumkin; andin ular ilahlirining keynidin yürüp buzuqchiliq qilip, ilahlirigha qurbanliqlar ötküzginide, silerni chaqirsa ularning qurbanliqliridin yep kétishinglar mumkin;

¹⁶ sen shundaqla yene ularning qizlirini oghulliringgha xotunluqqa élip bérishing mumkin; u qizlar öz ilahlirining keynidin yürüp buzuqchiliq qilghinida, ular oghulliringnimu öz ilahlirining arqisidin mangghuzup, buzuqchiliq qildurushi mumkin.■

¹⁷ Özüng üçün héchqandaq quyma butlarni yasatmighin.

¹⁸ Pétir nan héytini tutunglar; Méning emr qilghinimdek Abib éyida, békitilgen waqitta yette kün pétir nan yenglar. Chünki siler Abib éyida Misirdin chiqqansiler.■

¹⁹ Baliyatquning tunji méwisi Méningki bolidu; charpay malliringning ichidin deslep tughulghan erkekler, kala bolsun, qoy bolsun ularning tunjilirining hemmisi Méningki bolsun.■

²⁰ Lékin ésheklerning tunji texeylirining ornigha qoza bilen bedel tölishing lazim bolidu. Eger ornigha qoza bermiseng, texeyning boynini sunduruwetkin. Tunji oghulliringni bolsa, ulargha bedel tölep qayturuwal. Héchkim Méning huzu-

■ 34:14 Mis. 20:5 ■ 34:16 1Pad. 11:2 ■ 34:18 Mis. 12:15; 23:15

■ 34:19 Mis. 13:2; 22:29; Ez. 44:30

rumgha quruq qol kelmisun. □ ■

21 Sen alte kün ichide ish-emelingni qilip, yettinchi küni aram élishing zörür; yer heydesh waqti bolsun, orma waqti bolsun, aram élishing zörür. ■

22 Yéngi bughdayning tunji hosulini tebrikleydighan «heptiler héyti»ni ötküzünglar; yilning axirida «hosul yighish héyti»ni ötküzünglar. □ ■

23 Séning herbir erkek kishiliring yilda üç qétim Israilning Xudasi bolghan Reb Perwerdigarning aldigha hazir bolsun. ■

24 Chünki Men taipilerni aldingdin heydiwétip, chégraliringni kéngeytmen; shuningdek sen yilda üç qétim Perwerdigar Xudayingning aldigha hazir bolushqa chiqip barsang, héchkim yéringge köz qirini salmaydu.

25 Manga sunulidighan qurbanliqning qénini boldurulghan nan bilen bille sunmighin; yaki ötüp kétish héytining qurbanliqining göshini etige qaldurma. □ ■

26 Zéminingning deslepki hosulidin tunji mehsu-

□ **34:20** «... **tunji texeylirining ornigha qoza bilen bedel tölishing lazim bolidu**» — démek, qoza texeyning ornigha qurbanliq qiliniidu. ■ **34:20** Mis. 13:13; 23:15; Qan. 16:16 ■ **34:21** Mis. 20:9 □ **34:22** «yilning **axirida**» — ibraniy tilida «yilning özgirishide» — yeni küzde. «**hosul yighish héyti**» — mushu hosul bolsa méwe-chéwilerningkidur. Ibraniylar ishletken kalénder boyiche, héyt yettinchi ayda, bezi yillirida Séntebrde, bezi yillarda Öktebrde bolatti. ■ **34:22** Mis. 23:16 ■ **34:23** Mis. 23:17; Qan. 16:16 □ **34:25** «**Manga sunulidighan qurbanliqning...**» — ibraniy tilida «Méning qurbanliqimning...». Mushu yerde bu söz belkim yuqirida tilgha élin'ghan üç héyttiki köydürme qurbanliqlarni yaki inaqliq qurbanliqlirini körsetse kérek. «Méning qurbanliqimning qéni» bolsa mezkur héytlarda qurban'gah üstige töküldighan qanlarni körsitidu. ■ **34:25** Mis. 23:18

latlarni Perwerdigar Xudayingning öyige keltürüp ata.

Oghlaqni anisining sütide qaynitip pishurma. □ ■

²⁷ Perwerdigar Musagha: — Bu sözlerni özüng üçhün yéziwalghin; chünki Men mushu sözlerni asas qilip sen bilen we Israil bilen ehde baghlidim, dédi.

²⁸ U waqitta Musa shu yerde Perwerdigarning huzurida qiriq kéche-kündüz turdi; u héchnerse yémidi, héch su ichmidi. U yerde *Perwerdigar* taxtaylarga ehdining sözliri bolghan on emrni pütti. □ ■

Musaning yüzining parqirap turushi

²⁹ Musa Sinay téghidin chüshkende shundaq boldiki (u taghdin chüshkende ikki höküm-guwahliq taxtiyi uning qolida idi), özining *Perwerdigar* bilen sözleshkini üçhün yüzining parqirap ketkinini bilmeytti. ■

³⁰ Emdi Harun we barliq Israillar Musani kördi, mana, uning yüz térisi parqirap turatti; ular uninggha yéqin bérishtin qorqushti.

□ **34:26** «Oghlaqni **anisining sütide qaynitip pishurma**» — bu emr belkim etrapniki butperes xelqlerning melum örp-aditige egeshmeslik kéreklikini körsitishi mumkin. Bu toghruluq yene «Lawiyalar»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **34:26** Mis. 23:19; Law. 22:27; Qan. 14:21 □ **34:28** «u **héchnerse yémidi**» — ibraniiy tilida «héch nanni yémidi». «U yerde **Perwerdigar taxtaylarga ehdining sözliri bolghan on emrni pütti**» — ibraniiy tilida «U yerde u taxtaylarga ehdining sözliri bolghan on emrni pütti». Beziler: «U» Musani körsitidu, dep qaraydu, biraq «Qan.» 10:2-4tin éniq körüniduki, bu sözlerni pütüküchi Xuda Özidur. ■ **34:28** Mis. 24:18; 31:18; 34:1; Qan. 4:13; 9:9,18 ■ **34:29** 2Kor. 3:7

³¹ Lékin Musa ularni chaqiriwidi, Harun we jamatning barliq bashliri yénip, uning qéshigha keldi; Musa ular bilen sözleshti.

³² Shuningdin kéyin, barliq Israillar uning yénigha keldi; u waqitta Musa Perwerdigar özige Sinay téghida söz qilghinida tapshurghan barliq emrlerni ulargha tapilidi.

³³ Musa ulargha deydighinini dep tügetti. U sözligende yüzige bir chümperde tartiwalghanidi;

□ ■

³⁴ Qachanki Musa Perwerdigar bilen sözlishishke uning huzurigha kirse, chümperdini éliwétetti, taki u yénip chiqquche shundaq bolatti; yénip chiqqanda özige néme tapilan'ghan bolsa, shuni Israillargha éytip béretti.

³⁵ Israillar Musaning yüz térisining parqirap turghinini köretti; shunga Musa yene taki Perwerdigar bilen sözleshkili uning huzurigha kirgüche yüzige chümperde tartiwalatti.

35

Shabat küni, yeni «aram élish küni»ning belgilimiliri

¹ Musa Israillarning pütkül jamaitini yighip ulargha: — Perwerdigar silerge qilishqa buyrughan emrler munulardur: — ■

² Alte kün ish-emgek küni bolsun; lékin yettinchi küni silerge nisbeten muqeddes bir kün bolup,

□ **34:33** «U sözligende yüzige bir chümperde tartiwalghanidi» — yaki «u (Musa) ulargha sözlep bolghanda yüzige niqab tartiwaldi».

■ **34:33** 2Kor. 3:7,13 ■ **35:1** Mis.34:32

Perwerdigargha atalghan aram alidighan shabat küni bolsun. Herkim shu künide ish-emgek qilsa ölümge mehkum qilinsun. ■

³ Shabat künide barliq turalghuliringlarda hergiz ot qalimanglar, — dédi. ■

Ibadet jayi üçün hediye sunush

⁴ Musa Israillarning pütkül jamaitige söz qilip mundaq dédi: — «Perwerdigar buyrughan emr mana shuki: —

⁵ Özünqlarning aranglardin Perwerdigargha bir «kötürme hediye» keltürünglar; köngli xalighanlarning herbiri Perwerdigargha bir «kötürme hediye»sini keltürsun: yeni altun, kümüş, mis, ■

⁶ kök, sösün we qizil yip, aq kanap rext, öchke tiwiti, ■

⁷ qizil boyalghan qochqar térisi, délfín térisi, akatsiye yaghichi, ■

⁸ chiraghdan üçün zeytun méyi, «mesihlesh méyi» bilen xushbuy üçün ishilitidighan ésil dora-dermekler, ■

⁹ efodqa hem qoshén'gha ornitilidighan héqiq we bashqa yaqutlarni keltürünglar». ■

Ibadet chédirining matériyal-üskünlirini yasash

■ 35:2 Mis. 20:8; 31:15; Law. 23:3; Qan. 5:12; Luqa 13:14 ■ 35:3 Mis. 16:23 ■ 35:5 Mis. 25:2 ■ 35:6 Mis. 25:4 ■ 35:7 Mis. 25:5 ■ 35:8 Mis. 25:6 ■ 35:9 Mis. 25:7; 28:17,20

10 — «Aranglardiki barliq mahir ustilar kélip Perwerdigar buyrughanning hemmisini yasap bersun:

□

11 — *muqeddes* chédir bilen uning ichki we tashqi yopuqlirini, ilghulirini, taxtaylirini, baldaqlirini, xadilirini we bularning teglikirini, ■

12 ehde sanduqi we uning baldaqlirini, «kafaret texti»ni, «ayrima perde-yopuq»ni,

13 shire we uning baldaqlirini, uning barliq qachaquchilirini we «teqdim nanliri»ni, ■

14 yoruqluq üçün yasalghan chiraghdan we uning eswablirini, uning chiraghliri we chiragh méyini,

15 xushbuygah we uning baldaqlirini, «Mesihlesh méyi»ni, dora-dermeklerdin ishlen'gen xushbuyni, muqeddes chédirining kirish éghizidiki «ishik perdisi»ni, ■

16 köydürme qurbanliq qurban'gahi we uning mis shalasini, baldaqlirini we barliq eswablirini, yuyunush dési we uning teglikini, ■

17 hoylining perdilirini, uning xadiliri we ularning teglikirini, hoylining kirish éghizidiki perdini, ■

18 chédirning mix-qozuqlirini, hoylining mix-qozuqlirini, shundaqla barliq tanilirini, ■

19 toqulidighan kiyimler, yeni muqeddes jayning xizmitige kahinliq xizmitide kiyilidighan, Harun kahinning muqeddes kiyimlirini hem uning oghullirining kiyimlirini teyyar qilsun». □ ■

□ **35:10** «mahir ustilar» — ibraniy tilida «köngli danalar».

■ **35:11** Mis. 26:26 ■ **35:13** Mis. 25:23, 30 ■ **35:15** Mis. 26:36; 30:1; 31:11 ■ **35:16** Mis. 27:4; 30:18 ■ **35:17** Mis. 27:9,16

■ **35:18** Mis. 27:19 □ **35:19** «toqulidighan kiyimler» — yaki «kahinliq xizmet kiyimliri». ■ **35:19** Mis. 28; 31:10

Xelqning «kötürme hediye»si

20 Shuning bilan pütkül Israil jamaiti Musaning yénidin chiqip kétishti.

21 Andin köngli tartqanlarning herbiri, rohi özlirige türtke bolghanlarning herbiri kélip, jamaet chédirini yasashqa, shundaqla chédirning xizmitide ishlitilidighan barliq seremjanlarni yasashqa we muqeddes kiyimlarni tikishke Perwerdigargha atalghan «pulanglatma hediye»ni keltürgili turdi.

22 Ular erlermu, ayallarmu kélip, sunushqa köngli xush bolghanlarning herbiri hediye keltürüp, bulapka, zire-halqa, üzük, zunnar-bilezük qatarliq herxil altun buyumlarni élip keldi; altunni «kötürme hediye» qilip bérey dégenlarning herbiri uni Perwerdigargha sundi. □

23 Kimde kök, sösün, qizil yip bilen aq kanap rext, öchke tiwiti, qizil boyalghan qochqar térisi we délfín térisi bolsa, shularni élip kélishti.

24 Kümüş ya mistin kötürme hediye keltürey dégenlarning herbiri shuni Perwerdigargha hediye qilip sundi. Kimde chédirning xizmitide ishlitilidighan herxil seremjanlarga yarighudek akat-siye yaghichi bolsa, uni élip keldi.

25 Qoli chéwer ayallarning herbiri öz qolliri bilen égirip, shu égirgen yip we rextlerni, yeni kök, sösün we qizil yip bilen aq kanap rextlerni keltürdi, □ ■

26 Shuningdek köngli qozghalghan ayallarning hemmisi hünirini ishlitip öchke tiwitidin yip

□ 35:22 «Ular erlermu, ayallarmu kélip,...» — yaki «Er kishiler ayal kishilerge egiship,...». □ 35:25 «qoli chéwer» — ibraniy tilida «köngli dana». ■ 35:25 Pend. 31:19

égirishti.

²⁷ Emirler efod we qoshén'gha ornitilidighan héqiqlar we yaqutlarni,

²⁸ dora-dermeklerni, chiraghqa we mesihlesh méyigha ishilitilidighan zeytun méyini, xushbuygha ishilitilidighan ésil dora-dermeklerni keltürdi. ■

²⁹ Shu teriqide Israillar Perwerdigar Musaning wasitisi bilen buyrughan ishlarning herqaysigha bir nerse bérishke köngli tartqan bolsa, er bolsun ayal bolsun herbiri shuni élip kélip, Perwerdigargha atap ixtiyariy hediye berdi.

Ibadet chédirini Yasighuchi hünerwenler

³⁰ Andin Musa Israillargha mundaq dédi: —

«Mana, Perwerdigar Yehuda qebilisidin xurning newrisi, Urining oghli Bezalelni ismini atap chaqirip, □ ■

³¹ uni Xudaning Rohi bilen toldurup, uninggha danaliq, eqil-paraset, ilim-hékmet igilitip, uni hertürlük ishni qilishqa qabiliyetlik qilip, ■

³² uni türlük-türlük hünerlerni qilalaydighan — al-tun, kümüş we mis ishlirini qilalaydighan, ■

³³ yaqutlarni késip-oyalaydighan, zinnet buyum-lirigha ornitalaydighan, yaghachlarga neqish chiqiralaydighan, herxil hüner ishlirini qamlash-turalaydighan qildi. ■

■ **35:28** Mis. 25:6 □ **35:30** «ismini atap chaqirip,...» — bu sözler Xudaning melum bir kishini melum muhim bir ish üçün alahide tallap chaqirghanliqini körsitidu. «Yesh.» 45:3, 4ni körüng. «Bezalel» — menisi «Xudaning sayiside» yaki «Xudaning bashpanahida». ■ **35:30** Mis. 31:2 ■ **35:31** Mis. 31:3 ■ **35:32** Mis. 31:4 ■ **35:33** Mis. 31:5

³⁴ U yene uning könglige, shuningdek hem Dan qabilisidin bolghan Ahisamaqning oghli Oholiyabning könglige *bashqilargha* hüner ögitish niyetistikini sélip,

³⁵ ularning köngüllirini danaliq-hékmet bilen toldurup, ularni herxil neqqashliq-oymichiliq ishlirigha mahir qilip, kök, sösün we qizil yip bilen aq kanap rext bilen keshtichilik qilishqa hemde bapkarliqqa iqtidarliq qildi. Shuning bilen ular herxil hüner ishlirining we herxil layihilesh ishlirining höddisidin chiqalaydighan boldi. ■

36

¹ Shuning bilen Bezalel we Oholiyablar, shuningdek Perwerdigar muqeddes chédir yasashning herxil ishlirigha kérek bolghan danaliq-hékmet we eqil-parasetni ata qilghan mahir ustilarning herbiri ulargha qoshulup, shu ishni uning emr qilghini boyiche emelge ashuridu».

Xelqning hediyeliri

² Shu waqitta Musa Bezalel we Oholiyabni, shundaqla Perwerdigar danaliq-hékmet bilen köngüllirini toldurghan, köngli özini shu ishni qilishqa qatnishishqa dalalet qilghan barliq hünerwen-kasiplarni chaqirip yighdi.

³ Ular kélip muqeddes chédirni yasashqa, shundaqla uning ish-xizmetlirige kéreklik seremjanlarni yasashqa Israillar élip keltürgen

barliq «kötürme hediye»lerni Musadin tapshuruwaladi. Israil xelqi yenila öz meyli bilen her küni etigini Musagha ixtiyariy hediye keltürüp turatti.

⁴ Andin muqeddes chédirning ishlini qiliwatqan ustilarning hemmisi qolidiki ishini qoyup qoyup kélip,

⁵ Musagha: — Xelqning élip kelgini Perwerdigar bizge qilishqa buyrugan ishni pütküzüshke éhtiyaj bolghinidin köp éship ketti! — déyishti.

⁶ Andin Musa emr qilip, pütkül chédirgah boyiche: «Mana, er bolsun, ayal bolsun, héchkim muqeddes chédirni yasash üçün «kötürme hediye» süpitide yene héchqandaq nerse teyyarlap kelmisun!» dep jakarlatti. Buning bilen köpchilik hedieler keltürüshtin toxtitildi.

⁷ Chünki ular teyyarligan matériyallar pütkül qurulush ishiga yétetti, hetta éship qalatti.

Ibadet chédirining yasilishi

⁸ Muqeddes chédirning qurulush ishini qiliwatqan ustilarning herbiri népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplar arilashturulup ishlen'gen on parche yopuq yasap, kérublarning süritini yopuqlargha chéwerlik bilen layihilep nepis qilip keshtilep chiqti.

⁹ Herbir yopuqning uzunluqi yigirme sekkiz gez, kengliki töt gez bolup, herbir yopuq oxshash chong-kichiklikte qilindi. ■

¹⁰ *Bezalel* yopuqlarning beshini bir-birige ulidi, qalghan besh yopuqnimu hem bir-birige ulidi.

11 U ulap chiqilgan birinchi chong parchining eng chétidiki qismining bir teripige renggi kök izmilerni qadidi, shuningdek ulap chiqilgan ikkinchi chong parchining eng chétidikisining bir teripigimu shundaq qildi. ■

12 Birinchi chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme qadidi, ikkinchi chong parchining eng chétidikisigimu ellik izme qadidi. Izmler bir-birige udulmuudul qilindi. ■

13 Muqeddes chédir bir pütün bolsun üçhün u altundin ellik ilghu yasap, ikki parche yopuqni shu ilghular bilen bir-birige tutashturdi. ■

14 U muqeddes chédirni yépush üçhün öchke tiwitidin yopuqlarni yasidi; yopuqtin on bir parche yasidi.

15 Yopuqlarning herbirining uzunluqi ottuz gez, kengliki töt gez bolup, on bir yopuqning hemmisi oxshash chong-kichiklikte qilindi.

16 Yopuqlarning beshini u ulap bir qilip, qalghan alte yopuqnimu ulap bir qildi.

17 U birinchi ulap chiqilgan chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme, ikkinchi ulap chiqilgan chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme qadidi.

18 U chédir bir pütün bolsun üçhün hem mistin ellik ilghu yasap, ikki chong parchini ulap qoydi. ■

19 U buningdin bashqa chédirgha qizil boyalghan qochqar térisidin yopuq yasap yapti, andin uning üstidinmu délfín térisidin yasalghan yene bir yopuqni qaplidi. ■

■ 36:11 Mis. 26:4 ■ 36:12 Mis. 26:5,10 ■ 36:13 Mis. 26:6

■ 36:18 Mis. 26:11 ■ 36:19 Mis. 26:14

²⁰ U muqaddes chédirning tik taxtaylirini akatsiye yaghighidin yasap tiklidi. ■

²¹ Herbir taxtayning uzunluqi on gez, kengliki bir yérim gez qilindi. ■

²² Herbir taxtayning ikkidin turumi bar idi, her ikki taxtay shular bilan bir-birige chétildi; u chédirning barliq taxtaylirini shundaq yasidi. ■

²³ U chédirning taxtaylirini shundaq yasidi; yigirmisi jénub terepke ornitildi; ■

²⁴ u bu yigirme taxtayning tégige kümüshtin qiriq teglik yasidi; bir taxtayning *astidiki* ikki turumi üçhün ikkidin teglik, yene bir taxtayning ikki turumi üçhün ikkidin teglikni yasidi. ■

²⁵ Shuningdek u chédirning udul teripige, yeni shimal teripige yigirme taxtay yasidi, ■

²⁶ shundaqla bularning qiriq teglikini kümüshtin yasidi; bir taxtayning tégige ikkidin teglik, yene bir taxtayning tégige ikkidin teglik orunlashturildi. ■

²⁷ Chédirning keyni teripige, yeni gherb terepke alte taxtayni yasap ornatti. ■

²⁸ U chédirning keyni teripidiki ikki bulunggha ikki taxtayni yasap ornatti. ■

²⁹ Bu bulung taxtayliri astidin üstigiche ikki qat qilip *taxtaylarni* özara chétishturdi, üsti bir halqigha békitildi. U her ikkisini shundaq yasap, ikki bulunggha ornatti. ■

³⁰ Shunglashqimu u teripide sekkiz taxtay boldi, ularning kümüshtin yasalghan on alte tegliki bar

■ 36:20 Mis. 26:15

■ 36:21 Mis. 26:16

■ 36:22 Mis. 26:17

■ 36:23 Mis. 26:18

■ 36:24 Mis. 26:19

■ 36:25 Mis. 26:20

■ 36:26 Mis. 26:21

■ 36:27 Mis. 26:22

■ 36:28 Mis. 26:23

■ 36:29 Mis. 26:24

idi; bir taxtayning tégide ikki teglik, yene bir taxtayning tégide ikki teglik bar idi. ■

³¹ Buningdin bashqa u akatsiye yaghichidin baldaq yasidi; chédirning bu teripidiki taxtaylarga besh baldaqni, ■

³² chédirning u teripidiki taxtaylarga besh baldaqni, chédirning arqa teripidiki taxtaylarga, yeni gherb teripidiki taxtaylarchimu besh baldaqni yasidi. ■

³³ U taxtaylarning otturidiki ottura baldaqni bu tereptin u terepke yetküzüp yasidi. ■

³⁴ U taxtaylarni altun bilen qaplap, baldaqlar ötküzüldighan halqilarni altundin yasap, baldaqlarni altun bilen qaplidi. ■

³⁵ U népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplar arilashturulup ishlen'gen bir perde yasidi; uni kérublarning süritini chéwerlik bilen layihilep nepis qilip chüshürüp, keshtilep chiqardi. ■

³⁶ Uni ésishqa u akatsiye yaghichidin töt xada yasap, altun bilen qaplidi. Ularning ilmekliri altundin yasaldi; xadilargha u kümüshtin töt teglikni quyup yasidi. ■

³⁷ U chédirning kirish éghizigha nepis toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplar arilashturulup ishlen'gen bir perde yasidi, uni keshtichige keshtiletti. ■

³⁸ U yene bu perdining besh xadisini ilmekliri bilen qoshup yasidi; ularning bashlirini we baldaqlirini altun bilen qaplidi; ularning besh tegliki

■ 36:30 Mis. 26:25 ■ 36:31 Mis. 26:26 ■ 36:32 Mis. 26:27

■ 36:33 Mis. 26:28 ■ 36:34 Mis. 26:29 ■ 36:35 Mis. 26:31

■ 36:36 Mis. 26:32 ■ 36:37 Mis. 26:36

mistin yasaldi. □ ■

37

Ehde sanduqini yasash

¹ Andin Bezalel ehde sanduqini akatsiye yaghichidin yasadi; uning uzunluqi ikki yérim gez, égziligi bir yérim gez, kengligi bir yérim gez idi.

² U uning ichi we sirtini sap altun bilan qaplidi, uning üstünki qismining chörisige altundin girwek chiqardi.

³ U uning üçhün altundin töt halqa quyup, ularni uning töt chétiqigha békitti; bir teripige ikki halqa, yene bir teripige ikki halqa békitti. □

⁴ U hem akatsiye yaghichidin ikki baldaq yasap, her ikkisini altun bilan qaplidi;

⁵ andin sanduq ular arqiliq kótürölsun dep, baldaqlarni sanduqning ikki yénidiki halqiliridin ötküzüp qoydi.

⁶ U sanduqning yapquchi süpitide altundin uzunluqi ikki yérim gez, kengligi bir yérim gez bolghan bir «kafaret texti» yasadi.

□ **36:38** « *bash xadining* bashlirini we baldaqirini altun bilan qaplidi» – 26:37-ayettiki mushu xadilarni «altun bilan qaplighin» déyilidu. Mushu ayette qaplinish kölümi dairisi éniq körünidu – qarighanda, pütün xadilar emes, belki peqet «bashliri» we «chétiq»liri altun bilan qaplinidu. «Baldaqar» – ular xadilarni özara chétip turidighan tayaqchilar bolup, xadilarni muqimlashturush we perdilernimu kótürüsh rolini oynaydu (38:17ni körüng). «Baldaqar»ning bashqa terjimiliri: «halqilar» yaki «chemberler». ■ **36:38** Mis. 26:37 ■ **37:1** Mis. 25:10 □ **37:3** «töt chétiqigha» – yaki «töt putigha».

⁷ U ikki k erubni altundin soqup yasidi; ularni kafaret textining ikki teripige ornatti;

⁸ bir k erubni bir teripige, yene bir k erubni yene bir teripige ornatti. U ikki teripidiki k erublarni kafaret texti bilan bir gewde qildi. □ ■

⁹ K erublar bir-birige y zlinip, qanatlrini kafaret textining  stige k erip, qanatlrini bilan uni y pip turatti; k erublarning y zi kafaret textige qaritildi.■

Shire

¹⁰ U hem shireni akatsiye yaghichidin yasidi; uning uzunluqi ikki gez, kengliki bir gez,  gizliki bir y rim gez idi. ■

¹¹ U uni sap altun bilan qaplap, uning  st nki qismining ch risige altundin girwek chiqardi. ■

¹² U shirening ch risige t t ilik  gizlikte bir lew yasidi; bu lewning ch risigimu altundin bir girwek chiqardi. ■

¹³ U shirege altundin t t halqa yasap, bu halqlarni shirening t t burjikidiki ch tiqqa ornatti. ■

¹⁴ Shireni k t r shke baldaqlar  tk z lsun dep, halqilar shire l wige y qin b kitildi. ■

¹⁵ Shire  ch n u baldaqlarni akatsiye yaghichidin yasap, altun bilan qaplidi; shire ular bilan k t r letti.

¹⁶ U shirening  stige qoyulidighan barliq buyumlarni, yeni l genlrini, qacha-qucha texsilirini,

□ **37:8** «U ikki teripidiki k erublarni kafaret texti bilan bir gewde qildi» — yaki «U k erublar bilan kafaret textini bir p t n altundin yasidi». ■ **37:8** Mis. 25:19 ■ **37:9** Mis. 25:20 ■ **37:10** Mis. 25:23 ■ **37:11** Mis. 25:24 ■ **37:12** Mis. 25:25 ■ **37:13** Mis. 25:26 ■ **37:14** Mis. 25:27

«*sharab hediyliri*»ni quyidighan qedeh we piyalil-
erning hemmisini sap altundin yasidi. ■

Chiraghdanni yasash

¹⁷ U hem chiraghdanni sap altundin yasidi; chiraghdanni soqup yasidi; chiraghdanning puti, gholi, qedehliri, ghunchiliri we gülliri bir pütün altundin soquldi. ■

¹⁸ Chiraghdanning gholining ikki yénidin alte shaxche chiqirildi – chiraghdanning bir yénidin üç shaxche, uning yene bir yénidin üç shaxche chiqirildi; ■

¹⁹ bir yénidiki herbir shaxchide badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan üç qedeh chiqirildi, yene bir yénidiki herbir shaxchide badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan üç qedeh chiqirildi. Chiraghdan’gha chiqirilghan alte shaxchining hemmisi shundaq yasaldi. ■

²⁰ Chiraghdanning *gholidin* badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan töt qedeh chiqirildi. □ ■

²¹ Bulardin bashqa *birinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche, *ikkinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche, *üchinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche yasalghanidi; chiraghdan’gha chiqirilghan alte shaxchining astining hemmisi shundaq idi.

■ 37:16 Mis. 25:29 ■ 37:17 Mis. 25:31 ■ 37:18 Mis. 25:32
 ■ 37:19 Mis. 25:33 □ 37:20 «gholidin» — yeni gholining üstünki qismidin. 35-ayetni körüng. ■ 37:20 Mis. 25:34

22 Uning shu ghunchiliri hem shaxchiliri chiraghdan bilen bir gewde qilindi — bir pütün sap altundin soqup yasaldi. ■

23 U chiraghdanning yette chirighini, shundaqla uning pilik qaychiliri bilen küldanlirini sap altundin yasidi. ■

24 U chiraghdan we uning barliq eswablirini bir talant sap altundin yasidi. □ ■

Xushbuygahni yasash

25 U yene xushbuygahni akatsiye yaghichidin yasidi. Uning uzunluqi bir gez, kengliki bir gez, égzliki ikki gez bolup, töt chasa qilip yasaldi; *töt burjigidiki* münggüzler uning bilen bir pütün qilip yasaldi. ■

26 U uni, yeni uning üstini, töt etrapini hem münggüzlerini sap altun bilen qaplidi; uning üsti qismining chörisige altundin girwek chiqardi. ■

27 Uninggha altundin ikki halqa yasap, uning girwikining astigha békitti; ularni ikki yénigha udulmu'udul békitti. Xushbuygahni kötüridighan ikki baldaqni sélish üçün bularni xushbuygahning ikki teripige orunlashturdi. □ ■

28 U baldaqlarni akatsiye yaghichidin yasap, altun bilen qaplidi. ■

29 U hem muqeddes Mesihlesh méyini yasidi, andin etirchi chiqarghandek dora-dermeklerni

■ 37:22 Mis. 25:36 ■ 37:23 Mis. 25:37,38 □ 37:24 «bir talant altun» — belkim 4.4 kilogramche bolushi mumkin. ■ 37:24 Mis. 25:39 ■ 37:25 Mis. 30:1, 2 ■ 37:26 Mis. 30:3 □ 37:27 «ikki yénigha...» — yaki «ikki burjikige...». ■ 37:27 Mis. 30:4 ■ 37:28 Mis. 30:5

tengshap sap xushbuyni yasidi.■

38

Qurban'gahni yasash

¹ U köydürme qurbanliq qurban'gahini akatsiye yaghichidin yasidi. Qurban'gah töt chasa bolup, uzunluqi besh gez, kengliki besh gez, égziligi üç gez qilindi. ■

² U uning töt burjikige qoyulidighan münggüzlirini yasidi; münggüzliri qurban'gah bilen bir gewde qilindi. Qurban'gahni mis bilen qapliidi. ■

³ U qurban'gahning barliq eswablirini – uninggha xas bolghan daslarni, gürjeklerni, korilarni, laxshigirlarni we otdanlarnimu yasidi; uning barliq eswablirini mistin yasidi. ■

⁴ Qurban'gah üçün mistin bir shala yasidi; shalani qurban'gahning qap bélining astidiki girwektin töwenrek turidighan qildi; shala qurban'gahning del otturisida idi. ■

⁵ U shalaning töt burjikige baldaqlar ötküzüldighan töt mis halqini quyup yasidi.

⁶ U baldaqlarni akatsiye yaghichidin yasap, ularni mis bilen qapliidi.

⁷ Andin u qurban'gahni kötürüş üçün baldaqlarni qurban'gahning ikki yénidiki halqilargha ötküzüp qoydi. U qurban'gahni taxtaylardin, ichini bosh qilip yasidi.■

■ 37:29 Mis. 30:22,34 ■ 38:1 Mis. 27:1 ■ 38:2 Mis. 27:2

■ 38:3 Mis. 27:3 ■ 38:4 Mis. 27:4, 5 ■ 38:7 Mis. 27:8

Ibadet qédirining eswabliri

«mis qurbangah»

«yoghan das»

altun qiraghdan

«teqdim nan»
qoyulidighan shire

hushbuygah

ehde sanduqi

ehde sanduqining ichi

Yuyunush désini yasash

⁸ U yene yuyunush désini mistin, uning teglikinimu mistin yasidi; u bularni «körüşhüş chédiri»ning kirish éghizining aldida xizmette bolghan ayallarning mis eynekliridin yasidi.■

MUQEDDES IBADET CHÉDIRI — CHÉDIRNING ÖZI WE SIRTQI HOYLISI

QURBANLIQLARNI SUNUSH

Ibadet chédiri we sirtqi hoylisi

Ibadet jayining hoylisi

⁹ Andin u chédirning hoylisinimu yasidi. Hoylining jenubigha, yeni jenubqa yüzlen'gen teripige népiz toqulghan aq kanap rexttin perdilerni yasidi; uning uzunluqi yüz gez idi. ■

¹⁰ Perdilerni éshiqqa yigirme xada we xadilarning yigirme teglikini u mistin yasidi. Xadilarning ilmekliri we baldaqliri kümüshtin yasalghanidi.

¹¹ Shuninggha oxshash shimal teripidimu uzunluqi yüz gez kélidighan perde bar idi. Perdilerni éshiqqa yigirme xada we xadilarning yigirme teglikini u mistin yasidi. Xadilarning ilmekliri we baldaqliri kümüshtin yasalghanidi.

¹² Shuninggha oxshash gherb teripide uzunluqi ellik gez kélidighan perde bar idi; perdilerni éshiqqa on xada we xadilarning on teglikini u mistin yasidi. Xadilarning ilmekliri we baldaqliri kümüshtin yasaldi.

¹³ Hoylining sherq teripi, yeni kün chiqishqa yüzlen'gen teripining kengliki ellik gez idi.

¹⁴ Bir teripide on besh gez kélidighan perde bolup, uning üç xadisi bilen üç tegliki bar idi.

¹⁵ Yene bir teripidimu on besh gez kélidighan perde bolup, uning üç xadisi bilen üç tegliki bar idi.

¹⁶ Hoylining chörisidiki perdilerning hemmisi népiz toqulghan aq kanap rexttin tikilgenidi.

¹⁷ Hoylining chörisidiki hemme xadilarning tegliki mistin, ularning ilmekliri we baldaqliri kümüshtin yasaldi; xadilarning bashlirimu kümüshtin qaplan'ghanidi. Hoylining chörisidiki hemme xadilar kümüshtin yasalghan baldaqlar bilen bir-birige chétildi.

18 Hoylining kirish éghizidiki perde népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplar arilashiturulup, keshtichiler teripidin keshtilendi; uning uzunluqi yigirme gez, égzikliki hoylidiki perdilerning égzilikige oxshash bolup besh gez idi.

19 Uning töt xadisi bilen mistin yasalghan töt tegliki bar idi; xadilarning ilmekliri kümüshtin yasaldi, ularning bashliri kümüş bilen qaplandi we baldaqlliri kümüshtin yasaldi.

20 Muqeddes chédirning hem chörisidiki hoylining barliq miq-qozuqliri mistin yasaldi.

Ibadet chédiri üçün atalghan matériyallar

21 Muqeddes chédir, yeni «höküm-guwahliqi chédiri» üçün atalghan matériyallarning sani töwende xatirilen'gen (ular Musaning buyruqi bilen, kahin Harunning oghli Itamarning qol astidiki Lawiylar mes'ul bolup sanaqtin ötküzülüp, *Xudagha* atalghanidi): —

22 Yehuda qebilisidin bolghan Xurning newrisi, Urining oghli Bezalel Perwerdigar Musagha buyrughanning hemmisini ada qildi;

23 Dan qebilisidin bolghan Ahisamaqning oghli Oholiyab uning yardemchisi idi; u bolsa neqqashliq-oymichiliq ustisi, layihiligüchi hemde kök, sösün, qizil yiptin aq kanap rextke keshte tikeleydighan usta idi.

24 Muqeddes chédirni yasashqa ishli tilgen altun, yeni «pulanglatma hediye» süpitide keltürülgen altunning hemmisi muqeddes jaydiki shekelning

ölchem birligi boyiche yigirme toqquz talant yette yüz ottuz shekel idi. □

25 Jamaet arisidin sanaqtin ötküzülgen ademler teripidin keltürülgen kümüş bolsa muqeddes jaydiki shekelning ölchem birligi boyiche bir yüz talant bir ming yette yüz yetmish besh shekel idi. □

26 Bu kümüş nopusi royxetke élin'ghan kishilerdin élin'ghanidi — démek, kimki yigirme yash ya uningdin chong, sanaqtin ötküzülgenlarning herbiri bir béka, yeni muqeddes jaydiki shekelning ölchem birligi boyiche yérim shekel kümüş berdi. Sanaqtin ötken kishi alte yüz üç ming besh yüz ellik kishi idi.

27 Muqeddes jayning tegliklirini hem otturisdiki perdining tegliklirini quyushqa yüz talant kümüş ketti; yüz talant kümüshtin yüz teglik yasilip, herbir teglik üçün bir talant ishlitildi.

28 U qalghan bir ming yette yüz yetmish besh shekel kümüshtin xadilarning ilmeklirini yasidi, ularning bashlirini qaplidi, shuningdek ularni bir-birige chatidighan baldaqlarni yasidi.

29 «Pulanglatma hediye» süpitide keltürülgen mis bolsa yetmish talant, ikki ming töt yüz shekel

□ **38:24** «yigirme toqquz talant yette yüz ottuz shekel...» — bir «talant» 3000 shekel idi. «muqeddes jaydiki shekel»ning birligi (altun) 224 gram bolghan bolsa, undaqta bu altunlarning éghirliqi texminen 2 tonna bolghan bolidu. □ **38:25** «jamaet arisidin

sanaqtin ötküzülgen ademler...» — bu «ademler» erke kishilerni körsitidu («Chöl.» 1:2-46ni körüng). «**bir yüz talant bir ming yette yüz yetmish besh shekel ...**» — kümüşke nisbeten «talant» we «shekel»ning birligi altunningkige oxshash bolsa, bu kümüshlarning éghirliqi texminen 6.7 tonna bolghan bolidu.

chiqti. □

³⁰ Buningdin u jamaet chédirining kirish éghizining tegliklirini, mis qurban'gahni, uning mis shalasi we qurban'gahning barliq eswablirini,

³¹ hoylining chörisidiki xada tegliklirini, hoylining kirish éghizidiki tegliklarni, chédirning barliq qozuqlirini we hoylining chörisidiki qozuqlarning hemmisini yasidi.

39

Kahinlarning muqeddes kiyimlirining tikilishi

¹ Perwerdigar Musagha buyrughinidek kök, sösün we qizil yiplar ishilitilip, muqeddes chédirning xizmitide kiyilidighan *kahinliq* kiyimler, shundaqla Harunning muqeddes kiyimliri teyyar qilindi. ■

□ **38:29** «yetmish talant, ikki ming töt yüz shekel...» — bir «talant» mis 1500 shekel yaki bezide 3000 shekel hésablinidu; bir shekel mis 224 gram yaki 540 gram bolushi mumkin. Undaqla bu misning éghirliqi 23-92 tonna otturisida bolsa kérek. ■ **39:1** Mis. 31:10; 35:19

Bash kahin xizmette kiydigan «güzel hem shereplik» muqeddes kiyimlar («Misirdin chiqish» 28:4-43)

Bash kahinning muqeddes kiyimliri

² *Bezalel* altun we kök, sösen, qizil yiplar bilan népiz toqulghan aq kanap rextlerdin efodni yasap

teyyarlidi. ■

³ Ular altunni soqup népiz qilip, uni késip yip qildi, andin bularni mahirliq bilen kök yiplar, sösün yiplar we qizil yiplardin aq kanap rextke lahayilen'gen nusxilar üstige toqudi. □ ■

⁴ Ular efodning *aldi we keyni* qismini bir-birge tutashturup turidighan ikki mürilik tasma yasidi; efodning ikki teripi bir-birige tutashturuldi.

⁵ Efodning üstige baghlaydighan belwagh efod bilen bir pütün qilin'ghan bolup, uninggha oxshash sipta ishlinip, altun we kök, sösün, qizil yiplar we népiz toqulghan aq kanap rexttin yasaldi; hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi. ■

⁶ Ular ikki aq héqiqni ikki altun közlükke ornitip, ularning üstige xuddi möhür oyghandek Israilning oghullirining namlirini oyup yasidi. ■

⁷ Israilning oghullirigha esletme tash bolsun üçhün, Perwerdigar Musagha buyrughandek ikki yaqutni efodning ikki mürilik tasmisigha békitip qoydi. □ ■

Höküm qoshénini yasash

⁸ U qoshénni chéwer qollargha nepis qilip keshtilitip yasidi; uni efodni ishligen usulda altun we kök,

■ 39:2 Mis. 28:6 □ 39:3 «Ular altunni soqup népiz qilip, uni késip yip qildi, ... kök, sösün, qizil yiplardin aq kanap rextke lahayilen'gen nusxilar üstige toqudi» — eyni ibraniy tékistni chüshinish bir qeder tes. Uning birnechche xil terjimisi uchrishi mumkin. ■ 39:3 Mis. 28:6 ■ 39:5 Mis. 28:8 ■ 39:6 Mis. 28:9,10,11 □ 39:7 «... ikki yaqutni Efodning ikki mürilik tasmisigha békitip qoydi» — efod toghruluq munasiwetlik séxmini körüng. ■ 39:7 Mis. 28:12

sösün, qizil yiplar bilen népiz toqulghan aq kanap rexttin yasidi.

⁹ Ular qoshénni ikki qat, töt chasa qilip yasidi; ikki qat qilin'ghanda uzunluqi bir ghérich, kenglikimu bir ghérich kéletti. ■

¹⁰ Uning üstige töt qatar qilip göherlerni ornatti: — bir qatardikisi qizil yaqut, sériq göher we zumretler idi; bu birinchi qatar idi. ■

¹¹ Ikkinchi qatargha kök qashtéshi, kök yaqut we almas, ■

¹² üçinchi qatargha sösün yaqut, piroza we sösün kwarts,

¹³ tötinchi qatargha béril yaqut, aq héqiq we anartash ornitildi; bularning hemmisi altun közlükke békitildi.

¹⁴ Bu göherler Israilning oghullirining namlirigha wekil qilinip, ularning sanidek on ikki bolup, möhür oyghandek herbir göherge on ikki qebilining nami birdin-birdin pütüldi.

¹⁵ Ular qoshén'gha shoynidek éshilgen sap altundin *ikki* éshilme zenjir yasidi;

¹⁶ ular qoshén'gha altundin ikki közlük we ikki halqa étip, ikki halqini qoshénning *yuqiriqi* ikki burjikige békitti; □

¹⁷ andin shu altundin éshilip yasalghan ikki zenjirni qoshénning *yuqiriqi* ikki burjikidiki halqidin ötküzüp,

¹⁸ éshilgen shu zenjirlerning ikki uchini ikki közlükke békitip, *közlüklerni* efodning ikki mürilik tasmisining aldi qismigha ornatti.

■ 39:9 Mis. 28:16 ■ 39:10 Mis. 28:17 ■ 39:11 Mis. 28:18

□ 39:16 «ikki burjikige» — ibraniy tilida «ikki béshigha».

19 Buningdin bashqa ular altundin ikki halqa yasap, ularni qoshénning *asti teripidiki* ikki burjikige békitti; ular efodqa tégiship turidighan qilinip ichige qadaldi. □

20 Mundin bashqa ular altundin *yene* ikki halqa yasap, ularni efodning ikki mürilik tasmisining aldi töwenki qismigha, efodqa ulinidighan jaygha yéqin, keshitilen'gen belwaghdin égizrek qilip békitti.

21 Ular qoshénning efodning belwéghidin yuqiraraq turushi, qoshénning efodtin ajrap ketmesliki üçün kök shoyna bilen qoshénning halqisini efodning halqisigha chétip qoydi. Bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

Kahinlar kiyidighan bashqa kiyimlarning tikilishi

22 *Bezalel* efodning *ichidiki* tonni pütünley kök renglik qildi.

23 Tonning *bashqa kiyilidighan* töshüki del otturisida, xuddi sawutning yaqisidek ishlen'genidi; yirtilip ketmesliki üçün uning chörisige pewaz ishlendi. □

24 Ular tonning étikining chörisige kök, sösün we qizil yiptin anarlarni toqup ésip qoydi.

25 Ular hemde altun qongghuraqlarni yasap, qongghuraqlarni tonning étikining chörisige, anarlarning ariliqigha birdin ésip qoydi; her

□ 39:19 «ikki **burjikige**» — ibraniy tilida «ikki béshigha».

□ 39:23 «sawut» — jengchining alahide kiyimi.

ikki anarning otturisigha bir qongghuraq ésip qoyuldi.

²⁶ *Qahinliq* xizmitige ait *qongghuraqlar* tonning étikining chörisige békitildi; bir altun qongghuraq, bir anar, bir altun qongghuraq, bir anar qilip békitildi; hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

²⁷ Ular Harun bilen uning oghullirigha népiz toqulghan aq kanap rexttin xalta köngleklerni tikti;

■
²⁸ sellini aq kanap rextte yasidi, shundaqla chirayliq égiz böklerni aq kanap rextte, tamballarni népiz toqulghan aq kanap rextte teyyarlidi;

²⁹ buningdin bashqa ular belwaghnimu kök, sösün we qizil yip arilashturulup keshtilen'gen, népiz toqulghan aq kanap rextte teyyarlidi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

³⁰ Ular yene nepis taxtayni, yeni muqeddes otughatni sap altundin yasap, uning üstige möhür oyghandek: «Perwerdigargha muqeddes qilindi» dep oyup pütiti; ■

³¹ ular otughatqa kök renglik yipni baghlap, uning bilen otughatni sellige taqidi, bular Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi. ■

Musaning yasalghan seremjanlarni közdin kechürüshi

³² Shu teriqide jamaetning ibadet chédirining hemme qurulusi pütüzüldi; Israillar Perwerdigarning Musagha buyrughinining

hemmisini shu boyiche qildi; shu teriqide hemmisini püttürdi.

³³ Ular chédirni Musaning yénigha élip keldi — chédir yopuqlirini, uning barliq eswablirini, ilmeklirini, taxtaylirini, baldaqirini, xadiliri bilen teglikirini, ■

³⁴ shuningdek qizil boyalghan qochqar térisidin yasalghan yopuq bilen délfín térisidin yasalghan yopuqni, «ayrima perde»ni,

³⁵ ehde sanduqi we uning baldaqirini, «kafaret texti»ni,

³⁶ shire we uning barliq eswablirini, shundaqla «teqdim nanlar»ni, ■

³⁷ sap altundin yasalghan chiraghdan bilen uning chiraghlirini, yeni üstige tizilghan chiraghlarni, uning barliq eswabliri hem chiragh méyini,

³⁸ altun xushbuygah, mesihlesh méyi, dora-dermeklerdin yasalghan xushbuyni, chédirning kirish éghizining perdisini, □

³⁹ mis qurban'gah bilen uning mis shalasini, uning baldaqiri bilen hemme eswablirini, yuyush dési bilen uning teglikini,

⁴⁰ hoylining chörisidiki perdilerni, uning xadiliri we ularning teglikirini, hoylining kirish éghizining perdisi bilen hoylining taniliri we qozuqlirini, muqeddes chédirning, yeni jamaet chédirigha ait xizmetke ishilitilidighan barliq eswablarni,

⁴¹ muqeddes jaygha ait xizmet üçün tikilgen kahinliq kiyimini, yeni Harun kahinning muqed-

■ **39:33** Mis. 35:11 ■ **39:36** Mis. 31:8 □ **39:38** «altun xushbuygah» — ibraniy tilida «altun qurban'gah».

des kiyimliri bilan uning oghullirining kahinliq kiyimlirini bolsa, hemmisini élip keldi. ■

⁴² Bu ishlarning hemmisini Israillar Perwerdigarning Musagha barliq buyrughanliri boyiche ene shundaq ada qilghanidi.

⁴³ Musa ishlarning hemmisige tepsiliy qaridi, mana, ular Perwerdigarning buyrughini boyiche bu ishlarni pütküzgenidi; buyrulghandek, del shundaq qilghanidi; Musa bularni körüp, ulargha bext-beriket tilep dua qildi.

40

Ibadet chédirining tiklinishi

¹ Andin Perwerdigar Musagha mundaq emr qildi:

² Birinchi aying béshi, aying birinchi küni sen jamaet chédirining muqeddesxanisini tikligin. □

³ Höküm-guwahliq sanduqini uning ichige qoyup, ichki perde arqiliq ehde sanduqini tosüp qoyghin;

⁴ shireni chédirning ichige ekirip, üstige tizilidighan nersilerni tizghin; andin chiraghdanni ekirip, üstige chiraghlarni orunlashturghin. □ ■

⁵ Altun *bilen qaplan'ghan* xushbuy köydürgüchi qurban'gahni höküm-guwahliq sanduqining udu-

■ **39:41** Mis. 31:10 □ **40:2** «muqeddesxanisi» — démek, chédirning özi, yeni «muqeddes jay» bilen «eng muqeddes jay». □ **40:4** «chiraghlarni **orunlashturghin**» — yaki «chiraghlarni yéqip qoyghin».

■ **40:4** Mis. 26:35; 27:20

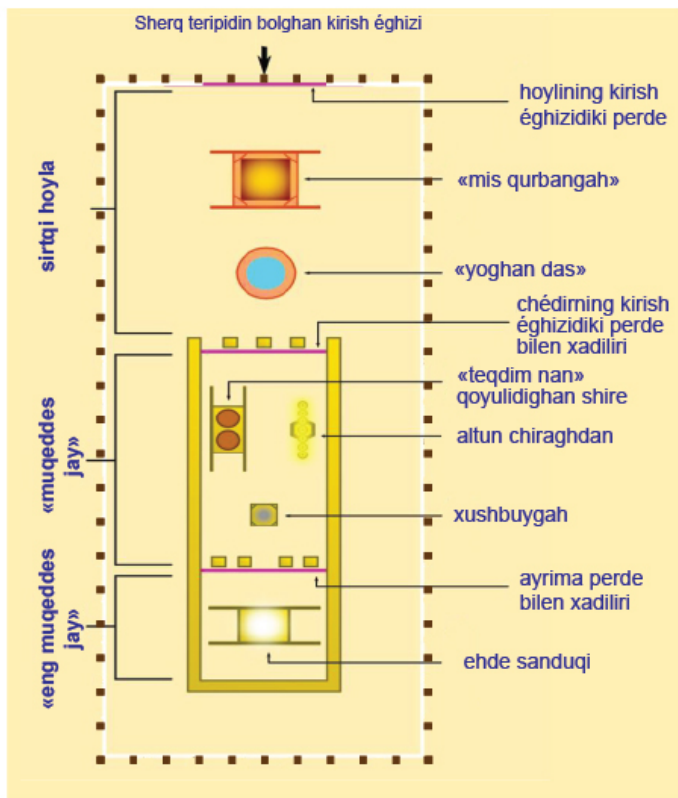
ligha tiklep qoyghin; chédirning kirish éghizining perdisini ésip qoyghin. □ ■

⁶ Köydürme qurbanliq qurban'gahini muqeddesxanining, yeni jamaet chédirining kirish éghizining aldigha qoyghin;

⁷ andin yuyush désini jamaet chédiri bilen qurban'gahning otturisigha orunlashturup, su tosh-turup qoyghin.

□ **40:5** «xushbuy köydürgüchi **qurban'gah**» — xushbuygahni körsitidu. ■ **40:5** Mis. 26:36

IBADET CHÉDIRI (MUQEDES CHÉDIR) («Misirdin chiqish» 25-31, 35-40-bab)

Ibadet chédiri we sirtqi hoylisi

⁸ Hoylining chörisige perdilerni békitip, hoylining kirish éghizining perdisini asqin; ■

■ 40:8 Mis. 27:16

⁹ andin «mesihlesh méyi»ni élip, ibadet chédirini we uning ichidiki barliq nersilerni mesihlep, uni we barliq hemme eswablirini Xudagha atap muqeddes qilghin. Shundaq qilip *pütkül chédir* muqeddes bolidu.

¹⁰ Sen köydürme qurbanliq qurban'gahini, shundaqla uning barliq eswablirini mesihlep, uni *Xudagha atap* muqeddes qilghin; buning bilen qurban'gah «eng muqeddes nersiler» qatarida bolidu.■

¹¹ Sen yene yuyunush dési we uning teglikini mesihlep muqeddes qilghin.

¹² Andin Harun bilen uning oghullirini jamaet chédirining kirish éghizigha yéqin ekilip, ularni su bilen yughin;

¹³ Harun'gha muqeddes kiyimlarni kiydürüp, Manga kahinliq xizmette bolushi üçün uni mesihlep, *Manga ayrip* muqeddes qilghin.

¹⁴ Andin uning oghullirini élip kirip, ulargha xalta köngleklerni kiydürüp,

¹⁵ ularning atisini mesihliginingdek Manga kahinliq xizmitide bolushi üçün ularnimu mesihligin. Shuning bilen ularning bu mesihlinishi ular üçün ewladtin ewladqiche ebediy kahinliqning *belgisi* bolidu.□

¹⁶ Musa shundaq qildi; Perwerdigar uninggha néme buyrughan bolsa, u shundaq beja keltürdi.

¹⁷ Shundaq boldiki, ikkinchi yilning birinchi éyida,

■ 40:10 Mis. 29:37 □ 40:15 «Ularning atisini mesihliginingdek manga kahinliq xizmitide bolushi üçün ularnimu mesihligin» — bu ishning, yeni Harun we oghullirini mesihlep kahinliqqa teyinlesh murasimining tepsilatiri «Law.» 8-babta xatirilen'gen.

ayning birinchi künide ibadet chédiri tiklendi. □ ■

¹⁸ Musa chédirni tikip, tegliklirini orunlashturup, taxtaylirini tizip, ularning baldaqlirini békitip, xadilirini tiklidi.

¹⁹ Muqeddes chédirning üstige *ichki* yopuqni yapti, andin uning üstige tashqi yopuqni yépip qoydi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

²⁰ Andin u höküm-guwahliqni élip, uni sanduq ichige qoydi; baldaqlarni ehde sanduqining *halqiliridin* ötküzüp, «kafaret texti»ni sanduqning üstige orunlashturdi. □

²¹ Ehde sanduqini muqeddes chédir ichige élip kirip, otturigha «ayrima perde»ni tartti; shundaq qilip u höküm-guwahliq sanduqini perde arqiliq tosup qoydi. Hemme ish Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi. ■

²² U shireni jamaet chédirigha élip kirip, muqeddes jayning shimal teripige, «*eng muqeddes jay*»diki perdining sirtigha qoydi.

²³ «Teqdim nanlar»ni shirening üstige, Perwerdigarning aldigha tizip qoydi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi. ■

²⁴ Andin u chiraghdanni jamaet chédirigha élip kirip, uni muqeddes jayning jenub teripige, shirening uduligha qoydi,

²⁵ chiraghlarni Perwerdigarning aldigha orun-

□ **40:17** «**ikkinchi yili**» — démek, Misirdin chiqqandin keyinki ikkinchi yili. ■ **40:17** Chöl. 7:1 □ **40:20** **höküm-guwahliq**

— Xuda Musagha tapshurghan «on perz» yaki «on emr» pütülgen ikki tash taxtayni körsitidu (31:18ni körüng). ■ **40:21** Mis. 35:12

■ **40:23** Mis. 25:30

lashturdi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

²⁶ Andin u *xushbuyni köydürgüchi* altun qurban'gahni ichidiki perdingning aldigha tiklidi; □

²⁷ Uning üstide ésil xushbuyni köydürdi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

²⁸ U ibadet chédirining kirish éghizigha perde tartti.

²⁹ Andin köydürme qurbanliq qurban'gahini jamaet chédiridiki muqeddes jayning kirish éghizigha yéqin qoydi; uning üstide köydürme qurbanliq we qoshumche ashliq hediyesini ötküzdi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi. □

³⁰ Yuyunush désini jamaet chédiri bilen qurban'gahning otturisigha qoyup, yuyushqa ishilitilidighan suni dasqa toshquzup quydi.

³¹⁻³² Musa we Harun bilen uning oghulliri qachanla jamaet chédirigha kirse yaki qurban'gahqa yéqin barsa, Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qollirini shu suda yuyatti. Bular Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

³³ Andin u chédir hem qurban'gahning etrapigha hoyla perdisini tiklep, hoylining kirish éghizining perdisini tartti. Shu teriqide Musa pütkül ishni tamamlidi.

□ **40:26** «xushbuy köydürgüchi altun qurban'gah» — xushbuygahni körsitidu. □ **40:29** «köydürme qurbanliqning qoshumche ashliq hediyesi» — herbir köydürme qurbanliqqa bir ashliq hediye qoshup sunulushi kérek (mesilen, «Chöl.» 28-29-bablarni körüng).

Perwerdigarning parlaq nurining ibadet chédirini qaplishi

³⁴ Shuning bilen bulut jamaet chédirini qaplap, Perwerdigarning julasi ibadet chédirini toldurdi. ■

³⁵ Bulut saye chüshürüp, Perwerdigarning julasi chédirni toldurghini üçün, Musa jamaet chédirigha kirelmidi.

³⁶ Qachanki bulut jamaet chédiridin kötürülse, Israillar seperge atlinatti. Herbir qétim seperde shundaq bolatti.

³⁷ Bulut kötürülmise ular qozghalmay, taki kötürülidighan kün'giche seperge chiqmaytti.

³⁸ Chünki kündüzi Perwerdigarning buluti muqeddes chédir üstide turatti, kéchisi uning üstide ot körünetti; pütkül Israil jemetining köz aldida ularning barliq qilghan seperliride shular körünetti.■

■ **40:34** Chöl. 9:15; 1Pad. 8:10 ■ **40:38** Mis. 13:21; Chöl. 14:14; Qan. 1:33; Neh. 9:19; Zeb. 78:14; 105:39; 1Kor. 10:1

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5